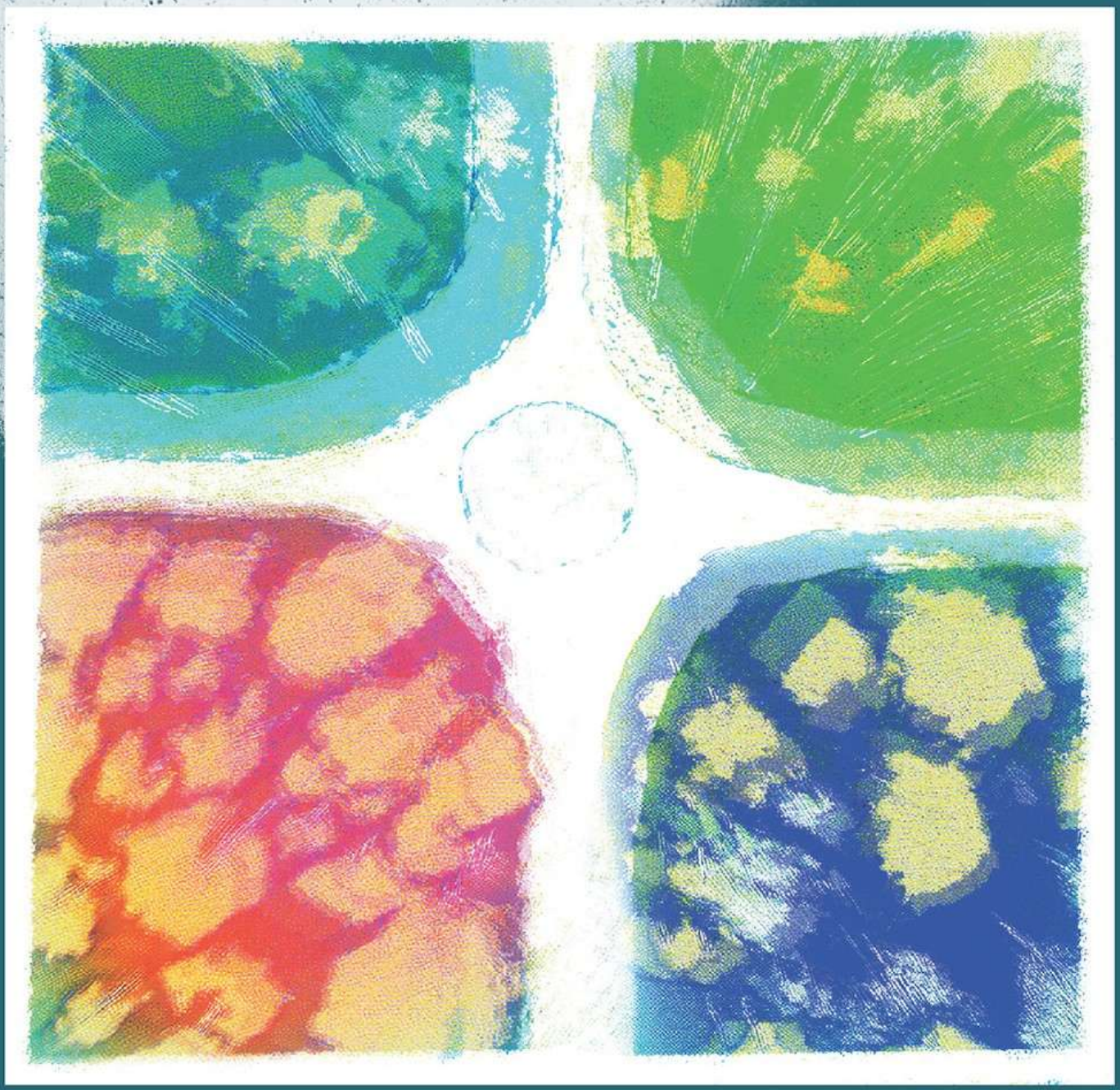

Proměny evangelizace

Zuzana Svobodová (ed.)

TAPE
Academy
Press

Proměny evangelizace

Zuzana Svobodová (ed.)

TAPE Academy Press

Praha

2025

Recenzovali:
prof. Dr. Josef Dolista, Ph.D., Th.D, LL. M., dr. h. c.
doc. PhDr. ThLic. PaedDr. Gabriela Genčúrová, PhD.

Autorský kolektiv:
Oleksandr Dobroier, Anna Dudová, Tomáš Halík, Blanka Kudláčová, Mariusz Kuźniar, Ludmila Muchová, Veronika Řeháková, Zuzana Svobodová (ed.), Lucie Šmídová, Jiří Zajíc

Katalogizační údaje jsou k dispozici v Národní knihovně ČR.

Licence:

Proměny evangelizace © Zuzana Svobodová (ed.), 2025 je licencováno dle Creative Commons Attribution-NoDerivatives 4.0 International

CC BY-ND 4.0

ISBN 978-80-11-07129-5 (pdf)

ISBN 978-80-11-07130-1 (ePub)

Obsah

Prolog **4**

Tomáš Halík

O hlásání evangelia, dialogu a synodalitě **6**

Ludmila Muchová

Práca s mládežou v kľúčových laických katolíckych apoštolských hnutiach na Slovensku naprieč 20. storočím **20**

Blanka Kudláčová

Úspěšný, či neúspěšný apoštolát? P. Antonín Mandl jako vzor a katecheta dětí svých přátel **60**

Lucie Šmídová

Česká alternativa duchovního života ve skautingu **67**

Jiří Zajíc

Otevřená práce s mládeží jako služba církve dětem a mladým lidem **93**

Anna Dudová

Duchovní doprovázení v současné české katolické církvi: praxe a teologické souvislosti **111**

Veronika Řeháková

Výzvy evangelizace v České republice: Evangelizovat, anebo to rovnou vzdát? **126**

Mariusz Kuźniar

Zvláštnosti evangelizace ve válečných podmínkách **139**

Oleksandr Dobroier

Dobro a zlo v katechezi **150**

Zuzana Svobodová

Epilog **164**

Zuzana Svobodová

Summary **169**
Bibliografie **171**
O autorech **187**
Jmenný rejstřík **194**
Rejstřík pojmů **197**

Prolog

Tomáš Halík

Tato kniha předkládá zkušenosti s evangelizací v zemi, která během minulého století prošla třemi různými vlnami sekularizace: kulturní sekularizací v době silné industrializace, urbanizace, nacionalizace a moderního vzdělávacího systému, pak násilnou sekularizací v době komunistické vlády a poté rychlou kulturní a politickou pluralizací v postkomunistické epoše obnovy demokracie.

V dynamicky se proměňující společnosti církev stále nesnadno hledá své místo. Nicméně je užitečné sáhnout i k impulsům, které v tvrdé době perzekucí načrtly prorocké postavy teologů, jakými byli Antonín Mandl (27. března 1917 – 15. března 1972), Josef Zvěřina (3. května 1913 – 18. srpna 1990), Oto Mádr (15. února 1917 – 27. února 2011), Bonaventura Bouše (16. května 1918 – 16. dubna 2002) a další. V této publikaci nacházíme rovněž myšlenky jejich žáků.

Josef Zvěřina hovořil o *klinické teologii*. Dnes – v době nebezpečného politického a ideologického zneužívání náboženství – je naléhavě třeba rozvíjet terapeutickou službu teologie, aby církev mohla plnit – řečeno slovy papeže Františka – roli *polní nemocnice* v našem zraňovaném světě.

V duchu 2. vatikánského koncilu jsme vztahy s ostatními církvemi, kulturami a náboženstvími označovali slovem *dialog*. Synodalita, společná cesta vzájemného obohacování v době, kdy mnohé

hranice padají, ale jiné zase rostou, možná vyžaduje ještě jiný, hlubší způsob sdílení, kterým označujeme vztahy v Trojici: perichoresis, vzájemné prolínání při zachování identity každé osoby.

Kéž myšlenkové podněty z našeho sympozia, které bylo také plodným setkáním generací, inspirují ty, kteří cítí odpovědnost za šíření evangelia v této době změn, úskalí i nových výzev.

O hlásání evangelia, dialogu a synodalitě

Ludmila Muchová

Úvod: O synodalitě

V naší církvi se něco děje. Zpráva o závěrech Biskupské synody o synodalitě, která zasedala na podzim roku 2023 v Římě, to naznačuje: „Samotný způsob, jak shromáždění v Aule Pavla VI. probíhalo, včetně usazení lidí v malých skupinkách kolem kulatých stolů, lze přirovnat k biblickému obrazu svatební hostiny… a bylo chápáno jako symbol synodálního způsobu bytí církve…“ (Synodální církev v misijním poslání, 2023) Synodální způsob bytí církve? Kulaté stoly? Diskuse a z nich vyvozované „shody, otázky k další úvaze a návrhy“? To je pro středoevropského katolíka odvážné označení. Zvlášť, když tento souhrn zdůrazňuje už ve svém názvu misijní poslání církve. Přiznám se, že po celou dobu, kdy o synodálním procesu iniciovaném v naší církvi papežem Františkem slyším a čtu, mám před očima marxisticko-leninskou tezi, kterou jsem se musela naučit znát uprostřed komunistické totality, tedy na základní škole, o demokratickém centralismu. Cituji jeho dnešní definici podle Sociologické encyklopedie: „Základní princip řízení společnosti, výstavby a činnosti komunistické strany, socialistického státu a společenských organizací, spočívající v kombinaci centrálního řízení a závaznosti rozhodnutí ústředního vedení na jedné straně a tzv. iniciativy pracujících a jejich aktivity na straně druhé.“ (Miltová, online) A pod tímtéž heslem se vysvětluje, že tento pojem spojoval dva neslučitelné principy: centrální řízení a demokratickou iniciativu

lidu, který takto mohl diskutovat a dávat návrhy, ale současně byl povinován poslušností vůči jednou zvolenému centrálnímu vedení. Důvod, proč jsem přijala pozvánku ke spoluautorství na této publikaci, spočívá v tom, že navzdory svému věku a okrajovému postavení v církvi – seniorka, vdaná žena – mi její budoucí bytí na této zemi není lhostejné. Mým mnohaletým tématem v akademickém, ale i ve všednodenním církevním životě, bylo téma dialogu křesťanství s kulturou. A dialog jsem vnímala jako podstatně důležitý rozměr výchovy mladé generace křesťanů k jejich křesťanské identitě uprostřed pluralitní společnosti. Ostatně právě toto slovo – „dialog“ – je v dokumentech papeže Františka často zmiňováno. Například v apoštolské exhortaci *Evangelii gaudium* (František I., 2014) se toto slovo objeví jednašedesátkrát a v encyklice *Fratelli tutti* (František I., 2020) devětačtyřicetkrát. Téměř vždy ve spojitosti se zvěstováním evangelia či s misijním posláním církve. Přidávám ještě Direktorium pro katechezi z roku 2020, jejímž autorem je Papežská rada pro evangelizaci (2022). Papež František je jejím prefektem. Pojem *dialog* v něm najdeme šestasedmdesátkrát, a dokonce ve spojení *katecheze jako „dílna“ dialogu*. (čl. 53) Chci se proto zabývat otázkou, zda pojmy jako jsou *synodalita misijní církve* či *dialog jako nástroj zvěstování a evangelizace* nejsou prázdné pojmy opakované „vznešenou řečí“ církevních dokumentů, ale v praxi neuskutečnitelné. Proto chci nejprve pojem *dialog* zkoumat v jiném než církevním prostředí, a sice v didaktické praxi filosofie (a teologie) pro děti, jak se stala v minulých desetiletích součástí mnoha a mnoha kurikul základních i středních škol ve světě. Poté chci zrekapitulovat pojetí zvěstování a evangelizace a ukázat na jejich vztah k pojetí dialogu. Nakonec postihnout podmínky, ve

kterých by se dialog mohl stát důležitým rozměrem synodality misijní církve.

Definice dialogu a jeho principy

Etymologicky pochází slovo *dialog* z řečtiny – podstatné jméno *dialogos* obsahovalo slovní základ *logos* a předponu *dia-*. Předpona *dia-* naznačuje pohyb, který se odehrává v určitém prostoru, nebo spíše pronikání určitým prostorem na všechny strany, ale má i význam *prostřednictvím, mezi* (ve smyslu předpony *roz-*, srov. např. *rozpoznání* (*diagnóza*) nebo *rozhovor*). *Logos* znamená *slovo*, ale také *význam* či *smysl*. Jaká je souvislost mezi slovem a smyslem? Tím, že označujeme určité věci či činnosti slovy, dáváme jim význam – neboli obsah slova naznačuje smysl předmětu nebo činnosti. Řecké slovo *dialogos* je tedy víceznačné. Můžeme ho chápat jako děj, který se odehrává pomocí slov mezi dvěma nebo více lidmi – v prostoru. Ale také ho můžeme chápat jako děj, v němž si lidé vyměňují navzájem své myšlenky, díky nimž pronikají do významu nebo do smyslu života, světa, vesmíru… Takové pojetí dialogu předpokládá nejen intelektuální výbavu lidí, kteří ho vedou, ale také jistou morální výbavu. S člověkem, se kterým vedeme dialog, vstupujeme totiž zároveň do rovnovážného vztahu. Do dialogu vstupujeme proto, že druhý člověk je pro nás cenný, důležitý, a cenné a důležité jsou pro nás i jeho myšlenky vedoucí k určitému chápání smyslu života a světa. Proto se v rámci dialogu rozhoduji otevřít se druhému člověku a poctivě s ním prohlubovat svoje chápání smyslu. A z tohoto pohybu má také vzejít naše odpovědnost za život a za svět, která se projeví v našem jednání. V dialogu jsem tedy otevřený pro změnu svých dosavadních názorů a myšlenek a tuto otevřenost vnímám i u toho, s kým vedu dialog. Jinými slovy: Do dialogu

nevstupujeme proto, že chceme lidi kolem sebe přesvědčit o své pravdě nebo získat uznání své vlastní nadřazenosti, ale proto, že chceme druhému naslouchat a setkat se s ním v jeho pohledech na svět, promýšlet je spolu s ním a vyvozovat z tohoto promýšlení závěry pro svůj další život (Cicatelli 2022).

V praktickém každodenním životě se pohybujeme mezi lidmi, kteří do vzájemných vztahů vstupují se zcela rozličnými pohledy na svět a z nich plynoucími životními hodnotami, které jsou navíc často v podstatě navzájem neslučitelné. Nemáme prostor pro to, abychom se nějak na vzájemný dialog připravili. Žijeme prostě své životy. A takový život může získat podobu společenství, v němž v dialogu promýšlíme své různé pohledy na život a svět, protože ty jsou důležité pro naše odpovědi na jejich výzvy, snažíme se zkoumat pravdivost těchto pohledů a porozumět také pohledům těch druhých. Východiskem přitom není nějaká věroučná věta či jiná velká pravda, ale problémy, na které narážíme ve všednodenním životě a které v nás vyvolávají otázky, a s nimi i zájem. *Filosofie pro děti* není určena pouze dětem, ale lidem každého věku. Je zaměřena na rozvoj kritického myšlení pomocí přesného uvažování a argumentace, ale to samo o sobě nestačí k tomu, aby lidé hledali společně řešení problémů, které začínají mít globální charakter. Výzkumné společenství, do něhož se má skupinka lidí vedoucí dialog transformovat, je způsob společného kritického, tvořivého a aktivního uvažování, které směřuje k posílení humanitních principů života společnosti (Splitter, Sharp 1995, 9–11).

Co je na takto pojaté škole dialogu podstatné? Že zde jde o rozvíjení tří rovin vztahů mezi účastníky: 1. jde o symetrickou komunikaci, ve které se uplatňují principy neformální logiky při hledání odpovědí na otázky spojené s hledáním pravdy či smyslu;

2. jde o umění rozvíjet takový dialog při současné pozornosti vůči pečlivému dodržování etických principů vedení rozhovoru – respekt, důvěra, spoluzodpovědnost za proces hledání…; 3. jde o umění rozvíjet pozornost vůči emocím, které jsou hnacím motorem logického uvažování, a vůči souladu mezi tím, co obhajujeme, a praktickým životem. Přičemž smyslem tohoto dialogu není přesvědčit ostatní o pravdě, významu či smyslu, jak je definujeme my, ale spolu s nimi hledat jejich hlubší roviny či rozdíly v naší argumentaci, a tak dospět k východiskům pro společný život založený na vzájemném porozumění.

Misie, evangelizace, kérygma, církev a Boží království

Abychom mohli hledat vztah mezi pojmy *dialog* a *zvěstování*, musíme ve stručnosti zrekapitulovat, jak římskokatolická církev rozumí pojmům jako *misie*, *evangelizace* nebo *kérygma*.

Misii definuje 2. vatikánský koncil v dekretu *O misijní činnosti* církve (*Ad gentes*, čl. 1–6) následovně: „Církev byla poslána Bohem, aby se stala „všeobecnou svátostí spásy“. Svůj původ odvozuje z poslání Syna a z poslání Ducha svatého podle plánu Boha Otce. To, co Kristus – Boží Syn – hlásal a co vykonal pro spásu lidstva, má církev v síle Ducha svatého hlásat a šířit až na konec země. Proto posílá hlasatele evangelia do kultur, kde dosud křesťanství nezapustilo kořeny nebo z nichž se tyto kořeny z různých důvodů vytratily, aby zde evangelium hlásali a zasazovali církev do jejich půdy. A tuto svou aktivitu nazývá misie.“ Prvním způsobem hlásání je křesťanské svědectví života. To spočívá v jednoduché skutečnosti, že křesťané žijí uprostřed společnosti a sdílejí s ostatními lidmi radosti i bolesti obyčejného života. Tím, že přitom uskutečňují evangelijní hodnoty, svědčí o své víře a o víře církve. Toto svědectví má být doprovázeno

druhým svědectvím – svědectvím slova, tj. vedením upřímného a trpělivého rozhovoru o bohatství, které Bůh rozdává lidem. A toto bohatství má být „osvětlováno světlem evangelia“. To vše má být doprovázeno křesťanskou láskou, která se vztahuje na všechny bez rozdílu ras, sociálního postavení či náboženství, a nečeká žádný zisk ani vděčnost. Cílem hlásání evangelia je, aby nekřesťané, když Duch svatý otevře jejich srdce, uvěřili, svobodně se obrátili ke Kristu a upřímně k němu přilnuli. Obrácení je začátek jejich cesty do uvedení života z víry v katechumenátu a přijetí do církve prostřednictvím křtu, v němž se znovu narodí pro Krista a spolu s celým Božím lidem budou slavit památku smrti a zmrtvýchvstání Páně. (*Ad gentes*, čl. 11–14)

Pojem *evangelizace* je odvozen od řeckého slovesa *euangelizein*, tj. evangelizovat. Objevuje se v úryvku knihy proroka Izaiáše, který cituje Ježíš v synagóze v Kafarnaum: „Duch Panovníka Hospodina je nade mnou. Hospodin mě pomazal k tomu, abych nesl radostnou zvěst pokorným, poslal mě obvázat rány zkroušených srdcem, vyhlásit zajatcům svobodu a vězňům propuštění.“ Ježíš v synagoze odhodlaně přináší radostnou zvěst o příchodu Božího království, a tedy přináší evangelium, evangelizuje.

Pojem *kérygma* se potom týká nejhlubší podstaty křesťanské víry a užívá se ve spojení s hlásáním jejích základních pravd. Pochází z řeckého slova *kérysein*, které znamená ohlašovat, křičet. Označuje *zvěstování* a zároveň *to, co je zvěstováno*. Týká se zvěstování Ježíšovy smrti a vzkříšení jako nejdůležitější spásné události pro vykoupení člověka a celého lidstva z hříchu. Kérygma je základním obsahem prvního hlásání – první etapy evangelizace, která má vést člověka k obrácení ke Kristu. Kérygma je obsahem modlitby *Vyznání víry*. Je základním obsahem hlásání, ve smyslu

hlavního, zásadního, nebo dokonce nejpodstatnějšího obsahu. Týká se těchto pravd: Bůh ti dal život a miluje tě. Jsi hříšník. A „mzdou hříchu je smrt“. Ježíš za tebe zaplatil svou smrtí na kříži a vstal z mrtvých. Nyní ti nabízí nový život ve společenství Boží Trojice a celé církve. Dává ti svého svatého Ducha a zve tě do společenství církve (Němcová 2016, 10–15; Direktorium pro katechezi).

A právě někde mezi těmito třemi definicemi – misie, evangelizace a kérygma jsme svědky toho, že se poněkud nejednoznačně užívá pojmu *Boží království* a *církev*. V encyklice Jana Pavla II. *O stálé platnosti misijního poslání* (*Redemptoris missio*) se pojmu *Boží království* věnuje celá druhá kapitola (Jan Pavel II. 1994, čl. 13–19). Nejprve zde papež klade důraz na Ježíšovo poslání – hlásat a budovat Boží království. On sám je přitom středem tohoto království, je tím samotným poselstvím, identifikuje se s ním (čl. 13). Přináší Boží zvěst nejen tím, co říká a dělá, ale tím, kým je. To v něm se Boží království přiblížilo lidem, je blízko, je potřeba prosit o jeho příchod. Znamením této blízkosti jsou Ježíšovy zázraky, vyhánění zlých duchů, vyvolení dvanácti apoštolů a blízkost chudým a vyloučeným (tamtéž). A je to království Boží, v němž se Bůh otevírá lidem, kteří trpí a žijí v bídě nebo jsou vyloučení, jako milující otec, plný soucitu, odpuštění a milosrdenství. Totéž vidíme v jednání Ježíše: stoluje s hříšníky, jedná s nimi jako s přáteli a sobě rovnými, uzdravuje nemocné, odpouští hříchy. Klade však také své požadavky: v Božím království se lidé učí mít se navzájem rádi, odpouštět si a vzájemně si sloužit (čl. 15).

Království je zde pro všechny lidi: jednotlivce, společnost, celý svět. Budovat Boží království znamená pracovat pro osvobození od zla ve všech jeho formách. Jeho přítomnost zjevuje a uskutečňuje

v plnosti Boží plán spásy. Co Ježíš ve svém životě prorokoval, to svou smrtí a zmrtvýchvstáním naplnil. Proto první učedníci hlásali radostnou zvěst o Božím království a o víře v Ježíše jako Krista – zmrtvýchvstalého. Hodnoty království – jako je mír, spravedlnost, svoboda a bratrství – může a má za úkol církev vnášet do světa současně se vzájemným dialogem mezi kulturami, aby se tak všichni obohacovali a postupovali na cestě do Božího království. Nesmí však přitom rezignovat na skutečnost, že Kristus je jeho i jejím středem. Boží království je tedy místo, na kterém lidé uskutečňují všechny hodnoty evangelia, zejména Ježíšovo přikázání lásky a současně je to místo, kde je Kristus uprostřed svého lidu. A tam je tedy také církev. Boží království je svět, který církev přesahuje, je všude tam, kde lidé žijí evangelijní hodnoty a otevírají se působení Ducha svatého. Současně ale by církev měla usilovat horlivě o to, aby zcela patřila Kristu, aby byla v něm a pro něho, aby stála zcela na straně lidí a byla zde mezi nimi a pro ně. Potom by mohla konstatovat, že je zárodkem, znamením a nástrojem Božího království (čl. 17–19). Přiznávám, že konstatující formy dvou posledních vět jsem změnila na kondicionál – nikoliv, že církev usiluje… a zcela patří…, ale opatrněji: měla by usilovat, aby patřila… a konstatování, že je zárodkem, znamením a nástrojem jsem vyjádřila formou důsledku: Potom by mohla konstatovat, že je zárodkem, znamením a nástrojem Božího království. Má to své zdůvodnění v praktických implikacích, na které se chci nyní obrátit.

Dialog, kérygma a jeho hlásání

Direktorium pro katechezi o dialogickém charakteru zvěstování říká, že s postojem lásky, která doprovází evangelizační setkání s lidmi kolem nás, je úzce spojený postoj solidarity, sdílení

a dialogu. Prostřednictvím nich se církev přibližuje lidem kolem sebe a umožňuje jim, aby se s křesťany setkali, a aby byli pobízeni ke kladení otázek po smyslu lidské existence a po důvodech křesťanského bratrství a křesťanské naděje. „Takové svědectví, které se projevuje také jako dialog plný úcty, se v pravý čas stává hlásáním.“ (čl. 33) Už zde ovšem vidíme rozpor. Ukázali jsme na dialogu, jak ho rozvíjí *Filosofie pro děti*, že dialog není pouhý uctivý rozhovor, ale že je to rozhovor, ve kterém se účastníci snaží odpovídat na otázky, které oni sami považují za důležité vzhledem k otázkám naplnění života smyslem, a že přitom vycházejí ze svých hodnotových orientací, vysvětlují, argumentují v jejich prospěch, srovnávají, hledají společné body atd., a to všechno proto, aby jim lépe porozuměli a podle pádnosti argumentace také změnili svoje stanovisko. Což platí jak o těch, kdo vstupují do dialogu jako věřící křesťané, tak o těch, kteří do něho vstupují jako hledající či zcela nevěřící. Zatímco cílem evangelizace je přivedení lidí ke Kristu prostřednictvím církve. Proto také hledá moment, kdy se z dialogu stane hlásání… Prakticky: Nechtěla bych být v kůži např. mladého agnostika, který žije poctivým způsobem života a v dialogu ve skupině s věřícími lidmi vysvětluje svoje hodnoty a otevírá se pro hodnoty, z nichž žijí věřící. Dobře však ví, že z pohledu věřící strany jde pouze o metodu, jak se snažit o jeho obrácení na víru a vstup do církve, což je spojeno s přesvědčením těch, s nimiž hovoří, že právě oni – na rozdíl od něho – mají „plnost pravdy“. Jeví se mi to tak, že častá odvolávka církevních dokumentů na svobodu, jež má být dopřána těm, které dialogicky evangelizujeme, se ruší právě tím, že dialog se má stát nástrojem evangelizace, tedy přiváděním lidí k víře. A už vůbec v té souvislosti nerozumím tomu, na co Direktorium naráží ve svém 54. článku, ve kterém hovoří o „pastoračním dialogu bez relativismu, který neobchoduje

se svou vlastní křesťanskou identitou, ale chce se přiblížit k srdci druhého, všech, kteří se od nás liší, a zasít tam evangelium“. To je samozřejmě legitimní, ovšem musíme nazývat věci pravými jmény – jako např. *pozvání k víře*, *nabídka spásy*, ale nezaměňovat s takovými pojmy, jako je *dialog*. Což neznamená, že by nevěřící díky svému porozumění křesťanským hodnotám víry, naděje a lásky nemohli sami k víře – za přispění Ducha svatého – dospět. Dialog se mi takto jeví nikoliv jako nástroj evangelizace, ale jako vynikající způsob budování Božího království. Ať už jsou jeho hranice s církví totožné, nebo – ještě lépe – hranice církve překračuje nebo se s nimi docela míjí. Jestliže obsahem prvotního hlásání je zvěst o životě, smrti a vzkříšení Krista a konfrontace člověka s jeho hříšností a s cestou spásy skrze Krista, potom nemůže mít z povahy věci dialogický charakter. Dialog začíná tam, kde lidé zažívají příběhy spojené s jejich touhou po naplnění života smyslem a jejich potřebou tyto příběhy reflektovat a vyvodit z nich důsledky pro svůj další život. A tam, kde se jim to daří ve zkoumajícím společenství s věřícími lidmi, kde dospívají k důvodům, proč mají usilovat o dobro a vyhýbat se zlu, nebo se pokoušejí o popis své *placké zbožnosti* či *víry v něco* (jak ji nazývá T. Halík), nebo tam, kde začínají rozumět důvodům pro víru svých věřících přátel, právě tam musí vnímat, že jsou s věřícími lidmi na jedné cestě – cestě hledání a pronikání do světa transcendence, ve kterém věřící křesťané vyznávají svou nalezenou víru, ale necítí se být jejími vlastníky. Bůh zůstává tajemstvím i pro sebehlouběji věřícího křesťana, podobně jako narážejí na tajemství lidé usilující o vzmach – o překročení všednodenních obstarávek ve svém životě, aniž by vyslovili či mysleli slovo Bůh. (Jak to nazývá Patočka).

Závěr: Zpět k synodalitě

Papež František ve své připomínce 50. výročí založení institutu Biskupské synody uvádí: „Ježíš ustanovil církev a na její vrchol postavil sbor apoštolů, v němž Petr je „skálou“… Avšak v této církvi, jako v obrácené pyramidě, je vrchol dole, jako báze. Proto se ti, kdo vykonávají autoritu, nazývají „služebníci“, jelikož podle původního významu tohoto slova jsou nejmenšími ze všech.“ (Františkovo slovo č. 74, online)

Umíme si představit tu tradiční hierarchickou pyramidu církve: Dole je Boží lid, laici, kteří z vrchu přijímají veškeré podněty, ponaučení, svátosti, a sice cestou: papež – biskupové – kněží, kteří jsou k Božímu lidu posíláni právě touto cestou „shora dolů“. Představme si, jak touto hierarchickou cestou naslouchají ti „nahoře“ těm „dole“. Co se ovšem v této hierarchii stane, když Boží lid hovoří a není slyšen? Cituji z textu starého více než 20 let. Autorem je Jaromír Matěna (online), který se v letech 1999–2001 účastnil mnoha aktivit v královohradecké diecézi a tvorby mnoha podkladů pro sněm české katolické církve: „Co jsem považoval za důležité, to jsem vyslovil, a tím má úloha v této oblasti končí. Jestliže témata, která já považuji pro život křesťana v dnešním světě za zásadní, zůstávají na okraji zájmu představitelů církve, je buď chyba na mé straně (a v tom případě je na místě vyklidit scénu), nebo na jejich straně, ale ani v tom případě nemá cenu se snažit o nějaké přesvědčování. Ne, nejsem a nebudu „bojovník za práva laiků“.… Slov už bylo dost.“ Jeho příběh i jeho výpověď to ukazují: Psi štěkají, karavana kráčí dál… Zkusme nyní tuto pyramidu obrátit. Co bylo dole, se ocitne nahoře, a to, co bylo nahoře, se ocitne dole. Současně s „lidem Božím“ se tak na vrchol pyramidy dostává „obyčejný člověk“, člověk, který chodí každý den do zaměstnání, pečuje o rodinu, zažívá radosti i smutky, viny,

křivdy, bezpráví, lásku i nenávist, ale i samotu. A je to člověk, který touží po naplnění života smyslem, hovoří o tom s jinými lidmi, postupně se učí vést dialog… Zakládá společenství, žije v nich… Ale je na vrcholu pyramidy. Takže to, co říká, co popisuje, na co se ptá, nemůže být neslyšeno. Ani jeho volání po službě kněží a biskupů nemůže být neslyšeno. Tedy neslyšeno v případě, že právě v těchto společenstvích žijí také biskupové, kněží a jáhni, chodí do zaměstnání, setkávají se, prožívají radosti i smutky a učí se dialogu, a svátostně i jinak sloužit… A představme si člověka hledajícího smysl svého života, který vstoupí do dialogu tohoto malého společenství a dál v něm – opět v dialogu – hledá. A možná ho nalezne v Kristu a v církvi, možná povede cesta jeho hledání jinudy… Ano, myslím si, že představa takto převrácené pyramidy je skutečně převratná. Zejména proto, že do středu pozornosti církve není postaven zákon, ale člověk. Člověk v dialogu. A dialog – jak jsme viděli – vylučuje mocenské postoje, nabubřelý styl řeči i postoje vlastníků pravdy. Je pravda, že v takové představě církve se poněkud ztrácejí kontury hranic mezi evangelizátory a evangelizovanými. A to je přesně ta situace, kdy ve světě kolem nás a v nás začneme vnímat obrysy Božího království. A modlit se s papežem Františkem (*Fratelli tutti*, čl. 287):

> Přijď, Duchu svatý, ukaž nám svou krásu,
> která září ve všech národech země,
> abychom mohli objevit, že všechny jsou důležité,
> že všechny jsou nezbytné, že jsou to
> různé tváře jediného lidstva, které miluješ. Amen.

Bibliografie

2. vatikánský koncil. *Ad gentes. Dekret O misijní činnosti církve* (online). Dostupné z: https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decree_19651207_ad-gentes_cs.html (citováno 27. 6. 2024).

Cicatelli, S. 2022. Výchova ke kultuře dialogu v náboženské výchově. Přednáška na zasedání EEK, Praha.

František I. 2014. *Evangelii gaudium. Radost evangelia. Apoštolská exhortace O hlásání evangelia v současném světě (online).* Praha: Paulínky. https://www.farnost-benesov.cz/wp-content/uploads/2014/10/Pape%C5%BE-Franti%C5%A1ek-EVANGELII-GAUDIUM-Radost-evangelia.pdf (citováno 20. 6. 2024).

František I. *Fratelli tutti. O přátelství a sociálním přátelství* (online). https://www.vatican.va/content/francesco/de/encyclicals/documents/papa-francesco_20201003_enciclica-fratelli-tutti.html (citováno 20. 6. 2024).

Jan Pavel II. 1994. Encyklika *O stálé platnosti misijního poslání. Redemtoris missio*. Praha: Zvon.

Matěna, J. *Mé zaměstnání v církvi. Ohlédnutí* (online). Dostupné z: https://www.getsemany.cz/node/299 (citováno 30. 6. 2024)

Miltová, A. Centralismus demokratický. In Nešpor, R. Z. (ed.) *Sociologická encyklopedie* (online). Praha: Sociologický ústav AV ČR. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Centralismus_demokratick%C3%BD (citováno 20. 6. 2024)

Němcová, M. 2016. *Evangelizace jako úkol křesťana*, 2016. Diplomová práce (Mgr.). České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta.

Papežská rada pro novou evangelizaci. 2022. *Direktorium pro katechezi,* Praha: Karmelitánské nakladatelství.

Petrův nástupce: Papež není nad církví, nýbrž v jejím nitru. In *Františkovo slovo* č. 74 (online). Dostupné z: http://www.peplum.cz/download/FS74_20151017-20151023.pdf (citováno 30. 6. 2024).

Splitter, L. J., Sharp, M. 1995. *Teaching For Better Thinking. The Classroom Community of Inquiry*. Melbourne: The Australian Council for Educational Research Ltd.

Synodální církev v misijním poslání. Souhrnná zpráva (online). Dostupné z: https://cbk.cirkev.cz/public/media/files/46/source/orig/45819_231028-zaverecna-zprava-syntezy-ze-synodalniho-zasedani-biskupu-rijen-2023-cz-kor.pdf (citováno 20. 6. 2024)

Práca s mládežou v kľúčových laických katolíckych apoštolských hnutiach na Slovensku naprieč 20. storočím[1]

Blanka Kudláčová

Abstrakt

Základy Katolíckej akcie (rôznych hnutí laického apoštolátu) položil v roku 1922 pápež Pius XI. encyklikou *Ubi arcano Dei consilio*. Encyklika zdôraznila povolanie každého kresťana ku všeobecnému kňazstvu a vyzvala všetkých pokrstených, aby apoštolovali v prostredí, v ktorom žijú. Aktivity Katolíckej akcie na Slovensku koordinovala a realizovala Ústredná katolícka kancelária zriadená biskupskou konferenciou v roku 1925. Sídlila v katolíckom internáte Svoradov v Bratislave, ktorý bol „liahňou" slovenských katolíckych osobností, z ktorých viaceré zohrali významnú úlohu aj v období prenasledovania cirkví. V ideách a metódach práce Katolíckej akcie pokračovalo aj hnutie Rodina, ktoré v roku 1943 založil v Bratislave bývalý chorvátsky jezuita, Tomislav Poglajen (1906–1990), známy pod menom Kolakovič. Práve v tomto hnutí sa formovali Silvester Krčméry (1924–2013) a Vladimír Jukl (1925–2012), ktorí po prepustení z väzenia v období politického uvoľnenia v Československu v 60. rokoch, boli ideovými inšpirátormi a zakladateľmi Laického apoštolského hnutia. Cieľom nášho príspevku je špecifikovať historické a ideové východiská spomenutých konceptov práce s mládežou, analyzovať

[1] Štúdia je súčasťou riešenia projektu VEGA č. 1/0190/24 *Režimová angažovanosť vs. tichá rezistencia v totalitnej edukácii na Slovensku.*

a komparovať ciele a metódy ich práce, príp. nájsť ich presahy do súčasných konceptov a hnutí laického apoštolátu v slovenskom prostredí.

Katolícka akcia v rímskokatolíckej cirkvi a jej počiatky na Slovensku

Zásadným podnetom pre aktivizáciu laikov v rímskokatolíckej cirkvi boli viaceré cirkevné dokumenty, ktoré boli reakciou na potrebu ich širšieho angažovania v reálnom živote spoločnosti v druhej polovici 19. a na začiatku 20. storočia. Človek a spoločnosť zažívali v 19. storočí mnohé zmeny, ktoré viedli k tomu, že sa výrazne aktivizovala občianska participácia nielen v politickej oblasti, ale aj v kultúrno-spoločenskej. Táto potreba sa začala prejavovať aj v oblasti náboženskej. Pod termínom *Katolícka akcia* sa v rímskokatolíckej cirkvi chápe hnutie laikov, ktorého cieľom je zachovanie a šírenie kresťanských hodnôt v spoločnosti prostredníctvom uplatňovania kresťanských zásad vo všetkých oblastiach ľudského života.[2] Termín *Katolícka akcia* ako prvý použil pápež Lev XIII. v roku 1895. Pápež Pius X. v encyklike *E supremi apostolatus cathedra* z roku 1903 zdôraznil, že nielen tí, čo sa zasvätili službe oltára, ale aj všetci veriaci majú povinnosť slúžiť Božej veci a spáse duší a to so schválením a pod vedením biskupov (Pius X. 1903).[3]

---

[2] Bližšie Kolektív autorov. *Encyklopedia Beliana.* Bratislava: Encyklopedický ústav SAV, 1999–2021, dostupné na: https://beliana.sav.sk/heslo/katolicka-akcia [cit. 17.09.2024].

[3] Bližšie pozri Pius X. *Epistola encyclica E supremi apostolatus cathedra*, dostupné na: http://w2.vatican.va/content/pius-x/la/encyclicals/documents/hf_p-x_enc_04101903_e -supremi.html [zverejnené 4.10.1903] [cit. 17.09.2024].

Masívnejšie sa tieto idey začali rozvíjať a praktizovať v 20. a 30. rokoch 20. storočia na podnet pápeža Pia XI. Jeho encyklika *Ubi arcano Dei consilio* z 23. decembra 1922 zdôraznila povolanie každého kresťana ku všeobecnému kňazstvu a vyzvala všetkých pokrstených, aby apoštolovali v prostredí, v ktorom žijú. Katolícka akcia mala pomáhať cirkvi v jej pastoračnom úsilí a chrániť kresťanské hodnoty v meniacich sa spoločenských podmienkach. Pius XI. vyhlásil povinnosť laického apoštolátu vo forme Katolíckej akcie, zadefinoval jej hlavné poslanie a organizačné usporiadanie, pričom nadviazal na jej začiatky v 19. storočí (Pius XI. 1922).[4] Katolícka akcia bola priamo a podstatne závislá od cirkevnej hierarchie, teda od činnosti biskupov a kňazov (por. Ambros 1998, 100–101). Jej základným pravidlom bolo, aby sa v každej diecéze rozvíjala pod priamym dozorom biskupa. Ten mal právo a povinnosť dať Katolíckej akcii pevnú formu, usmerňovať ju a riadiť vo svojej diecéze tak, aby bola funkčným prvkom jej celoštátneho usporiadania. Z tohto dôvodu boli veľmi dôležité ústredné orgány Katolíckej akcie, ktoré usmerňovali činnosť jednotlivých združení a podávali návrhy a námety diecéznym centrám, a to s ohľadom na diecézneho biskupa a s jeho súhlasom.[5] Predsedom Katolíckej akcie sa stal katolícky kňaz Michal Bubnič[6], neskôr biskup Rožňavskej diecézy. Zostavil stanovy a pracovný poriadok pre Katolícku akciu v celej ČSR a usiloval sa aktivizovať

[4] Bližšie pozri Pius XI. *Littera encyclica Ubi arcano Dei consilio*, dostupné na:
http://w2.vatican.va/content/pius-xi/it/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19221223_ubi-arcano-dei-consilio.html
[zverejnené 23.12.1922] [cit. 17.09.2024].

[5] Bližšie k orgánom Katolíckej akcie pozri Karaba, Rastislav. 2012. Ústredné orgány Katolíckej akcie na Slovensku. *Studia Aloisiana* 3 (4): 29–45.

[6] Bližšie k Bubničovi pozri Lacko, Martin. 2020. *Michal Bubnič, rožňavský biskup a mučeník* (1877–1945). Bratislava: Lúč.

laikov. Biskupský zbor Slovenska na svojej konferencii 16. apríla 1925 v Žiline definitívne schválil zriadenie Ústrednej katolíckej kancelárie v Bratislave, ktorá sa stala jeho výkonným orgánom s tým, že bude koordinovať a realizovať Katolícku akciu. Tým sa vytvorila organizačná štruktúra, ktorá kopírovala hierarchickú cirkevnú štruktúru diecéz a farností na Slovensku. Vo farnostiach sa Katolícka akcia členila podľa stavov a ustanovizní a podľa pohlavia. Na Slovensku tomuto členeniu organizačne zodpovedali Jednota katolíckych mužov, Katolícka jednota žien, Združenie katolíckych mladíkov a Združenie katolíckych diev (Csontos 2017, 91). Vedenie Katolíckej akcie bolo v rukách laikov a úlohou kňazov bolo duchovne sprevádzať laikov. Ako duchovní poradcovia tak mali udržiavať kontakt a spojenie laikov a hierarchie (Hatala 1947).

Ako už bolo spomenuté, Ústredná katolícka kancelária (ÚKK) bola zriadená biskupskou konferenciou v roku 1925, jej vedenie však bolo vymenované až 3. októbra 1926 (Letz, Judák a kol. 2023, 51). Sídlom ÚKK sa stal katolícky internát Svoradov v Bratislave, ktorý bol založený v roku 1922 a postupne sa stal najväčším vysokoškolským internátom na Slovensku. Riaditeľom ÚKK sa stal Ján Ferenčík, ktorý bol zástupcom riaditeľa internátu, Eugena Filkorna, a generálnym tajomníkom sa stal Karol Körper (Letz, Judák a kol. 2023). Ferenčík aj Körper boli katolícki kňazi a bývali v Svoradove. ÚKK teda začala svoju činnosť zameranú na kultúrnu, sociálnu, štatistickú, tlačovú a najmä charitatívnu oblasť na jeseň 1926. Činnosť bola organizovaná v rámci jednotlivých referátov. Napr. úlohou osvetového referátu bolo predovšetkým usporadúvať po celom Slovensku kurzy výchovy laických apoštolov. Čo sa týka systematickej práce, jeho cieľom bolo organizovať osvetové prednášky a kurzy a zabezpečiť ich

vysielanie rozhlasom; zostavovať a vydávať pomôcky pre tieto kurzy a prednášky; zabezpečiť štatistický prehľad o katolíckej osvetovej práci na Slovensku, čo sa týka nesystematickej práce, išlo napr. o krajinské púte na Slovensku a v zahraničí, rôzne slávnosti, duchovné cvičenia (Karaba 2012, 33). Tlačový referát bol povinný zhromažďovať denníky a časopisy a robiť z nich výstrižky pre ÚKK. V rámci neho pôsobila aj komisia zaoberajúca sa záležitosťami slovenskej tlače a obranou proti nekatolíckej tlači. Charitatívny referát rozvíjal charitatívnu prácu prostredníctvom novozaloženej Ústrednej charity Slovenska.

Svoradov poskytol prístrešie viacerým katolíckym spolkom a organizáciám, napr. Ústrediu slovenského katolíckeho študentstva, Ústrediu slovenských katolíckych spolkov, pôsobil tu Biblický kruh Frassatiho, Mariánska kongregácia akademikov a pod. Ústredie katolíckeho študentstva (ÚSKŠ) bolo založené na kongrese slovenského katolíckeho študentstva v Žiline v roku 1921 a zastrešovalo slovenské katolícke stredoškolské a vysokoškolské spolky. Od roku 1923 sídlilo v Svoradove. V apríli 1924 ho tvorilo desať organizácií a združovalo 550 členov. ÚSKŠ organizovalo rôzne akcie pre študentov, prednášky, púte, duchovné cvičenia, vydávalo tiež vlastný časopis *Rozvoj*, ktorého redakcia sídlila v Svoradove (Letz, Judák a kol. 2023, 46–47). Svoradov sa stal centrom života slovenskej katolíckej mládeže a bol „liahňou“ slovenských katolíckych osobností, z ktorých viaceré zohrali významnú úlohu aj v období prenasledovania cirkví. Súčasťou života Svoradova boli aj tzv. celoústavné prednášky z rôznych vedných oblastí, najčastejšie teológie, filozofie, sociológie, medicíny, práva. Prednášky sa konali každú stredu večer a prednášajúcimi boli významní profesori zo Slovenska, Čiech a tiež zo zahraničia (Letz, Judák a kol. 2023, 53).

Počas celého medzivojnového obdobia bol Svoradov priestorom, v ktorom vznikali, boli koordinované a realizované mnohé aktivity v rámci Katolíckej akcie, ale bol aj priestorom širšieho katolíckeho laického pohybu, mimo ÚKK, ktorý možno pripísať rozvoju laického hnutia vo všeobecnosti.

Svoradov a hnutie Rodina v 40. rokoch 20. storočia

Svoradov sa stal počas 2. svetovej vojny najväčším internátom na Slovensku. O jeho význame najlepšie vypovedá skutočnosť, že na jednej strane ho niekoľkokrát do roka navštevoval vtedajší prezident Jozef Tiso a na druhej strane bol v správe určenej Hlavnému úradu ríšskej bezpečnosti z 15. júla 1941 označený ako „významné katolícke protinemecké a protinacisticky orientované centrum“ (Letz, Judák a kol. 2023, 138).[7]

Život v internáte bol po vzniku prvej Slovenskej republiky najskôr ochromený a vládla v ňom neistota. No po zorientovaní sa niektorých angažovaných Svoradovčanov sa tieto líderské osobnosti snažili pokračovať v aktivitách z medzivojnového obdobia. Pochopili, že národný socializmus je len odnožou nacizmu, ktorý je jednoznačne protikresťanský.[8] Toto stanovisko zastával aj riaditeľ internátu, Eugen Filkorn. V rámci Hlinkovej

[7] Hlavný veliteľ Hlinkovej gardy Alexander Mach do Svoradova dokonca nasadil dvoch agentov, bližšie pozri Letz, Róbert, Judák Viliam a kol. 2023. *Svoradov. Dejiny katolíckeho internátu v 20. storočí*. Nitra: Kňazský seminár sv. Gorazda.

[8] Kresťanský intelektuál, lekár a diplomat, Anton Neuwirth, odchovanec Svoradova, v svojich spomienkach uvádza: „V Svoradove sa do Hlinkovej gardy prihlásilo iba niekoľko jednotlivcov a jej akcie sa bojkotovali“ (Neuwirth a Lesňák 2021, 30).

gardy[9] vznikla už v roku 1938 Akademická Hlinkova garda. Spočiatku bola založená na princípe dobrovoľnosti, aj tak však vniesla do Svoradova určitú militarizáciu života. Celá činnosť Svoradova bola pod drobnohľadom, mnohé spolky boli zrušené a viaceré aktivity boli prerušené, v roku 1940 prestal vychádzať časopis Svoradov. Stále však prebiehali prednášky významných osobností, akadémie, semináre, výstavy, mnohé podujatia zamerané na propagáciu misií.

Práve v tomto zložitom období začal v ÚKK v Svoradove pôsobiť Tomislav Kolakovič[10] (rodným menom Poglajen, 1906–1990),

[9] Vládnym nariadením č. 15/1938 boli na Slovensku rozpustené všetky polovojenské a branné spolky a organizácie a ich nástupcom sa stala Hlinkova garda.

[10] Tomislav Kolakovič (Poglajen) sa narodil v Chorvátsku, vyrástol v učiteľskej rodine, otec bol riaditeľom školy. Študoval filozofiu a niekoľko semestrov medicíny. Následne sa rozhodol vstúpiť do Spoločnosti Ježišovej (jezuiti). Po základných filozofických a teologických štúdiách pokračoval v štúdiu filozofie a kresťanskej sociológie na Katolíckej univerzite v Leuvene a Orientálnom inštitúte v Ríme. Po ukončení štúdia absolvoval v Belgicku tretiu probáciu (záverečný rok jezuitskej formácie). Po návrate do vlasti vyučoval sociológiu a filozofiu v Záhrebe a v Sarajeve a viedol Katolícku akciu zameranú na mládež a robotníkov. Začiatkom 40. rokov v ňom dozrelo rozhodnutie pre tzv. „ruský apoštolát“. Predstavení, ktorí považovali tento projekt za nebezpečný, mu poradili vystúpiť zo Spoločnosti Ježišovej, čo aj urobil. Keďže jeho postoje boli silne protinacistické a protivojnové, z obavy pred prenasledovaním zo strany nemeckého Gestapa, sa na jeseň roku 1943 presťahoval na Slovensko, ktoré bolo relatívne slobodnou krajinou a dobrým východiskovým bodom jeho zámerov. Počas Slovenského národného povstania sa spojil s partizánmi s vierou, že sa mu podarí nadviazať kontakty s Rusmi a prostredníctvom sovietskej tajnej polície NKVD sa stretne so samotným Stalinom. To sa mu samozrejme nepodarilo. Kolakovič opustil Československo v roku 1946. Žil v ilegalite, zomrel v roku 1990 v Paríži. Bližšie ku Kolakovičovi pozri: Vaško, Václav. 1993. *Profesor Kolakovič.* Bratislava: Charis; Krčméry, Silvester a Vladimír, Jukl. 1996. *V šľapajach Kolakoviča*. Bratislava: Charis,

bývalý chorvátsky jezuita. Kolakovič pricestoval do Bratislavy v septembri 1943, s cieľom dostať sa do Sovietskeho zväzu, pričom Slovensko malo byť len prestupnou stanicou. Počas čakania na svoju príležitosť mal záujem pracovať s mládežou, najmä s mladou inteligenciou. Prostredníctvom komunity jezuitov v Bratislave sa zoznámil s viacerými katolíckymi osobnosťami, ktoré mu umožnili preniknúť medzi študentov a akademikov Svoradova. V Svoradove našiel centrálne štruktúry rôznych spolkov, prostredníctvom ktorých mohol pôsobiť s pomerne širokým záberom a dopadom. Svojím zameraním mu bola najbližšia ÚKK, keďže s katolíckou akciou už mal skúsenosti z Chorvátska. Kolakovič využil jej štruktúry a prostredníctvom nej začal organizovať exercície, rekolekcie, prednáškové cykly, letné tábory, zrazy katolíckej mládeže a pod.

Popri pôsobení v UKK, Kolakovič chcel pracovať priamo s vysokoškolákmi formou malých krúžkov, a nie prostredníctvom už existujúcich spolkov. Z malých krúžkov vytvoril hnutie Rodina, ktoré sústreďovalo mladú slovenskú inteligenciu s cieľom viesť ju k osobnému prehlbovaniu náboženského života a presadzovaniu myšlienky apoštolátu Ruska. Činnosť bola zameraná na tri oblasti: organizácia, formácia členov a ovplyvňovanie verejnosti. Kolakovič otváral so študentami mnohé dovtedy v cirkvi tabuizované témy, usiloval sa aplikovať vieru v reálnom živote, venoval sa sociálnej otázke. V Rodine aplikoval aj nové formy spirituality a metódy na Slovensku dovtedy neznámeho hnutia *Jeunesse ouvrière chrétienne* (skr. JOC, slov. Kresťanská

1996; tiež zborník Kravjanský, Ivan, ed. 2006. *Moderný evanjelizátor 20. storočia profesor Kolakovič a jeho žiak Anton Neuwirth a ich posolstvo mladej generácii*, Bratislava: VEDA.

robotnícka mládež).[11] Kolakovič sa veľmi rýchlo zorientoval v politickej situácii na Slovensku, odsudzoval národný socializmus a otvorene kritizoval vtedajšie spoločenské a politické pomery na Slovensku. Mal naštudovaný aj komunistický režim v Rusku a predpokladal, že po vojne bude nastolený aj na Slovensku. Z tohto dôvodu sa prezieravo snažil pripraviť členov Rodiny na možnosť prípadného prenasledovania cirkvi a jej fungovanie v ilegalite. „V jeho prítomnosti nacvičovali výsluch i ako sa majú pri ňom správať. Nabádal ich, aby sa naučili naspamäť niektoré pasáže z Písma svätého, aby v samote väzenia mali podklad k meditácii. Silvo Krčméry vedel naspamäť Evanjelium sv. Jána po slovensky i po rusky“ (Mikloško 2020, 74).

V čase pôsobenia Kolakoviča v internáte Svoradov navštevovali tento internát aj Silvester Krčméry (1924–2013) a Vladimír Jukl (1925–2012), neboli v ňom však ubytovaní. Jukl sa ešte ako maturant na odporúčanie spovedníka na duchovných cvičeniach skontaktoval s jezuitom, Jánom Dieškom. Dieška vyštudoval pápežský inštitút Russicum v Ríme a v roku 1942 sa po ukončení štúdia vrátil do Bratislavy, spoločne s katolíckym kňazom východného obradu, Rudolfom Šestákom, tiež absolventom Russica. Dieška si Jukla obľúbil, a postupne ho „zasväcoval do myšlienky Rusicca: priviesť národy v Sovietskom zväze ku Kristovi, napriek skutočnosti, ktorá v tejto krajine vládla. Každý

[11] Počas tretej probácie v Belgicku sa Kolakovič stretol s abbé Josephom Cardijnom (1882–1967), ktorý vtedy už desať rokov šíril a propagoval hnutie *Jeunesse ouvrière chrétienne* v Belgicku. Cardijn založil hnutie pred 2. svetovou vojnou a pomerne rýchlo sa z Belgicka rozšírilo do celého kresťanského sveta. Je zaujímavé, že Cardijn na pozvanie Rodiny navštívil v roku 1946 Prahu a vyhlásil, že Kolakovič bol spoluzakladateľom JOC, bližšie Vaško, Václav. 2008. “Legendární profesor Kolakovič.” *Teologické texty* 18 (4): 210–214.

absolvent Rusicca mal mať aj nejakú civilnú profesiu, aby mohol navonok vystupovať ako laik, hľadať možnosť dostať sa do Sovietskeho zväzu, nenápadne tam pracovať a snažiť sa vplývať v kresťanskom duchu na ľudí okolo seba“ (Mikloško 2022, 20). Tieto myšlienky Jukla veľmi zaujali. Po maturite nastúpil na štúdium matematiky a fyziky na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Dieška zoznámil Jukla so Silvestrom Krčmérym, vtedy študentom medicíny. Diešku však predstavení poslali pôsobiť do Bulharska, a preto zoznámil Jukla aj Krčméryho so Šestákom[12]. Šesták býval v Svoradove a mával tam v kaplnke ranné sväté omše východného obradu, ktorých sa Jukl a Krčméry zúčastňovali. Po omši sa účastníci omše stretávali na niektorej zo študentských izieb, kde debatovali a modlili sa (Letz, Judák a kol. 2023; Mikloško 2022). Na niektorom z týchto stretnutí sa Kolakovič stretol s Juklom a Krčmérym. Kolakovič si ich, ako aj ďalších študentov veľmi rýchlo získal svojou charizmou a neformálnou komunikáciou.

Po ukončení druhej svetovej vojny bola politická orientácia znovu obnoveného Československa jasná. Už počas Slovenského národného povstania rozhodla Slovenská národná rada o poštátnení školstva dekrétom č. 5/1944 Zb. a po vojne svoje rozhodnutie potvrdila nariadením č. 34/1945 Zb. V tom istom roku bolo schválené tiež nariadenie č. 80/1945 Zb. o poštátnení všetkých internátov. Svoradov bol kľúčový, čo sa týka vplyvu katolíckej cirkvi na vysokoškolákov, preto išlo o veľmi významný krok v eliminácii tohto vplyvu. Začiatkom januára 1946 došlo k nečakanému zatýkaniu v študentských krúžkoch bratislavskej Katolíckej akcie. Krčméry, Jukl a ďalší členovia Rodiny boli

[12] Šesták po ukončení štúdia v Rusiccu a návrate domov pokračoval ešte v štúdiu medicíny na Univerzite Komenského, preto býval v Svoradove.

zatknutí, Kolakovič sa o niekoľko dní sám prihlásil na policajnom riaditeľstve. Boli obvinení z protištátnej činnosti, ktorú im však nedokázali. Kolakovič bol prepustený, podľa Klobučníka však ŠtB zistila, že je pre komunistov ideologickou hrozbou (Klobučník 2006). Kolakovič sa rozhodol opustiť Československo, odcestoval do Prahy a dňa 1. augusta 1946 odišiel vlakom s belgickými repatriantmi a ukončil svoj pobyt v Československu (Vaško 1993). Ďalšie informácie o jeho osude sú len sporadické.

Komunistický režim a prenasledovanie cirkví: koniec Rodiny a začiatok Laického apoštolského hnutia ako súčasti skrytej cirkvi

Po prevzatí moci komunistami v roku 1948 sa členovia hnutia Rodina začali stretávať tajne a svoje aktivity vykonávali veľmi opatrne. Po ich odhalení v roku 1951 nasledovala séria politických procesov v rokoch 1952 až 1954, v ktorých boli odsúdení viacerí členovia. Medzi nimi aj lekár a katolícky laik Silvester Krčméry

(13 rokov)[13] a Vladimír Jukl, katolícky laik[14] a matematik (25 rokov). Vydanie proticirkevných zákonov, rozvrat cirkví[15] a

[13] Uvádzame výňatok zo záverečnej časti obhajoby Silvestra Krčméryho na Vyššom vojenskom súde v Trenčíne, ktorá odznela dňa 24. júna 1954 (tento deň je od roku 2004 na Slovensku Dňom pamiatky obetí komunistického režimu): „Keď mi bolo udelené posledné slovo na svoju obhajobu, tak musím hneď zdôrazniť, že na svoju obranu neuvádzam vlastne nič! Čo som uviedol, uviedol som len na obranu skutočnosti a pravdy! Prosím, aby sa to tak aj chápalo, a aby sa to nepripisovalo môjmu dobru alebo poľahčujúcim okolnostiam. A keď som po dvoch rokoch vyšetrovania odmietal vypovedať, bolo to hlavne preto, lebo som videl, že vyšetrujúce orgány nechcú pravdu poznať, ale naopak: prekrútiť! …Ale rozhodol som sa preto z povinnosti svedčiť! Musím vydávať svedectvo o pravde, preto musím hovoriť, a nemôžem mlčať! (Nech žije Kristus Kráľ a Jeho Cirkev.) Vy máte v rukách moc, ale my máme pravdu! Tú moc vám nezávidíme a netúžime po nej, nám stačí tá pravda! Lebo je väčšia a silnejšia ako moc! Kto však má moc, ten si (často) myslí, že môže pravdu zastrieť, potlačiť, zabiť alebo i ukrižovať! Ale pravda dosiaľ ešte vždy vstala a vstane z mŕtvych!! (Dokonca – niekedy – už i tretieho dňa.)“ (Krčméry 1954, citované podľa Krčméry 1995, dedičia 2014, 302 a 311).

[14] V roku 1971 prijal Jukl po tajnom štúdiu teológie tajnú kňazskú vysviacku z rúk Jána Chryzostoma Korca.

[15] Ako rafinovane vykonávali predstavitelia režimu zásahy proti cirkvám, najmä najpočetnejšej katolíckej, možno vidieť aj z toho, že vláda sa rozhodla využiť termín Katolícka akcia a spraviť z nej nástroj svojej politiky. Príprava štátnej Katolíckej akcie začala koncom apríla 1949 na stretnutí predstaviteľov režimu s tzv. pokrokovými kňazmi. Zakladajúca konferencia štátnej Katolíckej akcie sa konala 10. júna 1949 v Prahe. Reakcia biskupov Československa bola promptná, už 15. júna 1949 vydali pastiersky list s názvom *Hlas československých biskupov a ordinárov v hodine veľkej skúšky*, v ktorom odsudzovali Katolícku akciu ako rozvratnícku a apelovali na jednotu cirkvi. Pastiersky list sa mal čítať 19. júna 1949, čomu sa bezpečnostné zložky pokúsili zabrániť. V ranných hodinách daného dňa navštívili farské úrady a zabavovali list. Snahy bezpečnostných zložiek o prekazenie čítania listu sprevádzali rozsiahle nepokoje zo strany veriacich, ktoré v niektorých prípadoch boli klasifikované dokonca ako vzbury, bližšie Garek, Martin. Nedatované. “10. jún 1949 – Založenie štátnej katolíckej

prenasledovanie jej predstaviteľov v 50. rokoch[16], vytvorilo potrebu a bolo impulzom pre vznik jej tajných štruktúr, označovaných ako tajná alebo skrytá cirkev[17]. Často sa stretávame s otázkou, či v tom čase existovali dve cirkvi. Mikloško (2009) uvádza, že cirkev sa vnútorne nedelila a jej tajná zložka (tajné štruktúry) sa prelínala s oficiálnymi cirkevnými štruktúrami. Skrytá cirkev sa vymedzuje najčastejšie prostredníctvom svojich aktivít: popri tajnom vzdelávaní rehoľníkov a organizovaní tajných kňazských vysviacok sem môžeme zaradiť činnosť ilegálnych náboženských hnutí a spoločenstiev, náboženské stretnutia mimo priestoru kostola a hodín náboženskej výchovy v škole, príprava na prijatie sviatostí, rozmnožovanie a distribúcia náboženskej literatúry, príprava a rozmnožovanie samizdatov a pod. Túto činnosť vykonávali najmä aktívni laici, tajne vysvätení kňazi a rehoľníci, ale často aj oficiálni kňazi, keďže mnohé štátom nepovolené aktivity vykonávali tajne. Najdôležitejšou činnosťou bolo náboženské a edukačné pôsobenie medzi veriacimi, najmä práca s deťmi, mládežou a študentami, teda príprava novej generácie kresťanov.

Obdobie politického uvoľnenia v 60. rokoch bolo sprevádzané viacerými skutočnosťami, ktoré boli priaznivé pre obnovu života

---

akcie." https://www.upn.gov.sk/sk/10-jun-1949-%E2%80%93-zalozenie-statnej-katolickej-akcie/.

[16] Bližšie pozri napr. Jakubčin, Pavol. ed. 2010. *Likvidácia reholí a ich život v totalite*. Bratislava: Ústav pamäti národa; Jakubčin, Pavol. ed. 2012. *Pastieri v osídlach moci,* Bratislava: Ústav pamäti národa; tiež Pešek, Ján a Michal Barnovský. 1997. *Štátna moc a cirkvi na Slovensku 1948–1953,* Bratislava: VEDA; Pešek, Ján a Michal Barnovský. 1999. *Pod kuratelou moci. Cirkvi na Slovensku v rokoch 1953–1970.* Bratislava: VEDA.

[17] Bližšie k terminológii pozri Kudláčová, Blanka. 2020. "Terminologický exkurz." In *Výchova a vzdelávanie slobodného človeka v podmienkach neslobody,* ed. Blanka Kudláčová. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 9–13.

cirkví. V roku 1960 bola v Československu vyhlásená najväčšia amnestia politických väzňov: v dňoch 10. až 12. mája 1960 opustilo brány väzníc 5 601 politických väzňov, teda 64 percent z celkového počtu 8 708.[18] Z väzenia boli prepustení viacerí biskupi, kňazi a náboženskí aktivisti, ďalších prepustili v nasledujúcich rokoch a v roku 1968 boli prepustení všetci politickí väzni. Vrcholom bol rok 1968, kedy bola obnovená gréckokatolícka cirkev, z Čiech sa na Slovensko vrátilo okolo 2 tisíc rehoľníčok a 600 rehoľníkov a pod.

V rámci amnestií bol v roku 1964 po trinástich rokoch väzenia prepustený Silvester Krčméry a o rok neskôr, po takmer štrnástich rokoch väzenia, aj Vladimír Jukl. Prepustení biskupi a kňazi sa však nemohli ujať svojich úradov v diecézach, pretože nedostali od príslušných štátnych inštitúcií súhlas k verejnej činnosti, viacerí z nich pracovali ako robotníci. Podľa Letza (2019) sa preto začali kontaktovať, aby si vymenili skúsenosti a hľadali nové cesty a možnosti ako zachovať, príp. šíriť kresťanstvo v budúcnosti. Impulzom pre ich činnosť boli aj dokumenty schválené na 2. vatikánskom koncile (1962–1965), ktoré boli zamerané na oživenie – *aggiornamento* cirkvi a tiež na podporu práce laikov v cirkvi, napr. konštitúcia *Gaudium et spes* (O cirkvi v súčasnom svete). V rámci laických hnutí sa v období politického uvoľnenia na Slovensku podľa Mikloška (1991) rozvinuli najmä Laické apoštolské hnutie, Neokatechumenát, hnutie Obnovy v Duchu Svätom, hnutie Oáz (hnutie Svetlo a Život), hnutie Fokoláre a Rodina Nepoškvrnenej. Podľa Korca, „to všetko utváralo mozaiku apoštolátu tzv. podzemnej cirkvi, čo dopĺňalo oficiálnu

[18] Bližšie k politickým amnestiám v komunistickom Československu pozri rozsiahlu štúdiu Rokoský, Jaroslav. 2011. "Amnestie 1960." *Paměť a dějiny* 7 (1): 36–54.

činnosť dobrých kňazov vo verejnej pastorácii“ (Korec 1989, 335). Najmasovejším z nich bolo Laické apoštolské hnutie.

V ďalšej časti sa budeme venovať podrobnejšie dvom, z nášho pohľadu kľúčovým, laickým hnutiam na Slovensku v 20. storočí, ktoré napriek tomu, že existovali v rozličných časových obdobiach, sú úzko previazané. Ide o hnutie Rodina a Laické apoštolské hnutie.

Ideové východiská, ciele, koncepcia a metódy práce Hnutia Rodina

Kolakovič bol veľmi dobrým diagnostikom svojej doby, mohli by sme povedať, že mal veľmi presnú sociologickú a politologickú optiku. Za dva základné problémy svojej doby považoval utváranie mieru po 1. svetovej vojne a apeloval, „že ho musíme vybudovať my“ (Kolakovič 1945, citované podľa Vaško 1993, 56) a problém spolupráce medzi katolíkmi – „stačí, aby boli dve katolícke hnutia a už sa musia hádať medzi sebou“ (tamže, 57). Podľa neho, vo svete je toľko skutočných problémov, že je ťažkým hriechom zaoberať sa pseudoproblémami. Poznanie doby bolo pre neho kľúčom k tomu, aby si zadefinoval ideové východiská a ciele svojej práce[19] a k ním hľadal čo najefektívnejšie metódy

[19] Krátky opis východísk, zamerania a metodiky hnutia Rodina možno nájsť v prílohe útlej knižky Vaško, Václav. 1993. *Profesor Kolakovič*. Bratislava: Charis, 50–61. Autorom prílohy je Krčméry, ktorý spísal Kolakovičove názory a jej presný názov je *Tomislav Kolakovič – Poglajen (TKP), Syntetický prehľad našej práce (podľa zápiskov S. K. – Praha 1945).* Jej štruktúra je nasledovná: *Prečo sme tu a čo chceme? Základom je seriózny duchovný život. Oddať sa seriózne apoštolátu. Prečo je toľko nedorozumení? Čo podniknúť, aby sme sa vyhli nedorozumeniam?* a záver tvorí citát zo sv. Augustína: *Ecclesia este unitas multiplex* (Cirkev je jednota v pestrosti). Kolakovičove názory a východiská nájdeme aj v príspevku Krčméry, Silvester. 2006. “Syntetický prehľad práce podľa Kolakoviča.” In *Moderný evanjelizátor profesor Kolakovič a jeho žiak Anton Neuwirth a ich posolstvo*

evanjelizácie. Píše, „naša civilizácia je v totálnej kríze a degenerácii“ (tamže, 50), je potrebný návrat k základu, prototypu, vnútornému zmyslu a norme, podľa ktorého je všetko stvorené a všetko sa rozvíja – ku Kristovi (tamže). Rechristianizácia je možná len podobným spôsobom ako pred dve tisíc rokmi – prostredníctvom živých ľudí, pre ktorých sa stane zmyslom života. Základom všetkého je seriózny duchovný život,[20] ktorého prostriedkami sú „rozjímanie, sviatosti, Eucharistia, štúdium duchovných problémov, teológie a svojho povolania“ (tamže, 52). Podľa Kolakoviča doba potrebuje „nový typ svätosti v každodennom živote“ a duchovná formácia je nevyhnutná „po celý život od začiatku až po smrť“ (tamže). Keďže duchovný život prechádza krízami, treba vytvárať krúžky – spoločenstvá, ktoré sú jednak záchranou v čase krízy a jednak záchranou v neveriacom prostredí. Kolakovičov realizmus vychádzal aj z dobrého poznania človeka: k tomu netreba hľadať dokonalých ľudí, „Takých nemáme. Treba ich vytvoriť“. … „A tak Boh pre veľké úlohy vyberá práve malé národy a malých ľudí, neschopných, s veľkými chybami, ktorí i napriek svojej neschopnosti sa totálne oddajú apoštolátu“ (tamže, 53). Kolakovič nechcel budovať organizáciu, ale chcel utvárať *organizmus*: „štruktúra a organizácia nikdy nie je zárukou životnosti diela a práce. A preto sme sa právom naučili nedôverovať len organizácii, ale chceme stavať na živých ľuďoch!“ (tamže, 55). V Kolakovičových princípoch a zásadách možno tiež vidieť jeho jezuitské korene a formáciu: „Musíme nájsť metódy a ľudí, ktorí tú organickú jednotu uskutočnia. Chceme jednotu, nie

mladej generácii, ed. Ivan, Kravjanský. Bratislava: VEDA, 89–100.

[20] „Bez duchovného života nemôžeme žiť skutočne ľudský život. Duchovný život znamená vnútorné rozjímanie o usporiadaní a hodnote všetkých vecí, o základnej pravde, o skutočnosti vecí, o nás samotných a o hlbokom zmysle všetkého okolo nás“ (Kolakovič 1945, citované podľa Vaško 1993, 15).

však nivelizovanie a diktatúru a rušenie všetkých spolkov, hnutí a rozdielov, ale všetko zachovať jednotné v pestrosti“ (tamže, 61). Ak vychádzame z Kolakovičových názorov a prednášok[21] počas jeho pobytu na Slovensku (1943–1946), ciele hnutia Rodina môžeme syntetizovať nasledovne: *prehĺbením vnútorného duchovného života človeka žiť autentické kresťanstvo v svojom najbližšom prostredí a šíriť ho osobným príkladom a svedectvom*.[22] Jeho cieľovou skupinou bola najmä mladá slovenská kresťanská inteligencia, ktorá sa prostredníctvom osobného prehlbovania náboženského života mala angažovať v spoločenskom živote.

Čo sa týka apoštolátu v hnutí Rodina, Kolakovič hovoril o jeho troch úrovniach (tamže, 55–56): 1) *Osobný a individuálny*, zameraný na konkrétneho človeka, ktorý bol postavený na troch zásadách: a) byť svedkom v svojej dobe, b) prispôsobiť sa psychologicky mentalite človeka, s ktorým som v kontakte, c) rešpektovať dôstojnosť a slobodnú vôľu človeka. Špecifickou formou tohto apoštolátu sú malé (základňové) skupiny – spoločenstvá – krúžky. Má ísť o živé kresťanské spoločenstvá, pomáhajúce každému jednotlivcovi k osobnému rastu a utvárajúce ho tak, aby mohol príkladom, slovom i činom apoštolovať vo

[21] Z filozofického kurzu, ktorý robil pre členov Rodiny je evidentné, že bol ovplyvnený vtedajšími francúzskymi filozofmi personalistického zamerania: Maréchalom, Maritainom, Blondelom, Mounierom a tiež ruskými personalistami Solovjovom, Berďajevom. Svojich poslucháčov však zoznamoval aj s inými filozofickými smermi, najmä s marxizmom a tiež im „odporúčal zoznámiť sa s komunistickou ideológiou a zvážiť, čo je v nej dobré a čo nemožno prijať“ (Vaško 1993, 14).

[22] Kolakovičovu teológiu je možné pochopiť z jeho prednášok a duchovných cvičení zozbieraných v knihe Kolakovič, profesor. 2015. *Dnešný človek a Kristovo kráľovstvo. Poznámky z prednášok a duchovných cvičení*. Prešov: Vydavateľstvo Michal Vaško. Kolakovičove názory na miesto jednotlivca a rodiny v spoločnosti možno nájsť v publikácii Kolakovič, profesor. 2016. *Základné črty ľudského poriadku*. Prešov: Vydavateľstvo Michal Vaško.

svojom prostredí. 2) *Apoštolát prostredia* – apoštolát nemá končiť u jednotlivého človeka, ale má sa rozšíriť na celé prostredie, pretože: a) žiadny človek nie je izolovaný, b) bez poznania prostredia nie je možné pochopiť človeka a vplyv na neho nemôže byť trvalý, c) ak je prirodzené prostredie zlé, tak človek podlieha jeho vplyvu, d) Kristus nie je len zmyslom jednotlivca, ale každého prostredia. 3) *Kolektívny apoštolát*, otvorený všetkým, nielen vybranej skupine katolíkov, ktorý nedelí ľudí na svätých a zatratených. Kristus bol otvorený pre celé ľudstvo, tak i môj apoštolát musí byť otvorený všetkým.

Od členov Rodiny bola vyžadovaná samostatnosť v myslení a rozhodovaní, ich duchovné vedenie zabezpečovali kňazi. Do Rodiny patrili najmä vysokoškolskí študenti. Malé spoločenstvá mali výchovno-formačný charakter v zmysle náboženskom, ale tiež personálnom, ich cieľom bolo vychovať zrelé kresťanské osobnosti. Spoločenstvá Rodiny sa stretávali každú nedeľu dopoludnia: stretnutie začínalo sv. omšou, nasledovali raňajky a potom výmena informácií o politickej situácii a novinkách zo života cirkvi, tzv. „porada“ (Mikloško 1991, 22). Aktivity Rodiny sa z Bratislavy postupne rozšírili na celé Slovensko: „Bratislava bola vtedy jediným vysokoškolským mestom na Slovensku, a tak členovia Rodiny pochádzali zo všetkých kútov Slovenska. Kolakovič s nimi cestoval do ich domovov a tak nadväzoval kontakty po celom Slovensku s kňazmi a laikmi“ (Vaško 1993, 13). Kolakovič založil krúžok Rodiny aj v Košiciach (Gabčo 2018).[23] Pre študentov organizoval duchovné cvičenia, kurzy teológie, filozofie a sociológie, spojené so živými diskusiami, venoval sa

[23] Bližšie k tajným aktivitám košickej vetvy Rodiny pozri Gabčo, Martin. 2018. “‘Protikomunistické aktivity’ košickej Rodiny v rokoch 1948–1953.” *Pamäť národa* 14 (3), 78–89.

mnohým atraktívnym a tabuizovaným témam, napr. sociálnej otázke v cirkvi, sexuálnej výchove a pod. a snažil sa viesť študentov k tomu, aby ich viera nebola odtrhnutá od reálneho života (Neuwirth a Lesňák 2021).

Podľa viacerých autorov možno tvrdiť, že Kolakovič predbehol svoju dobu: poskytol ideové východiská, koncepciu a nové formy práce s ľuďmi v katolíckej cirkvi a tým jej oživenie v danej dobe. Ľudovít Hlaváč (1921–2007), slovenský teoretik výtvarného umenia, spisovateľ a publicista, to opísal nasledovne: „Z lavíc kostolov, škôl a náboženských spolkov vytrhol dovtedy nečinných poslucháčov, od ktorých sa nič nežiadalo, len práve počúvať, postavil ich doprostred života a žiadal od nich osobnú angažovanosť na jeho reštaurovaní. Učil ich vidieť problémy, ktoré trápili jednotlivcov i spoločnosť a angažovať sa v ich riešení. … Účinok bol prekvapujúci. Rady horlivých chlapcov a dievčat, mužov i žien svojimi modlitbami a svojou apoštolskou angažovanosťou menili obraz kresťanstva i spoločnosti na Slovensku. Kolakovič dal tomuto pohybu, sledujúcemu *Omnia restaurare in Christo*, presne formulovaný obsah a novátorskú formu práce“ (Hlaváč 2006, 101).

Ideové východiská, ciele, koncepcia a metódy práce Laického apoštolského hnutia

Krčméry a Jukl mohli začať svoju činnosť až po prepustení z väzenia, teda po roku 1965. Medzi pôsobením Kolakoviča (ako už bolo spomenuté, na Slovensku pôsobil v rokoch 1943 až 1946) a začiatkom aktivít laického apoštolátu Krčméryho a Jukla (koniec 60. rokov), je časový odstup vyše dvadsať rokov. Za ten čas sa politická a spoločenská situácia v Československu výrazne zmenila. Cirkev sa nielenže stala nepriateľom socialistického štátu,

ale začala byť prenasledovaná a rozkladaná zvonka aj zvnútra. Jukl a Krčméry však boli na túto situáciu vďaka skúsenostiam s Kolakovičom a so spoločenstvom Rodina veľmi dobre pripravení.

Jukl a Krčméry začali pracovať najskôr s vysokoškolákmi.[24] Prvé ich iniciatívy začali v roku 1966 (Neupauer 2012), v roku 1968 to už boli viaceré samostatné skupiny, ktoré sa stretávali, prehlbovali v náboženskom živote a diskutovali. To potvrdzujú Letz (2019) aj Stromček, ktorý uvádza, že „podľa modelu Kolakovičovej Rodiny začali Silvo s Vladom pod autoritou biskupa Korca po prepustení z väzenia budovať v Bratislave od roku 1968 systematickú štruktúru malých spoločenstiev vysokoškolákov“ (Stromček 2017, 82–84). Ján Chryzostom Korec (1924–2015)[25] bol tajne vysvätený

[24] Tomu predchádzala ešte spolupráca Krčméryho a Jukla so saleziánskym kňazom, Jánom Augustínom Beňom (1921–2006). Beňo bol prepustený z väzenia v roku 1959, strávil v ňom štyri roky. Po prepustení organizoval v Nitre stretnutia s mladými ľuďmi a písal samizdatové diela. Prácu v laickom apoštoláte začal v roku 1960. Jeho spolupracovníčka, Priska Kopečná, ktorá bola tiež väznená za svoje názory, sa v roku 1964 presťahovala z Nitry do Bratislavy a začala pracovať s vysokoškolákmi, chemikmi, „Vlado so Silvom sa pridali“ (Mikloško 1991, 113). Išlo buď o rok 1965 alebo 1966. Spočiatku im imponovala Beňova horlivosť, práca medzi veriacimi laikmi a atmosféra súdržnosti. Okolo Beňa sa začali vytvárať malé skupinky veriacich, z ktorých založil hnutie *Nazaret.* Hnutie sa však postupne stávalo autoritatívnym a uzavretým, s veľkým dôrazom na autoritu kňazov ako duchovných vodcov a začali v ňom vznikať aj nezhody. Tento striktný prístup nebol blízky Krčmérymu a Juklovi, ktorí sa s Beňom rozišli. Bližšie k Beňovi pozri štúdiu Rajský, Andrej. 2020. “Vzdelávanie a formovanie saleziánov v ilegalite.” In *Výchova a vzdelávanie slobodného človeka v podmienkach neslobody,* ed. Blanka Kudláčová*,* 92–137.

[25] Tajne vysvätený biskup, Ján Korec SJ, bol odsúdený v marci 1960 na dvanásť rokov väzenia. Biskupskú vysviacku prijal 24. augusta 1951, keď tajne vysvätený biskup Pavol Hnilica SJ (vysvätený 2. januára 1951) zistil, že je sledovaný ŠtB a neostávalo mu nič iné, ako odísť do zahraničia. Korec tak na Slovensku zaujal jeho miesto. Hnilica bol vysvätený najmä z dôvodu,

biskup, prepustený z väzenia v roku 1968. Prevzal patronát nad malými spoločenstvami vysokoškolákov okolo Krčméryho a Jukla, ktorým bola blízka jeho jezuitská spiritualita. Podľa Mikloška (Mikloško 1991, 124), „Silvo (Krčméry, pozn. autorky) vždy veľmi prirodzene zhromažďoval okolo seba mladých a Vlado (Jukl, pozn. autorky) ako matematik, bol koncepčne otcom takmer všetkých ideí“. To bola optimálna kombinácia pre vytvorenie siete malých spoločenstiev vysokoškolákov a neskôr aj rodín a detí.

Jukl a Krčméry prevzali systém práce zo spoločenstva Rodina. Išlo o pravidelné stretnutia v malých spoločenstvách (bežne nazývaných „stretká“), zväčša v týždenných intervaloch, čo bol jeden z podstatných znakov spôsobu práce v skrytej cirkvi.[26] V LAH sa postupne vyprofilovali tri segmenty: práca s vysokoškolákmi, práca s rodinami a práca s deťmi. Počiatky práce s vysokoškolákmi, ktorá bolo prvou súčasťou LAH, možno datovať do obdobia rokov 1966 až 1968, ako už bolo spomenuté vyššie. Najskôr ich viedli a organizovali samotní Jukl a Krčméry, ktorí však postupne ich vedenie delegovali a začali utvárať prvú podobu ich organizačnej štruktúry. Počiatky práce s rodinami možno datovať do roku 1969 a sú spojené s menom Vladimíra Ďurikoviča (1940–2021) a jeho manželky Márie. Po ukončení vysokoškolského štúdia v 60. rokoch chcel Ďurikovič svoju osobnú skúsenosť z malého spoločenstva vysokoškolákov preniesť do života vlastnej rodiny a tiež iných rodín (Slovák 2021). Priebeh „stretka“ modifikoval, aby bol vhodný pre manželov a rodiny, čím

aby zabezpečoval tajné svätenia bohoslovcov, keďže biskupi boli v 50. rokoch internovaní. Okrem Hnilicu a Korca bol v roku 1955 za biskupa tajne vysvätený aj jezuita Dominik Kaľata a v roku 1961 jezuita Peter Dubovský.

[26] Bližšie k malým kresťanským spoločenstvám a ich fungovaniu Šimulčík, Ján. 2021. *Generácia nádeje. Malé kresťanské spoločenstvá 1969–1989*. Bratislava: Ústav pamäti národa.

položil základy malých rodinných spoločenstiev. Počiatky práce s deťmi, sú spojené s menom Eugena Valoviča (1949) a možno ich datovať do roku 1973. Ich cieľom bolo pomôcť pri kresťanskej výchove detí v rodinách. Podnet vyšiel od Jukla, s ktorým sa Valovič stretol v roku 1969 (Kudláčová a Šebová, 2018 a 2019).[27] Po príchode vojsk piatich štátov Varšavskej zmluvy v roku 1968 sa priestor náboženskej slobody vo verejnom živote rýchlo zužoval. Malé náboženské spoločenstvá/krúžky sa v tejto atmosfére ukazovali ako vhodné riešenie pre formovanie mladých kresťanov aj naďalej, v období normalizácie.[28]

Cieľom LAH bolo v malých spoločenstvách „vychovávať inteligentných kresťanov v socialistickej spoločnosti“ (Šimulčík 1997, 16). Paralelne s heslom socialistického vzdelávania: *Vychovať občana ako budovateľa socializmu*, si vytýčili iné heslo: *Vychovať zrelé osobnosti, ktoré dokážu byť vnútorne slobodné v časoch neslobody*. Išlo svojím spôsobom o existenčnú úlohu.

[27] Podrobný popis vývoja a fungovania práce s deťmi v rámci LAH možno nájsť v štúdiách Kudláčová, Blanka a Nikola, Šebová. 2018. “Model práce s deťmi v tajnej Cirkvi na Slovensku v období rokov 1973–1989.” In *Pedagogické myslenie a školstvo na Slovensku obdobia normalizácie po pád komunizmu,* ed. Blanka, Kudláčová. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 219−235, tiež Kudláčová, Blanka a Nikola, Šebová. 2020. “Illegal Confessional Education of Children in Slovakia in the Period of Socialism (Political and Religious Context).” *Paedagogica historica*, 56 (4): 481–502. DOI: 10.1080/00309230.2019.1589539.

[28] Krčméry a Jukl stáli v roku 1974 aj pri zrode sekulárneho inštitútu Fatima. Jeho cieľom bolo pružne a operatívne plniť také aktuálne úlohy v cirkvi, ktoré neplnili iní, preto malo pri svojom zrode krycí názov „Spoločenstvo aktuálnych služieb Agapé“. Bližšie pozri Šimulčík, Ján. 2024. “50 rokov od založenia spoločenstva Fatima.” *Denník Postoj* [online]. https://svetkrestanstva.postoj.sk/163155/male-poctom-clenov-velke-vplyvom-pocas-normalizacie-vyrazne-zasiahlo-do-spolocenskeho-diania [zverejnené 1.10.2024] [cit. 21.09.2024]. Sekulárny inštitút funguje doteraz, viac o jeho súčasných aktivitách pozri: https://fatima-si.sk/.

Biskupi, kňazi, rehoľníci a laici, ktorí mali za sebou roky premýšľania a ťažkých prác vo väzeniach si uvedomili, že ak chce cirkev prežiť socializmus, musia vychovať novú generáciu kresťanov, keďže oficiálna hierarchická cirkev bola paralyzovaná a brzdená v svojej činnosti.[29]

Malé spoločenstvá vysokoškolákov pozostávali zo siedmich až dvanástich študentov, ktorí sa pravidelne stretávali v týždňových alebo dvojtýždňových intervaloch v súkromných bytoch alebo domoch. Najskôr vznikali v Bratislave a išlo o zmiešané spoločenstvá vysokoškolákov, čo sa týka príslušnosti k univerzite/vysokej škole. Koncom 70. rokov sa krúžky začali sieťovať: vedúci krúžkov sa začali stretávať podľa príslušnosti k univerzite a každá univerzita mala jedného zodpovedného vedúceho. Títo mali raz za mesiac tzv. „centrálko“ (centrálne stretnutie). „Centrálko“ malo duchovný, metodický a tiež organizačný charakter. Začínalo spoločnou modlitbou, nasledovala vzájomná výmena skúseností a riešenie problémov a končilo výmenou informácií. Riešilo sa na nich aj zaraďovanie nových vysokoškolákov do spoločenstiev, príp. vytvorenie nového spoločenstva (Kudláčová 2021). Všetko bolo založené len na osobných vzťahoch a vzájomnej dôvere. Spoločenstvá pracovali tzv. bunkovým systémom. Každý člen mal po ukončení štúdia a návrate do svojho rodného mesta alebo dediny založiť nové spoločenstvo. V ňom mal sprostredkovať iným to, čo sám zažil vo svojom materskom spoločenstve. Takto sa postupne zakladali malé spoločenstvá po celom Slovensku.

[29] Krčméry v spomienkach uvádza: „Keď som bol po prvý raz u jezuitov v kostole (po prepustení z väzenia, pozn. autorky), skoro som zaplakal. ‘Za toto sme my sedeli?’ Na bohoslužbách nebolo skoro nijakého mladého človeka. Samé staré babky“ (Krčméry a Jukl 1996, 94).

Obsah stretnutí v malých spoločenstvách, či už išlo o vysokoškolákov, rodiny alebo deti, bol veľmi podobný. Mikloško uvádza, že v spoločenstvách sa čítalo Sväté písmo a spoločne sa o ňom diskutovalo, systematicky sa študovala nejaká oblasť náuky katolíckej cirkvi a diskutovalo sa o rôznych problémoch, ktoré členov spoločenstva zaujímali (Mikloško 1991). Šimulčík rozdelil náplň stretnutí dospelých do troch častí: a) úvodná časť – osobná a spoločná modlitba, čítanie a reflexia biblických textov, b) študijná časť – filozoficko-teologické texty so zameraním na špecifiká prostredia a vzdelania členov, c) prakticko-informatívna časť – aktuality zo života prenasledovanej cirkvi na Slovensku, výmena skúseností, monitorovanie tlače, distribúcia samizdatovej literatúry a pod. (Šimulčík 1997).[30] To potvrdzuje aj Vladimír Krčméry[31]: stretnutia „sa skladali z troch častí. Najskôr sme sa spoločne pomodlili, potom sme čítali zo Svätého Písma a debatovali sme o tom, čo sme si za uplynulý čas stihli prečítať. No a tretia časť bola takzvaná voľná diskusia, kde sme riešili akútne praktické problémy“ (Krčméry 2014, 20). Čo sa týka detí, štruktúra a obsah stretnutia bola prispôsobená ich veku (Slovák 2021). V prípade rodín, spoločenstvo tvorilo 3 až 5 rodín, ktoré sa stretávali spravidla raz za mesiac.[32]

[30] Podrobnú štruktúru stretnutí aj s najčastejšie používanou literatúrou možno nájsť v Šimulčík, Ján. 2021. *Generácia nádeje. Malé kresťanské spoločenstvá 1969–1989*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 99-104. Témy boli pomerne flexibilné, v závislosti od vedúceho spoločenstva, jeho vzdelania, záujmov, prípravy a možností.

[31] Synovec S. Krčméryho, účastník malých spoločenstiev v rámci LAH.

[32] K cieľom, štruktúre a obsahovému zameraniu stretnutí rodín bližšie Šimulčík, Ján. 2021. *Generácia nádeje. Malé kresťanské spoločenstvá 1969–1989,* 105–109.

Okrem pravidelných stretnutí, členovia spoločenstiev absolvovali aj nepravidelné aktivity: jednodňové výlety počas nedieľ (boli organizované často aj pre viac spoločenstiev) a týždňové výlety počas letných a zimných prázdnin. Počas letných prázdnin išlo spravidla o týždenný turistický výlet a v zime o týždennú lyžovačku na súkromnej chate v slovenských pohoriach. Popri turistike, resp. lyžovaní, tvoril základ týchto podujatí duchovný program a čas prežitý spoločne v spoločenstve. Spoločenstvá mali zvyčajne dvakrát do roka jednodňové duchovné obnovy, ktoré viedli tajne vysvätení kňazi alebo rehoľníci. I keď pre spoločenstvá bola pomoc kňazov nevyhnutná, celá aktivita v malých spoločenstvách zostávala na laikoch, ktorí boli ich hybnou silou (Šimulčík 1997). Priebeh nepravidelných aktivít potvrdzuje aj Vladimír Krčméry (synovec Silvestra Krčméryho), „stretávali sme sa každý týždeň, raz za mesiac sme mali celoškolské stretnutie, raz za pol roka sme prešli duchovnou obnovou, ktorá trvala pol dňa až deň, a raz za rok sme mávali duchovné cvičenie, ktorému sme venovali tri dni. Okrem toho sme chodili v lete na stanovačku a v zime na lyžovačku. Presne takto vyzeral náš celoročný program“ (Krčméry 2014, 20).

Koordináciu aktivít LAH na celom Slovensku mal na starosti Jukl. Celoslovenské koordinačné stretnutia sa začali v roku 1973. Podľa Letza (2019), sa od roku 1975 vytvorila sieť, ktorá pokrývala asi 150 slovenských obcí a miest. V Juklovej skupine boli František Mikloško, Rudolf Fiby, Vladimír Ďurikovič, Jozef Dravecký a ďalší, vtedy ešte vysokoškolskí študenti, ktorí zohrali kľúčovú úlohu v aktivitách tajnej cirkvi v druhej polovici 80. rokov 20. storočia. Koordinačné stretnutia boli na dlhší čas zastavené v roku 1975, keď sa zistilo, že Krčméryho a Jukla sleduje ŠtB. Oporou skrytej cirkvi boli tajne pôsobiaci rehoľníci (osobitne jezuiti,

saleziáni, františkáni, kapucíni, lazaristi, piaristi a dominikáni). Pokiaľ Krčméryho a Jukla možno považovať za hlavných protagonistov a hybné sily tajnej cirkvi v 70. rokoch, tak od roku 1985 nastupuje na scénu generačne mladší katolícky laik, matematik František Mikloško (nar. 1947). Išlo aj o pragmatické riešenie, keďže Krčméry a Jukl boli sledovaní Štátnou bezpečnosťou a stretnutia s nimi už boli veľmi nebezpečné. Po Miklóškovi prevzal koordináciu aktivít kňaz Peter Murdza (1954–2009) (Letz 2019).

Na základe obsahu niektorých článkov v samizdate *Náboženstvo a súčasnosť*[33,34] a našich doterajších zistení (Kudláčová 2020, 39–43), sme sa pokúsili špecifikovať charakteristické črty a princípy práce LAH:

- *Kristo-ekleziologická spiritualita,* ktorá vychádza z poznania reálnej situácie cirkvi na Slovensku – „Ak milujeme Krista, nemôžeme nemilovať jeho mystické telo, Cirkev. … Táto láska nám však nesmie brániť vidieť ju takú, aká je, ba naopak, táto láska nás má viesť k tomu, aby sme túžili poznať jej reálny stav čo najúplnejšie, čo najobjektívnejšie. … A keď sa zahľadíme s otvorenými očami a s milujúcim srdcom na túto slovenskú cirkev, zistíme, že sa nachádza v smrteľnom nebezpečenstve“ (Anon. 1 1982, 7). Aj v prípade Rodiny aj v prípade LAH išlo

[33] Samizdat *Náboženstvo a spoločnosť* vychádzal od roku 1982 do roku 1990, kedy vyšli jeho dve posledné čísla. Išlo o prvý samizdat s celoslovenským záberom. Periodický samizdat Náboženstvo a súčasnosť je spolu s ďalšími českými a slovenskými samizdatmi zapísaný v UNESCO – Pamäť sveta (Šimulčík 1922).

[34] Ide o dva články anonymných autorov: Anonym 1. 1982. „Akú špiritualitu potrebujú slovenskí katolíci v rokoch 80-tych?“ *Náboženstvo a súčasnosť*. Samizdat. 1 (3): 7–8 a Anonym 2. 1983. „Keď mňa prenasledovali, budú aj vás prenasledovať.“ *Náboženstvo a súčasnosť*. Samizdat. 2 (1): 2–4.

o šírenie podstaty kresťanstva a pokračovanie v Kristovej misii prostredníctvom ďalších generácií. K tomu boli používané novátorské metódy práce s ľuďmi, ktoré však praktizoval už Ježiš: vyberal si apoštolov osobne, po jednom, po dvoch a pracoval s nimi individuálne, dlhodobo a trpezlivo, než sa zmenili ich „mocenské“ predstavy o Božom kráľovstve.

- *Pochopenie prenasledovania ako znaku pravosti Kristovho učeníka* – „Aby sme v tejto situácii obstáli, je dôležité si uvedomiť, že prenasledovanie patrí podstatne ku kresťanstvu, k životu pravého učeníka Kristovho. Inak povedané, nemalo by nás udivovať, mali by sme považovať v istom zmysle za normálne, že sme prenasledovaní“ (Anon. 2 1983, 2). Prenasledovanie by sme mali chápať ako kritérium toho, či sme praví učeníci Krista. Toto tvrdenie vychádza zo štyroch téz: 1) Ježiš svojimi rečami a správaním vyvolával odpor vtedajšej vládnej moci, až po ukrižovanie, 2) svojich učeníkov, ktorých pripravoval na prevzatie poslania, sústavne pripravoval na prenasledovanie, 3) apoštoli a prví kresťania boli prenasledovaní, často až po fyzické mučenie a smrť, 4) odpor a prenasledovanie sú charakteristické pre skutočných Kristových nasledovníkov počas dvetisíc ročných dejín kresťanstva (tamže). V ťažkých časoch prenasledovania cirkvi sú jej členovia nútení demaskovať svoje motívy a zámery, ostávajú len verní, ktorí sú ochotní znášať aj bremeno prenasledovania. Cirkev sa práve v ťažkých obdobiach očisťuje od klerikalizmu, prospechárstva, falošných motívov, pokrytectva, čo jej v konečnom dôsledku prospieva.
- *Nové ponímanie autority v cirkvi: autorita služby* – narušenie a rozklad autority úradu cirkvi zo strany štátu si vyžadovalo stavať na novom ponímaní autority, na autorite osobnosti, blízkosti človeku a jeho problémom, na autorite služby (Gavenda 2014). To

sa prejavovalo v malých spoločenstvách skrytej cirkvi, v osobných životoch a vzťahoch tých, ktorí ju utvárali a angažovali sa v nej napriek mnohým nebezpečenstvám. Podobný smer chápania autority v cirkvi prezentoval francúzsky teológ Yves Congar (1904–1995), ktorý mal vplyv aj na Kolakoviča a bol jedným z priekopníkov 2. vatikánskeho koncilu. V svojej knihe *Za cirkev slúžiacu a chudobnú* (pôvodné vydanie v roku 1963) píše: „Vo svete, ktorý sa stal alebo znovu stal čisto ‚svetom', ak chce Cirkev ešte niečo znamenať, je tlačená istým spôsobom k tomu, aby už bola len Cirkvou, svedkyňou evanjelia a Božieho kráľovstva, podľa Ježiša Krista a so zreteľom na neho. Toto ľudia potrebujú a toto od nej očakávajú. …aby bola Cirkvou menej zo sveta a viac vo svete; aby bola len Cirkvou Ježiša Krista, evanjeliovým svedomím ľudí. Ale aby tým naozaj bola!" (Congar 1995, 95).

- *Kombinácia modlitby a premýšľania* – „Keď toto vidíme (prenasledovanie cirkví, pozn. autorky), čo nám prikazuje láska ku Kristovi? …V prvom rade padnúť na kolená a vrúcne a kajúcne prosiť Boha o milosrdenstvo za seba aj za celú slovenskú cirkev. Len úpenlivé a pokorné modlitby podporené pôstom – pokáním, môžu zapôsobiť na Božie srdce" (Anon. 2 1983, 7). „Ale Boh nám dal aj rozum a vôľu, aby sme premýšľali, čo by bolo treba urobiť na záchranu našej cirkvi, a aby sme to neohrozene robili. Dal nám hlas, aby sme volali na poplach, vyzývali k pokániu, zavracali zo zlej cesty, oddeľovali dobro od zla, pravdu od lži, aby maličkí nezahynuli, pretože sa nechávajú viesť slepými. Keby sme toto zanedbali a nechali našu cirkev rútiť sa do záhuby – bola by v nás vtedy láska ku Kristovi?" (tamže). Je to napĺňaním známeho: Modliť sa tak, ako by všetko záležalo od Boha a pracovať tak, ako by všetko záležalo odo mňa.

- *Čítanie textov sv. Písma* – náboženská literatúra v období socializmu nebola dostupná (až neskôr sa pašovala zo zahraničia, príp. sa rozmnožovala samizdatová literatúra), takže základnou literatúrou v skrytej cirkvi bola Biblia. Čítanie zo sv. Písma, najčastejšie z Nového zákona, bolo súčasťou štruktúry každého stretnutia, tiež uvažovanie a rozjímanie nad ním. Možno to označiť ako návrat k prameňu, evanjeliový radikalizmus v pozitívnom slova zmysle, čo malo iste vplyv na formovanie novej generácie angažovaných kresťanov.
- *Snaha o jednotu cirkvi* a snaha nerozdeľovať ju na oficiálnu a tajnú. „Keby sme zaujali radikálny postoj odsudzovania oficiálnej cirkvi u nás, lebo vraj celá kolaboruje, robí kompromisy, je prehnitá, nechajme ju teda padnúť a budujme novú, čistú cirkev – či by v tom nebola ukrytá pýcha a niečo z mentality všetkých kacírov, ktorí začínali tým, že chceli byť čistí [kathari], nepoškvrnení a skončili v oddelení sa od cirkvi ako sektári? Keby sme pokračovali v takejto činnosti i po varovaní z Ríma – či by v tom nebola neposlušnosť, faktická schizma? …Ak teda chceme, aby u nás cirkev prežila, musí sa tých málo ľudí, čo milujú Krista zjednotiť a spojenými silami zachraňovať Krista. …Preto úloha znie: legálnu cirkevnú štruktúru využívať, znovu oživovať, spojenými silami posilňovať, prekvasovať, zameriavať na to, aby sa stala tým, čím má byť (tamže, 8).

Obsahové prieniky Laického apoštolského hnutia a hnutia Rodina a ich kontinuácia a transformácia po páde režimu

V koncepte práce Rodiny môžeme podľa Klobučníka vidieť jasné črty konceptu laického apoštolátu v 70. a 80. rokoch (Klobučník 2006). Podobný názor nachádzame aj u Gavendu, „v činnosti Rodiny už možno jasne vidieť rukopis neskorších tajných

mládežníckych skupín a najmä ‚krúžkov' a ‚stretiek', ktoré prekvitali v druhej fáze totality, nie náhodou zakladaných priamymi Kolakovičovými žiakmi, najmä Silvestrom Krčmérym a Vladimírom Juklom" (Gavenda 2014, 74).

Obe hnutia boli zamerané na komplexnú formáciu mladých kresťanských intelektuálov. Išlo o šírenie podstaty kresťanstva a pokračovanie v Kristovej misii prostredníctvom ďalších generácií. V obidvoch prípadoch nešlo iba o úzku náboženskú formáciu, ale o komplexné, integrálne formovanie osobnosti ako takej – v jej duchovnom, duševnom, sociálnom, ale aj telesnom rozmere (Kudláčová 2021).

Činnosť v obidvoch hnutiach nebola voluntaristická, ale bola koncepčne premyslená a organizovaná. Tiež systém práce bol identický – práca v malých spoločenstvách. Malé spoločenstvo je dôležité jednak z hľadiska osobnostného, ale aj z hľadiska sociálneho zrenia človeka, malé skupiny majú svoju vlastnú dynamiku. Napomáhajú vzťahom a dozrievaniu človeka, špeciálne sú dôležité v období dospievania a mladosti, kedy človek hľadá svoju identitu, autonomizuje sa a k tomu potrebuje priateľov, spoločenstvo. V rámci spoločenstiev vzniklo mnoho celoživotných priateľstiev a tiež mnoho manželstiev.

Pre obidve hnutia bola typická osobná angažovanosť vedúcich jednotlivých spoločenstiev a tiež ich členov. Celá ich štruktúra bola založená na osobných vzťahoch a svedectve ich kresťanského spôsobu života, čo možno označiť ako autenticky žité kresťanstvo uprostred reálneho života. Keďže išlo o spoločenstvá v totalitných režimoch, najúčinnejším ukazovateľom ich pravosti bolo ich

svedectvo života a spôsob riešenia konkrétnych životných situácií.[35]

Základom celého systému fungovania Rodiny, najmä už v pohnutých časoch a malých spoločenstiev v Laickom apoštolskom hnutí bola dôvera. Keďže išlo o protištátnu činnosť, za ktorú hrozili rozličné tresty, jej protagonisti a účastníci si museli vzájomne dôverovať. Z vývinovej psychológie vieme, že dôvera je bazálna vlastnosť potrebná pre správny vývin dieťaťa a dozrievanie človeka. Pokiaľ je v niektorom z ranných vývinových štádií naštrbená, negatívne to vstupuje do života človeka. Dôvera je však pre človeka potrebná počas celého života, na nej často troskotajú alebo stoja priateľstvá, manželstvá, spoločenstvá.

Ďalšou typickou črtou pre obe hnutia bolo vedenie účastníkov k samostatnosti, zodpovednosti a angažovanosti pre budovanie cirkvi. Je tu evidentný posun aktivity z kléru na laikov, čo bolo už cieľom aj Katolíckej akcie. V nej však bolo ešte pomerne silné previazanie na cirkevnú hierarchiu a dohľad biskupa. V totalitných

[35] Priam prorocké slová, s presnou anticipáciou budúcnosti povedal novovymenovaný predstavený Slovenskej viceprovincie Spoločnosti Ježišovej, p. Ján Srna (1909–1984) už na Veľkú noc v roku 1947: „Ako sa apoštoli pýtali, či im Zmŕtvychvstalý obnoví izraelské kráľovstvo, tak sa aj my v neistote pýtame, či Boh zakročí a zasiahne do behu sveta a trápime sa otázkami: Čo bude s nami? Čo nám prinesie budúcnosť? Ako sa vyvinú pomery? Na naše otázky má náš zmŕtvychvstalý Boh tú istú odpoveď, ktorú dal apoštolom: Nie je vašou vecou poznať časy, ktoré Otec ustanovil, ale budete mi svedkami až do končín zeme. Nebuďte zvedaví, čo vám donesie zajtrajšok, nebojte sa pomerov, odložte zožierajúce strachy a starosti; ničíte si tým zdravie, udúšate lásku. Vy aj tak nebudete vedieť svet usporiadať. Nad nami je Otec, ktorý ako múdry Stvoriteľ a všemohúci Pán bude vedieť svetovým udalostiam dať taký smer, aby to bolo na jeho slávu. Nechajte teda všetko na neho. Vy však majte len jednu starosť: Máte byť mojimi svedkami v tomto svetovom chaose“ (Srna 1947, citované podľa Krapka a Mikula 1990, 396).

obdobiach toto previazanie s hierarchiou nebolo možné a laici museli byť veľmi angažovaní a samostatní, akékoľvek informovanie o aktivitách bolo nebezpečné. To malo ešte aj iný pridaný efekt: vedomie aktérov, že robia niečo dôležité a musia o tom mlčať, malo v sebe aj veľkú mieru dobrodružstva a silnej motivácie a to najmä pre mladých ľudí (Kudláčová 2019 a 2021).

V oboch hnutiach bola zdôrazňovaná sloboda. Tú často spomínajú ešte žijúci aktéri v rozhovoroch. Malé spoločenstvá a ich aktivity boli tými tzv. ostrovčekmi slobody, kde človek nemusel hrať dvojitú úlohu (inak sa správať doma a inak v práci alebo v škole, aspoň formálne), ale mohol byť sám sebou.

Napriek mnohým pozitívam by sme mohli identifikovať aj rozličné problémy a špecifiká, ktoré odlišujú fungovanie cirkvi v totalitnom režime od ich štandardného fungovania v slobodných demokratických pomeroch. Napr. nemožno hovoriť o hlbšom štúdiu teológie, teologickej reflexii, ďalším problémom môže byť zjednodušená rozlišovacia situácia: v období socializmu bol vonkajší nepriateľ evidentný, všetky rozhodovania a rozlišovania sa odohrávali v situácii a atmosfére napätia a strachu pred zásahom režimu (Kudláčová a Rajský 2023). To často vyústilo do schematického vyhodnocovania situácií a rizík, bez hlbšej teologickej reflexie a vnímania širšieho kontextu.

Tak, ako hnutie Rodina kontinuovalo v zmenených politicko-spoločenských podmienkach v činnosti LAH, tak jednotlivé segmenty LAH kontinuovali po zmene politického režimu v roku 1989 do nových hnutí, občianskych združení a vysokoškolských pastoračných centier. Práve táto schopnosť kontinuity v zmenených podmienkach, môže byť znakom „zdravosti“ daného hnutia. Ako už bolo uvedené, LAH malo tri segmenty. Za pokračovateľa segmentu práce s vysokoškolákmi môžeme

považovať univerzitné pastoračné centrá (UPC) na viacerých vysokých školách na Slovensku. Prvé z nich bolo Univerzitné pastoračné centrum bl. Jozefa Freinademetza v Mlynskej doline v Bratislave[36]. Bolo zriadené v roku 1996 a jeho prvým správcom bol p. Milan Bubák, verbista, známy a vyhľadávaný kňaz a rehoľník v období socializmu.[37] Ďalšie univerzitné pastoračné centrá možno nájsť v ďalších slovenských univerzitných mestách: UPC sv. Stanislava Kostku v Trnave, UPC Jána Vojtaššáka v Ružomberku, UPC sv. Pavla v Žiline, UPC Štefana Moysesa v Banskej Bystrici, UPC sv. Košických mučeníkov v Košiciach, UPC Dr. Štefana Héseka v Prešove. Ich poslanie a ponuka aktivít je veľmi pestrá a rôznorodá, v závislosti od možností v danom meste a zamerania ich správcu. Čo ich však spája a je vo všetkých podobné, to je spôsob práce v malých spoločenstvách vysokoškolákov. K ideám a osobnostiam skrytej cirkvi sa hlásia aj občianske združenia Spoločenstvo Ladislava Hanusa a tiež Kolégium Antona Neuwirtha. Počiatky katolíckeho akademického spoločenstva Ladislava Hanusa siahajú do roku 2002, organizuje formačno-akademické programy a medzinárodný spoločensko-akademický festival Hanusove dni v Bratislave a Košiciach.[38] Kolégium Antona Neuwirtha vzniklo v roku 2009 ako nezávislá vzdelávacia inštitúcia, ktorej cieľom je formovať mladých ľudí v duchu kresťanských hodnôt a kultúrneho odkazu západnej civilizácie.[39]

Práca s rodinami sa po zmene politického režimu transformovala do občianskeho združenia s názvom *Hnutie kresťanských rodín na*

[36] Bližšie webové sídlo https://www.upc.uniba.sk.
[37] O začiatkoch UPC v Mlynskej doline bližšie na https://www.upc.uniba.sk/o-upece/zaciatky/.
[38] Bližšie webové sídlo https://www.slh.sk/.
[39] Bližšie webové sídlo https://kolegium.org/.

Slovensku (HKR).[40] Hnutie založil Vladimír Ďurikovič, takže kontinuovalo nielen ideovo, ale aj personálne. Je charakterizované ako „dobrovoľná laická kresťanská organizácia určená pre veriacich kresťanských manželov, rodičov a ich rodiny, ktoré nechcú byť izolované, ale spolu s inými veriacimi manželmi a rodinami sa snažia vo svojich rodinách vytvárať stabilný a harmonický život na princípoch kresťanskej lásky, slobody, jednoty a služby. HKR je katolícka organizácia, avšak otvorená aj pre ľudí z iných kresťanských cirkví.“[41] Dnes možno nájsť pri viacerých kostoloch a farských spoločenstvách Centrá pomoci pre rodinu, ktoré reagujú na aktuálne potreby rodiny a možnosti daného spoločenstva a prostredia, v ktorom sú zriadené.

Posledný segment LAH, práca s deťmi, sa po zmene politického režimu stala základom pre vytvorenie oficiálnej platformy organizácie zameranej na prácu s deťmi s názvom *Hnutie kresťanských spoločenstiev detí* (eRko).[42] Jeho čestným predsedom je doteraz Eugen Valovič, takže opäť môžeme hovoriť jednak o personálnej kontinuite a tiež o kontinuite čo sa týka spôsobu práce. V čase vzniku v roku 1990 malo eRko 15 oblastných centier a približne tisíc členov, v súčasnosti má 7 tisíc členov. Jeho hlavnou činnosťou je systematická práca s deťmi od 6 do 15 rokov v malých spoločenstvách počas celého kalendárneho roka. Mnohé z nich potom pokračujú vo vekovo nadväzujúcich spoločenstvách, príp. sa stanú vedúcimi spoločenstiev alebo lídrami v zodpovedných pozíciách v rámci organizačnej štruktúry eRko.

[40] Bližšie webové sídlo https://hkrsr.sk/.
[41] Bližšie webové sídlo https://erko.sk/.
[42] O začiatkoch eRko bližše https://erko.sk/historia-erka-2/

Všetky tieto hnutia a občianske združenia využívajú model práce v malých spoločenstvách, tzv. stretká. Ich zakladateľmi boli často osobnosti, ktoré sa angažovali v aktivitách skrytej cirkvi.

Záver

Katolícka akcia a činnosť rôznych katolíckych spolkov bola od vzniku prvej Československej republiky až do nástupu totalitného režimu účinným nástrojom oživenia cirkevného povedomia a príkladom plodnej spolupráce kléru a laikov, ako i spolupráce laických hnutí na obnove farského života. V tomto období bola ešte výrazne závislá od biskupov a kňazov. V prvej polovici 40. rokov do tohto prostredia zasiahol a na svoju dobu novátorské spôsoby práce v rámci Katolíckej akcie a hnutia Rodina zaviedol Tomislav Kolakovič (Poglajen). V hnutí Rodina sa formovala personálna a metodická príprava pre prácu v katolíckej cirkvi v období socializmu. Kolakovičova misia bola zo súčasného pohľadu akoby premostením obdobia prvej ČSR, kedy cirkvi mohli pôsobiť slobodne a obdobím po 2. svetovej vojne, najmä po komunistickom prevrate. Katolícka cirkev v tomto období bola na jednej strane rozvrátená a mnohé jej aktivity boli znemožnené, na druhej strane v jej skrytej časti vyrastali nové generácie kresťanov, „prinútení“ žiť v zmysle troch evanjeliových charakteristík, ktoré možno zhrnúť do troch bodov: *koinonia* (spoločenstvo)*, diakonia* (služba)*, martyria* (svedectvo). Tieto charakteristiky tvoria evanjeliový štýl a spôsob života (Congar 1995). Obrodné a reformné úsilie 2. vatikánskeho koncilu, ktoré v mnohom ešte len načrtávalo podobu a charakter cirkvi druhej polovice 20. storočia a návrat k evanjeliovému štýlu života, katolícka cirkev na Slovensku už reálne žila. Podľa Gavendu, vtedajšie „okolnosti prinútili Cirkev byť tým, čo je pre ňu nosné: Až keď s odstupom

času čítame súdobé diela predstaviteľov obrodných prúdov v Cirkvi, a na druhej strane svedectvá prenasledovaných, vidíme ako obdivuhodne sa spájajú ich podstatné línie“ (Gavenda 2014, 69). Ako často spomína František Mikloško, skrytá cirkev bola jedinečným stredoeurópskym, dokonca svetovým fenoménom. Dnes môžeme konštatovať, že viaceré súčasné laické hnutia majú svoje korene v skrytej cirkvi, tiež mnohé osoby, ktoré vyrástli a boli formované v skrytej cirkvi, založili rozličné nové, aktuálne potrebné spoločenstvá, občianske združenia, hnutia, ktoré už sú oficiálne cirkevne schválené a registrované a môžu pracovať legálne.

Bibliografie

Ambros, Pavel. 1998. *Křesťan a život ve světě: Odkaz předkoncilní diskuse teologie „laikátu“ a 2. vatikánského koncilu dnešní praxi církve*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Anonym 1. 1982. “Akú špiritualitu potrebujú slovenskí katolíci v rokoch 80-tych?” *Náboženstvo a súčasnosť*. Samizdat. 1 (3): 7-8

Anonym 2. 1983. “Keď mňa prenasledovali, budú aj vás prenasledovať.” *Náboženstvo a súčasnosť*. Samizdat. 2 (1): 2-4.

Congar, Yves. 1995. *Za církev sloužící a chudou*. Preložila Terezie Brichtová. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.

Csontos, Ladislav. 2017. “Mariánske kongregácie a katolícka akcia v prvej polovici 20. storočia na Slovensku.” *Studia theologica* 19 (3): 77–97.

Garek, Martin. *10. jún 1049 – Založenie štátnej katolíckej akcie.* https://www.upn.gov.sk/sk/10-jun-1949-%E2%80%93-zalozenie-statnej-katolickej-akcie/ [cit. 17.09.2024].

Gavenda, Marián. 2014. *Fortes in fide. Skúsenosť a odkaz tajnej kňazskej formácie na Slovensku v rokoch 1969–1989.* Trnava: Dobrá kniha.

Hatala, Štefan. 1947. *Kráľovské kňazstvo: Príručka Katolícke akcie.* Košice: Verbum.

Hlaváč, Ľudovít. 2006. "Program a systém práce Rodiny." In *Moderný evanjelizátor profesor Kolakovič a jeho žiak Anton Neuwirth a ich posolstvo mladej generácii,* ed. Ivan Kravjanský. Bratislava: VEDA.

Karaba, Rastislav. 2012. "Ústredné orgány Katolíckej akcie na Slovensku." *Studia Aloisiana* 3 (4): 29–45.

Klobučník, Miroslav. 2006. "Kolakovičova aféra a pravda o nej." In *Moderný evanjelizátor profesor Kolakovič a jeho žiak Anton Neuwirth a ich posolstvo mladej generácii.* Ed. Ivan Kravjanský. Bratislava: VEDA.

Kolakovič – Poglajen, Tomislav 1993. "*Tomislav Kolakovič – Poglajen (TKP), Syntetický prehľad našej práce.*" Spísal Silvester Krčméry. Príloha. In *Profesor Kolakovič.* Ed. Václav Vaško. Bratislava: Charis.

Kolektív autorov. 1999 – 2021. *Encyklopedia Beliana.* Bratislava: Encyklopedický ústav SAV. https://beliana.sav.sk/heslo/katolicka-akcia [cit. 17.09.2024].

Korec, Ján Chryzostom. 1989. *Od barbarskej noci. Na slobode,* Bratislava: Lúč.

Krapka, Emil, a Valér Mikula. 1990. *Dejiny Spoločnosti Ježišovej na Slovensku.* Cambridge: Dobrá kniha.

Krčméry, Silvester a Vladimír Jukl. 1996. *V šľapajach Kolakoviča*. Bratislava: Charis.

Krčméry, Silvester. Dokument č. 6 – Záverečná časť obhajoby pred súdom I. stolice. In *Pravdou proti moci. Príbeh muža, ktorého nezlomili*. Ed. Silvester Krčméry 1995, dedičia 2014. Žilina: Artis Omnis.

Krčméry, Vladimír. 2014. *Ženie ma zlé svedomie. Rozhovory s Martinom Hanusom a Jozefom Majchrákom.* Bratislava: W PRESS.

Kudláčová, Blanka, a Andrej Rajský. 2023. "How to Survive in a Totalitarian Regime: Education of Salesians in Slovakia in the Period of Socialism (1948–1989)." *Religions* (online) 14 (7): 1–20. DOI 10.3390/rel14070858.

Kudláčová, Blanka, a Nikola Šebová. 2018. "Model práce s deťmi v tajnej Cirkvi na Slovensku v období rokov 1973–1989." In *Pedagogické myslenie a školstvo na Slovensku obdobia normalizácie po pád komunizmu*. Ed. Blanka Kudláčová. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis.

Kudláčová, Blanka, a Nikola Šebová. 2020. "Illegal Confessional Education of Children in Slovakia in the Period of Socialism (Political and Religious Context)." *Paedagogica historica* 56 (4): 481–502. DOI: 10.1080/00309230.2019.1589539.

Kudláčová, Blanka. 2019. "Illegal confessional education of university students in the secret church in Slovakia in the 1960." *History of Education & Children's Literature* 14 (2): 55–73.

Kudláčová, Blanka. 2020. "Výchova detí a mládeže v rámci Laického apoštolského hnutia ako tajnej súčasti katolíckej cirkvi." In *Výchova a vzdelávanie slobodného človeka*

v podmienkach neslobody. Ed. Blanka Kudláčová. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis.

Kudláčová, Blanka. 2021. "Tajná cirkev ako priestor výchovy slobodných mladých ľudí v období komunizmu na Slovensku." *Studia theologica* 23 (1): 159–182. DOI 10.5507/sth.2020.049.

Letz, Róbert, Viliam JUDÁK a kol. 2023. *Svoradov. Dejiny katolíckeho internátu v 20. storočí*. Nitra: Kňazský seminár sv. Gorazda.

Letz, Róbert. 2019. "Kresťanský disent bol ťažiskovou silou protikomunistického odboja." *Denník Postoj,* 17. november [online]. https://www.postoj.sk/49044/krestansky-disent-bol-taziskovou-silou-protikomunistickeho-odboja [cit. 29. 8. 2024].

Mikloško, František. 1991. *Nebudete ich môcť rozvrátiť: Z osudov katolíckej Cirkvi na Slovensku v rokoch 1943 – 89.* Bratislava: Archa.

Mikloško, František. 2009. "Tajná Cirkev na Slovensku v období komunizmu." In *Slovenská historická identita v XX. storočí.* Ed. Ivan Čarnogurský. Bratislava: Eurokódex.

Mikloško, František. 2020. "Tajná církev v Československu byla prorockým hlasem (rozhovor s Františkem Miklóškem o skryté církvi)." *Paměť a dějiny* 14 (4): 72–85.

Mikloško, František. 2022. *Vladimír Jukl. V prvej línii veľkého príbehu*. Bratislava: Postoj Media.

Neupauer, František. 2012. *Správa Tlačovej kancelárie Konferencie biskupov Slovenska po smrti Jukla*, 5. máj [online]. https://www.tkkbs.sk/view.php?cisloclanku=20120501008 [cit. 10. 9. 2024].

Neuwirth, Anton, a Rudolf Lesňák. 2021. *Liečiť zlo láskou*. Žilina: Artis Omnis.

Pius X. 1903. *Epistola encyclica E supremi apostolatus cathedra.* http://w2.vatican.va/content/pius-x/la/encyclicals/documents/hf_p-x_enc_04101903_e -supremi.html [cit. 17.09.2024].

Pius XI. 1922. *Littera encyclica Ubi arcano Dei consilio.* http://w2.vatican.va/content/pius-xi/it/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19221223_ubi-arcano-dei-consilio.html [cit. 17.09.2024].

Slovák, Peter. 2021. "Vladimír vedel, že hodnoty nájde v rodinách (rozhovor s Igorom a Máriou Mištinovcami, dlhoročnými priateľmi Ďurikovičovcov)." *Katolícke noviny*, 5. máj, 16–17.

Stromček, Ladislav. 2017. "Silvo a Vlado – niekoľko postrehov zblízka." *Pamäť národa* 13 (1): 82–84.

Šimulčík, Ján. 1997. *Svetlo z podzemia,* Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška.

Šimulčík, Ján. 2021. *Generácia nádeje. Malé kresťanské spoločenstvá 1969–1989*. Bratislava: Ústav pamäti národa.

Šimulčík, Ján. 2022. "Náboženstvo a súčasnosť: samizdat, ktorý zmenil svet." *Denník Postoj,* 23. jún 2022 [online]. https://svetkrestanstva.postoj.sk/108742/nabozenstvo-a-sucasnost-samizdat-ktory-zmenil-slovensko [cit. 21. 9. 2024].

Vaško, Václav. 1993. *Profesor Kolakovič.* Bratislava: Charis.

Vaško, Václav. 2007. "Legendární profesor Kolakovič." *Teologické texty*, 18 (4), 210–214.

Úspěšný, či neúspěšný apoštolát? P. Antonín Mandl jako vzor a katecheta dětí svých přátel

Lucie Šmídová

Úvodem

Apoštolát představuje neoddělitelnou součást křesťanské víry a po celé dějiny křesťanství byl způsob, jakým se dobrá zvěst – evangelium – hlásalo, podmíněn vnějšími okolnostmi. Následující text se snaží nejen přiblížit apoštolát za obtížných podmínek způsobených režimem, který byl vůči křesťanství nepřátelský, ale také přispět do diskuze o tom, co lze za úspěšný apoštolát považovat.

P. Antonín Mandl (1917–1972) byl inteligentní, pracovitý a úspěšný kněz, v jehož raném životopise nalezneme nejen pražské Arcibiskupské gymnázium a studium v Římě, ale také členství ve spolku ministrantů Legio angelica, jehož cílem byla mimo jiné příprava členů (školáků, studentů i učňů) na kněžský i laický apoštolát. Své lidské kvality prokázal po osvobození Říma, když se přihlásil do československé zahraniční armády (byť do bojů nestihl zasáhnout, neboť válka skončila dříve, než skončil jeho armádní výcvik), při kněžské a skautské práci kaplana v Kralupech nad Vltavou, při vedení Katolické akce v pražské diecézi, jako ředitel Arcidiecézního pastoračního ústředí v Praze a v neposlední řadě ve vězení, které opustil až v roce 1964 a v němž navzdory extrémním podmínkám vždy sloužil svým bližním jako kněz

a křesťan[43]. Tyto životní zkušenosti ho naučily flexibilitě a daly mu schopnost zaměřit se na to skutečně podstatné, ať již v liturgii či „jen“ při obyčejných rozhovorech s lidmi. To vše dával po návratu z vězení plnými hrstmi nejen lidem ze svého okolí, ale i těm, které třeba jen náhodně potkal. Nehledě na formální pracovní zařazení[44] vždy působil v posledních letech svého života jako kněz a teolog, propagátor 2. vatikánského koncilu a také ekumenismu. Laická i odborná veřejnost si z tohoto období nejčastěji připomíná Mandlův projev na Velehradě u příležitosti založení Díla koncilové obnovy a jeho aktivní účast na 17. synodu Českobratrské církve evangelické. K apoštolátu mezi mládeží byl kompetentní především díky své mnohaleté osobní zkušenosti z ministrantského spolku Legio angelica, kde působil nejprve jako řadový člen a posléze jako člen tzv. *falanx*, což byla role svým obsahem a významem srovnatelná minimálně s rolí rádců ve skautských oddílech. Dodejme, že spolek měl i několik skautských oddílů a Mandl byl aktivním členem jednoho z nich.

Pro účely této studie zvolila autorka z dětí Mandlových přátel Annu Hradilkovou a Františka Valenu. Anna Hradilková je matka a aktivistka, která se před rokem 1989 pohybovala v disentu. Zejména starší generaci je známa jako jedna ze zakladatelek nezávislého ekologického spolku Pražské matky.[45] Paní

[43] P. Antonín Mandl byl zatčen 10. 6. 1949 a odsouzen v proticírkevním monstrprocesu „Zela a spol.“, který se konal na přelomu listopadu a prosince 1950, k 25 letům vězení za zločiny velezrady a vyzvědačství. V roce 1964 byl podmínečně propuštěn.

[44] P. Antonín Mandl se po svém návratu z vězení směl věnovat pouze podřadným povoláním a teprve po letech působil jako výpomocný kněz v prosecké farnosti. Nedlouho před svou smrtí však o státní souhlas s výkonem duchovenské činnosti opět přišel.

[45] Spolek byl založen ještě před listopadovým převratem.

Hradilková je dcerou Přemysla Muchy[46], který se přátelil s P. Antonínem Mandlem již od dob, kdy byli oba členy ministrantského spolku Legio angelica. Již zesnulý prof. Tomáš Valena, historik umění a architekt, byl synem Mandlova přítele, spolupracovníka a posléze i spoluvězně Františka Valeny, významného laického představitele českého katolického života a vysokého státního úředníka, a Danici Valenové, autorky deníku *Nic nedává, kdo nedá sám sebe* (Valenová 2016). Třebaže obě děti na Antonína Mandla vzpomínaly na prahu stáří, tj. ve věku, kdy se lidé, jejichž život byl plodný, ohlížejí na minulost smířlivě, nelze jejich vzpomínky označit za „lakování na růžovo“, neboť podobných, avšak dobových svědectví existuje celá řada.

Profesor Tomáš Valena

Začněme profesorem Valenou, který vyrůstal v hluboce věřící rodině – deník Danici Valenové starší (Valenová 2016, passim), ale i vzpomínky její dcery Danici[47] svědčí o víře autenticky žité, nikoliv pouze navenek deklarované. Valenovo svědectví o kontaktech s P. Antonínem Mandlem, který se cítil zodpovědný za duchovní rozvoj dětí svého tehdy již zesnulého přítele (Valena 2019, 272), je sice stručné, ale informačně hutné: „Často jsme chodili k pateru Reinsbergovi do Týna, ale rozhodující vliv v otázkách víry měl na mě tatínkův důvěrný přítel Ať a Mandl. Čtyři roky po tatínkově smrti byl propuštěn z vězení a po celý rok, než jsme odešli do exilu, chodíval k nám každý týden, aby nás, mě a moje dvě sestry, vyučoval náboženství. Na široko se rozložil na roztahovacím křesle, my tři na zemi kolem něho, a celou hodinu

[46] Přemysl Mucha jakožto významný skaut je dodnes široce známý pod svou skautskou přezdívkou „Dóďa“.
[47] E-mail Danici Valenové autorce ze dne 30. 11. 2024.

jsme mu viseli na rtech. Bylo mi čtrnáct a na nic z toho si už konkrétně nepamatuji. Dodnes však ve mně zůstává povznášející pocit z evangelia jako radostné zvěsti, živelné radosti z následování Krista.“ (Valena 2019, 39) Silný vliv „Ati“ na všechny sourozence potvrzuje i sestra Danica, která tento vliv hodnotí jako celoživotní.[48]

V zahraničí[49] se profesor Valena dále sebevzdělával po teologické stránce – četl Teilarda de Chardina, Karla Rahnera a i k církvi kritického Hanse Künga, hluboce je promýšlel a především v reakci na inspirativní podněty rozvíjel svou „osobní teologii“. (Valena 2019, 39–40) Jeho katolictví tak mělo dvě polohy – na straně jedné žil ze svátostí a organizačně se podílel na životě farnosti[50], na straně druhé v rámci své „osobní teologie“ překračoval rámec dogmatické teologie. Jako příklad uvádí ve své knize dogma o trojjedinosti Boží, které vzhledem k tomu, že ho nelze rozumově verifikovat, nepovažuje za akceptovatelné pro osvíceného ducha. Analýza úvahy, která následuje, by přesahovala téma tohoto textu. Zdůrazněme proto jen tolik, že je lidsky velmi poctivá a zcela postrádá prvky duševní iritace, s níž někteří soudobí kritici dogmatické teologie své myšlenky předkládají. Při zpětném pohledu na dospělý život profesora Valeny vidíme schopnost organicky spojit aktivní život v církvi, vůči níž, jak sám podotkl, cítil skepsi, s vnitřní myšlenkovou svobodou (Valena 2019, 39–41).

[48] E-mail Danici Valenové autorce ze dne 30. 11. 2024.

[49] Paní Danica Valenová pocházela ze Slovinska a do Čech se přivdala. Po zkušenostech s československým režimem, který ji a děti připravil o manžela a otce, se odhodlala k emigraci do Německa, aby svým dětem umožnila žít ve svobodném světě.

[50] E-mail Danici Valenové autorce ze dne 30. 11. 2024.

Anna Hradilková

Anna Hradilková se znala s P. Antonínem Mandlem od jeho návratu z vězení, kdy jí bylo osm let, až do jeho smrti. Není přehnané tvrdit, že původně důvěrný přítel tatínkův se stal důvěrným přítelem celé rodiny či spíše jejím členem – alespoň tak ho Anna Hradilková záhy začala vnímat. P. Antonín Mandl totiž trávil s Muchovými mnoho času v jejich rodinné vile v jedné z pražských vilových čtvrtí či na chalupě v Krkonoších. Na rozdíl od času stráveného s dětmi Valenových, který měl formu pravidelných katechezí, se jednalo o autentická rodinná setkání, kterých se nejednou účastnili i další přátelé Muchových či Mandla, jimiž byly významné osobnosti české katolické inteligence.[51] Děti byly rozhovorům, které jejich rodiče vedli s přáteli, přítomny, ale aktivně se jich neúčastnily. Při různých příležitostech také P. Mandl sloužil u Muchových mše. V porovnání s liturgií P. Jiřího Reinsberga, jehož formálně dokonalé mše rodina pravidelně navštěvovala, se jednalo o liturgii velmi jednoduchou, slouženou v českém jazyce (konsekrační pasáž však byla pronesena latinsky) a v jistém smyslu, jak vzpomíná paní Hradilková, až moc intimní.[52] V tomto případě tedy zjevně nelze hovořit o systematickém a plánovaném apoštolátu.

I Anna Hradilková, která dnes není praktikující katoličkou, je přesvědčená, že ji P. Antonín Mandl ovlivnil celoživotně, a navíc v řadě oblastí. Velmi ji inspiroval svou otevřeností vůči všem lidem, nejen vůči těm „svým“. Rodina paní Hradilkové byla velmi zbožná a pokorná, ale současně otevřená hledání nových cest (četli

[51] Např. Jiří Němec, Bonaventura Bouše, Tomáš Halík, Václav Vaško a jiní – vystoupení Anny Hradilkové v pořadu „Antonín Mandl“ dne 27. 5. 2021 v Dominikánské 8.

[52] Rozhovor autorky s Annou Hradilkovou vedený 7. 11. 2022.

současné teologické autory apod.). Tento netypický životní styl způsobil, že se paní Hradilková cítila vyčleněná z běžné společnosti a hodnotila ty, kteří byli jiní. P. Antonín Mandl jí na konkrétních setkáních s velmi různými lidmi ukázal, že ke každému, bez ohledu na jeho „objektivní" kvality, lze přistupovat jako *k individualitě a s respektem*. Dále ji ovlivnil tím, že vše, co dělal, dělal poctivě, což platilo i o jeho podřadných zaměstnáních. Pro mladou dívku, která byla formovaná socialistickým, tj. nedbalým přístupem k práci, to byl velký objev. A nakonec velmi oceňuje, že – alespoň dle jejího názoru – dokázal odhalit na křesťanství to nejdůležitější. Typickým příkladem bylo již zmíněné upozaďování formy mše oproti jejímu obsahu.[53]

Závěrem

Nejen vzpomínky Anny Hradilkové a prof. Tomáše Valeny svědčí o tom, že P. Antonín Mandl, ač vzdělaný a téměř kdykoliv ochotný o víře zajímavě mluvit, měl jako svou hlavní apoštolskou „zbraň" nepřetržitý osobní příklad, který dosvědčoval, že má smysl být křesťanem, a to i v podmínkách, které jsou vysloveně protikřesťanské. Mandlův apoštolát v obou zde zmiňovaných případech byl maximálně přizpůsobený okolnostem, a proto přirozený a nenucený.

Složitější situace nastane, pokud si položíme otázku, zda byl Mandlův apoštolát úspěšný. Bude-li nám měřítkem úspěšnosti katolík žijící ze svátostí, odpověď je jasná – v případě Anny Hradilkové neuspěl, resp. jeho vliv nepřekonal vlivy jiné, které ji od praktikované víry odradily. Pokud však připustíme, že postoje, které P. Antonín Mandl Anně Hradilkové předal a které ona přijala

[53] Rozhovor autorky s Annou Hradilkovou vedený 7. 11. 2022.

za své, jsou hluboce křesťanské, odpověď bude opačná. Náboženská praxe zahrnující přijímání svátostí je u katolíků specifická tím, že všechny svátosti prostředkují intimní kontakt se samotným Kristem. Ten, kdo tuto praxi opustí, se vzdal nesmírného a nezaslouženého Božího daru lidem a skutečné opory. To nelze bagatelizovat, a naopak je nutné mít pochopení pro ty katolíky, kteří podobnou situaci hodnotí jako tragédii. Současně je zjevné, že se v tomto případě pohybujeme v příliš úzce vymezeném prostoru, který je možné (ba nutné!) překračovat a rozšiřovat. Zakončeme tedy konstatováním, že nalézt smysluplnou rovnováhu mezi těmito dvěma postoji je náročné, ale právě proto představuje její hledání jeden z hlavních úkolů dneška.

Bibliografie

Prameny

Elektronická korespondence s Danicou Valenovou.

Rozhovor autorky s Annou Hradilkovou vedený 7. 11. 2022.

Vystoupení Anny Hradilkové v pořadu „Antonín Mandl“ dne 27. 5. 2021 v Dominikánské 8.

Literatura

Valena, Tomáš. 2019. *Cestou za otcem. Rekonstrukce a reflexe životního příběhu Františka Valeny.* Praha: Academia.

Valenová, Danica. 2016. *Nic nedává, kdo nedá sám sebe. Deník 1945–1960.* Praha: Katolický týdeník a Ústav pro studium totalitních režimů.

Česká alternativa duchovního života ve skautingu

Jiří Zajíc

V tomto příspěvku se pokusím na základě třicetiletých zkušeností s českým skautingem nabídnout inspiraci na nové přístupy, kterými lze v našich poměrech uvádět děti a mladé lidi do prostoru duchovního života. Nevychází se přitom z předpokladu křesťanské formace, ale jde o postup, který se ukazuje jako velmi plodný i tehdy, když je využíván také pro děti z křesťanského prostředí. Na rozdíl od způsobu, jakým často probíhá katecheze, kterou v církevním prostředí procházejí, se tady setkávají s pojetím duchovního života integrovaného do běžného prožívání. K tomu zažívají spoustu vlastních zkušeností, které jim pomáhají zvnitřnit obsahy, jež jinak zůstávají jejich zkušeností neukotvené, a tak i bez reálného dopadu do jejich života.

Skauting

Vznik skautingu je spojený s úsilím druhé poloviny 19. století a úvodu století 20., kdy si mnozí (zejména v našem euroamerickém okruhu) kladou otázku, kdo najde lék na nemocnou lidskou společnost. Odpovědi jsou nepřekvapivě různé a lze je rozdělit do čtyř hlavních proudů:

1. marxisté: lékem je revoluce, která změní vlastnické vztahy – výsledkem byly a jsou stamiliony mrtvých a miliardy zničených životů;
2. romantici: lékem je poddat se pudům – výraznou realizací byl nacismus; rovněž zanechal desetimiliony mrtvých a spoustu zničených životů;
3. osvícenci: lékem je vzdělání a výchova;
4. americká škola: lékem je návrat k přírodě.

Skauting spadá do té třetí cesty, přičemž se inspiruje i tou čtvrtou.
Odpověď skautingu:
Měnit společnost lze jen **proměnou srdce člověka** – tedy výchovou.
Ta musí být postavena na **pevných základech** a uskutečňována **účinnou metodou**.

Ony „pevné základy“ zformuloval zakladatel skautingu Robert Baden-Powell nejprve prostřednictvím slibu, který skládá každý člen skautského hnutí a který zněl:

Slibuji na svou čest, že se vynasnažím ze všech sil

- plnit povinnosti vůči Bohu a královně,
- pomáhat jiným lidem v každé době a
- dodržovat skautský zákon.

Skautský zákon obsahoval deset bodů a jeho znění uvádím v souvislosti se skautingem českým, protože tam jsou odchylky od současné naší verze nepatrné.
Posléze skautské hnutí tyto základy upřesnilo skrze tři *základní principy skautingu*:

- duty to God (povinnost vůči Bohu),
- duty to others (povinnost vůči ostatním),
- duty to self (povinnost vůči sobě).

Je dobře vidět, že vzorem byl Robertem Baden-Powellem formulovaný slib.

Ta *účinná metoda* – tzv. skautská výchovná metoda – stála v prvé řadě na výchovném přístupu, který je i dnes velmi moderní: *learning by doing*. To se do češtiny nepřekládá zrovna snadno, ale znamená to učit se skrze *aktivní zkušenost* – nikoliv jen na základě vyprávění. Dnes má skautská výchovná metoda osm prvků:

1. Slib a zákon – ideový základ
2. Učení se zkušeností – praktické východisko
3. Družina jako parta – vrstevnická opora i škola demokracie
4. Symbolický rámec – přitažlivý „obal“
5. Život v přírodě – přirozené prostředí
6. Program osobního růstu – systematická podpora sebevýchovy
7. Dospělí průvodci – dospělí jako starší bratři a sestry
8. Zapojení do společnosti – služba začínající v bezprostředním okolí

Český skauting

Od počátku jeho rysy podstatně určovaly dvě okolnosti:

- Vznikal jako možnost modernizace našeho sokolského hnutí.
- Jeho počáteční fáze spadala do období vznikání Československé republiky.

Sokol jako nejvýznamnější spolek vzešlý z národního obrození nesl ve svém základu nejen silné vlastenecké nasměrování, ale i odpor k habsburské monarchii a tím i ke katolické církvi.

Zakladatel českého skautingu středoškolský profesor tělocviku Antonín B. Svojsík sice napsal o vztahu křesťanství a skautingu i toto jasné vyznání:

Není zajisté třeba příliš pozorně se zahledět do srdce skautingu, aby bystrému pozorovateli bylo na první pohled jasno, že skauting znamená praktické křesťanství v nejhlubším a nejčistším smyslu.

Ale jemu samému bylo jasné, že pro převládající orientaci v Sokole i význačné části české společnosti bylo slibovat plnění „povinností vůči Bohu a císaři“ neschůdné. A tak čeští skauti vstupovali na světovou scénu se slibem následujícím:

Slibuji na svou čest, jak dovedu nejlépe:

- *milovat vlast svou, Republiku československou a věrně ji sloužit v každé době,*
- *plnit povinnosti vlastní a zachovávat zákony junácké,*
- *duší i tělem být hotov pomáhat bližním.*

Zkrátka to, co má vyjadřovat první skautský princip – *služba Bohu* – tam chybělo. Po dobu první republiky na mezinárodním poli nás „zachraňoval“ mimořádný vztah, který byl mezi Robertem Baden-

Powellem a Antonínem Benjaminem Svojsíkem. Ale na „domácím poli“ to mělo za následek, že na půdě církví začaly vznikat separátní organizace, konkurující Svojsíkovu Junáku.
Výjimkou byla „skautská větev“ organizace *Legio angelica*, což bylo sdružení katolických ministrantů vedených benediktinem Methodem Klementem OSB, založené roku 1928, které mělo v době svého největšího rozkvětu roku 1938 až 5 000 členů. Z této „líhně“ vzešlo více než 300 kněží, včetně řady skvělých osobností katolické církve, které pak ve druhé polovině 20. století sehrály významnou roli: Jiří Reinsberg, Oto Mádr, Anastáz Opasek, Alexandr Heidler, Antonín Mandl, Josef Zvěřina aj.
Těsně před 2. světovou válkou došlo na jednání světové skautské konference k pokusu o vyloučení československých skautů právě kvůli absenci jasného přihlášení k prvnímu skautskému principu. Zásahem Baden-Powella k němu však nedošlo. Ten ovšem roku 1941 zemřel a po válce jeho nástupci začali „český problém“ řešit. V roce 1947 Československo navštívil generální sekretář světové skautské organizace (WOSM) John Skinner Wilson, aby nás přiměl k nápravě. Odjížděl se slibem, že na příštím skautském sněmu v únoru 1948 to „vyřešíme“. Zlínský sněm předběhly známé politické události, takže nám „vyřešení“ zůstalo až do třetí obnovy Junáka v roce 1989.

Na cestě k Pravdě a Lásce

Výchozí situace pro skutečné řešení nebyla ovšem nijak příznivá. O existenci „tří základních principů“ s oním prvním – *duty to God* – u nás skoro nikdo nevěděl, protože tyto principy byly definovány na konferenci v Montrealu roku 1976. To jsme byli uzavření za „železnou oponou“ a o vývoji světového skautingu jsme skoro nic nevěděli. Těsně po 17. listopadu 1989 jsem to nevěděl ani já. Pak

jsem ale dostal od svého předchůdce (z roku 1948) v roli předsedy Duchovní rady Jana Remišera-Lona anglický výtisk *Stanov světového skautského hnutí* a tam jsem se dočetl, že podmínkou přijetí do rodiny skautských organizací je zahrnutí oněch tří principů do slibu a zákona.

Na obnovujícím skautském setkání 2. 12. 1989 v Městské knihovně v Praze tisíce přítomných nadšeně přijaly tzv. *Sedmibodové prohlášení*, jehož první bod zněl:

Stavíme se za ustavení skautské organizace, ve které nebudou žádné limity organizační ani ideové bránit v účasti na světovém skautském hnutí, na rozvíjení skautského bratrství a na jejím členství ve Světové skautské kanceláři.

Bylo jasné, že máme problém. Bez změny slibu nás do rodiny skautských organizací nevezmou. Aniž jsem byl nějak oficiálně vyzván, pustil jsem se do hledání řešení. Záhy se ukázalo, že nikdo jiný se k tomu nemá a pokud někdo o tom, jaká je situace, věděl, očekával, že s řešením přijdu já, jako nově pověřený předseda duchovní rady.

Jestliže v době 1. světové války bylo uvedení slova *Bůh* v našem slibu „těžko přijatelné“, věděl jsem, že po čtyřicetileté masáži „vědeckým ateismem“ to je rovnou vyloučené. V 70. a 80. letech jsem absolvoval nepřeberné množství debat o náboženství s různými lidmi – včetně spolužáků z MFF UK – a viděl jsem, jak nesmyslné, hloupé a naprosto nepřiměřené představy spojují lidé u nás se slovem *Bůh*. Bylo třeba najít poctivou, a přitom schůdnou variantu, která nevyžene desítky tisíc dětí a mladých lidí z právě se tvořícího Junáka (během jara 1990 to už bylo skoro 90 tisíc lidí).

Filosofickým východiskem pro mě byly zejména dva texty, které jsem znal už ze 70. let. Předně *Meditace o slově Bůh* od Karla Rahnera z roku 1969:

> Samozřejmost, s níž se přestává s Bohem počítat, se zřetelně odráží ve znehodnocení slova „Bůh“. Existuje sice ještě slovo „Bůh“, ale o Bohu neříká vůbec nic. Zda tomu tak bylo vždycky, je jiná otázka. Dnes rozhodně působí jako nějaké vlastní jméno. Musí se vědět odjinud, co se jím míní.
> Neříká nic o tom, co označuje. A nemůže fungovat ani jako ukazováček, který poukazuje na to, s čím se setkáváme bezprostředně za slovem – jako je tomu třeba u slov „strom“, „slunce“ nebo „stůl“.[54]

Tady Rahner potvrzoval to, co jsem také ve svém okolí viděl: slovo *Bůh* je pro vyjádření toho, co by mělo být tou nejúžasnější skutečností, nepoužitelné. Jistě, že pro křesťany má ještě nějaký význam, ale i u nich – zejména u dětí a dospívajících – jsem opakovaně shledával, že ani jim neotevírá bránu k setkání se skutečným Bohem. Přesně, jak říká Rahner: je *znehodnocené*.
Druhým autorem pak byl významný protestantský filosof Paul Tillich, jehož jsem „potkal“ v publikaci Johna A. T. Robinsona *Čestně o Bohu*. Pro křesťanské intelektuály byla tahle drobná knížka z nakladatelství Váhy docela bestsellerem. Robinson tam Tillicha cituje docela často. A hned v úvodu i toto:

> Jméno této nekonečné a nevyčerpatelné hlubiny a základu všeho bytí je Bůh. Tato hlubina je to, co se slovem „Bůh“ míní. A jestliže pro vás toto slovo moc neznamená, přeložte si jej a mluvte o hlubinách svého života, o zdroji své bytosti, o tom, co se vás týká nejvíc a co přijímáte vážně a bez jakékoli výhrady. Abyste to dokázali, budete možná muset zapomenout na všechno tradiční, čemu jste se o Bohu naučili,

[54] Citováno podle samizdatu *Všední věci*, zde Meditace o slově Bůh (Rahner 1966).

> třebas i samo to slovo. Neboť víte-li, že Bůh znamená hlubinu, víte o něm hodně. (cf. Tillich 2014, 54n)

Samotná Bible užívá pro Boha spoustu jiných označení. Trvat na tom, že jedině slovo *Bůh* vystihuje skutečnost, o kterou má ve skautingu jít, jsem považoval za určitou modloslužbu fixovanou na slova místo toho, nač slova mají poukazovat. Šlo tedy o to, co v českých poměrech (a v českém jazyce) bude nejlépe vyjadřovat onu nejúžasnější skutečnost, která může být oporou života nás všech a můžeme se k ní vztahovat bez ohledu na náboženské vyznání. A celkem rychle mi bylo jasné, kteří jsou ti hlavní adepti: *Pravda*, o níž hlásá naše prezidentská standarda, že *vítězí*, a *Láska*, která navzdory všem překážkám (i tomu, jak se s tímto slovem často špatně zachází) působí v našich životech setkání, která jsou jakýmisi *průhledy k věčnosti*. Obě dvě – Pravda i Láska – jsou navíc v našich českých dějinách právě těmi hodnotami, k nimž se vztahují a jež vtělují ty nejskvělejší osobnosti. Pro mladé lidi jsou též tím, po čem touží a jsou ochotni za ně pokládat i život.
Tato volba je dobře podložená i biblicky:

> Já jsem ta cesta, **pravda** i život (J 14,6)
> Milovaní, milujme se navzájem, neboť láska je z Boha, a každý, kdo miluje, z Boha se narodil a Boha zná. Kdo nemiluje, nepoznal Boha, protože **Bůh je láska**. (1 Jan 4,7–8)

Zakomponovat tedy do našeho slibu „službu Pravdě a Lásce“ místo „povinnosti k Bohu“ byl ovšem jen první krok. Bylo třeba pro toto řešení získat celé naše hnutí – a dokonce i světové skautské ústředí v Ženevě.

„Horká fáze“ ostrých debat trvala přes dva roky – do sněmu v roce 1992. Proti byli jednak „zarytí ateisté“, kteří pod Pravdou a Láskou viděli stejně „špatně schovaného Boha“ a tvrdili, že přijetí tohoto povede k povinnosti všech skautů chodit na katolické mše (což byl zjevný nesmysl, ale strach mívá „velké oči“). Proti byli ale i „pravověrní katolíci“, kteří pod Pravdou a Láskou naopak Boha vůbec neviděli. Těch se vtipně při jedné takové debatě zeptal starší bratr, který se sám za křesťana nedeklaroval: *Když pro vás Bůh není Pravda a Láska – tak potom čím je pro vás?*

Ani v Ženevě zástupci světového ústředí nebyli naším návrhem nadšení. Z počátku vůbec nechápali, proč ve slibu – jako všichni ostatní – nemůžeme mít slovo „Bůh“. Zjevně si nedovedli tehdy (začátek 90. let) situaci u nás vůbec představit.[55] Teprve když osobně dorazila do Ženevy naše delegace, v níž byl také tehdejší ústřední duchovní rádce za římskokatolickou církev biskup František Václav Lobkowicz, a předložila jim vyjádření církví, které tehdy už s Junákem také spolupracovaly (ŘKC, ČCE, CČSH, CASD), poněkud zdráhavě souhlasili, ale vymínili si, že tam musíme doplnit slovo „nejvyšší“, aby bylo jasné, že *nejde o nějakou lásku nebo pravdu, kterou má každý*. To plynulo z rozdílu mezi češtinou a angličtinou. V češtině velká počáteční písmena stačí k tomu, aby tato výlučnost *Pravdy* i *Lásky* byla zjevná, v angličtině ne.

[55] V roce 2018 dělal WOSM velký celosvětový výzkum toho, jak je 1. princip skautingu (Duty to God) uskutečňován ve všech národních organizacích. Výsledkem bylo, že už v 10 % z nich mají s ním velké problémy a ze slibu slovo *Bůh* chtějí odstranit. Mimochodem se to týká i Slováků. A v závěrečné zprávě se uvádí, že *Češi integraci 1. principu provedli velmi zajímavým způsobem*.

Postupný přerod

Sněm Junáka v roce 1992 nakonec drtivou většinou 92 % přijal následující znění slibu a zákona:

> Slibuji na svou čest, jak dovedu nejlépe: sloužit nejvyšší Pravdě a Lásce věrně v každé době, plnit povinnosti vlastní a zachovávat zákony skautské, duší i tělem být připraven/a pomáhat vlasti i bližním.
> Slib lze doplnit dobrovolným dodatkem:
> K tomu mi pomáhej Bůh.

Skautský zákon (ve verzi pro děvčata je příslušně upravený):

1. Skaut je pravdomluvný.
2. Skaut je věrný a oddaný.
3. Skaut je prospěšný a pomáhá jiným.
4. Skaut je přítelem všech lidí dobré vůle a bratrem každého skauta.
5. Skaut je zdvořilý.
6. Skaut je ochráncem přírody a cenných výtvorů lidských.
7. Skaut je poslušný rodičů, představených a vůdců.
8. Skaut je veselé mysli.
9. Skaut je hospodárný.
10. Skaut je čistý v myšlení, slovech i skutcích.

V kontrastu s výsledkem rozhodnutí sněmu bylo reálné zavádění nového slibu a jeho podpora v konkrétních oddílech velmi „pozvolná“. Ještě koncem 90. let skoro třetina oddílů slibovala „postaru“ – tedy bez *nejvyšší Pravdy a Lásky*. Bylo třeba absolvovat spoustu výjezdů, jednání a debat, napsat spoustu článků. Skutečný zvrat nastal až poté, když se zásadně změnil systém skautského vzdělávání, ve kterém se tematika slibu

a zákona stala povinnou součástí zkoušek pro vedoucí oddílů. Od té doby se postupně „bojová rezistence“ začala měnit na „víme, že je to třeba, ale nevíme, jak to udělat“.

Znamenalo to postupně (ale dost rychle) vytvořit podporu pro chlapce a děvčata všech věkových kategorií (6 až 8 let benjamínci, 8 až 11 let vlčata a světlušky, 11 až 15 let skauti a skautky, 16 až 23 let roveři a rangers). Hlavním nástrojem je stezka a odborky (oběma se ještě budu podrobněji věnovat). Dále se pro všechny kategorie vydávají časopisy, pořádají se různě orientované soutěže a setkání, vyrábějí se různé hry a jiné pomůcky pro výchovu.

Neméně podstatné bylo rozvinout vzdělávání dospělých (budoucích vedoucích) o oblast podpory duchovního života. To je úkolem hlavně našeho Odboru duchovní výchovy Junáka (jehož jsem předsedou). Spadá sem jednak vydávání metodik (viz seznam literatury), článků a seriálů ve všech časopisech, uskutečňování kurzů a seminářů (těm se ještě budu v závěru věnovat). A také příprava dalších lidí, kteří jsou do budoucna kompetentní k podpoře duchovního života ve skautských oddílech a ke školení dalších lidí.

Podstatné přitom je, abychom podporovali jak většinové oddíly složené z převahy dětí, které nejsou z křesťanského prostředí, tak měli speciální nabídku i pro tzv. *oddíly se zdůrazněnou náboženskou výchovou*, v nichž je pravidelnou součástí i podpora křesťanské orientace jejich členů. Stejně podstatné je, aby na akcích mohli v bezpečném prostředí o svém chápání *nejvyšší Pravdy a Lásky* hovořit ti, pro které má tvář Boha, i ti, kteří ji tak neprožívají nebo nechápou. Myslím, že je to pro obě skupiny v českých poměrech mimořádná příležitost, s níž se jinak běžně nesetkávají. Je to příležitost odstraňovat řadu předsudků i chápat toho, kdo má jinou formu duchovního života.

Konkrétní ukázky výchovných a vzdělávacích nástrojů

(a) Pro děti

Jak už jsem uvedl, je hlavním výchovným průvodcem pro děti od 8 do 15 let *Stezka*. Zahrnuje šest oblastí, které pokrývají prakticky celý život:

Kdo jsem – já a moje nitro	Moje kamarádství – vztahy já – ty	Můj domov – vztahy já a my
Svět okolo nás – Já a společnost	Příroda kolem nás – my a příroda	Co umím a znám – praktické dovednosti a znalosti

Stezka má v každé věkové kategorii čtyři stupně, přičemž se předpokládá, že jeden stupeň se zvládne za rok. Potvrzování splněných úkolů začíná sám jejich plnitel, který označí za sebe úkol splněný a pak vyhledá *svědka* (kohokoliv, kdo může jeho splnění potvrdit, včetně kamarádů). Nakonec jde za vedoucím. Po splnění každého stupně může plnit „bonusové“ výzvy – náročnější úkoly,

za něž obdrží zvláštní odznak (nejznámější pro skauty jsou *Tři orlí péra* = den mlčení, den samota, den hladovka).

Příklad úkolů v oblasti ***Kdo jsem*** pro jedenáctiletého skauta / jedenáctiletou skautku

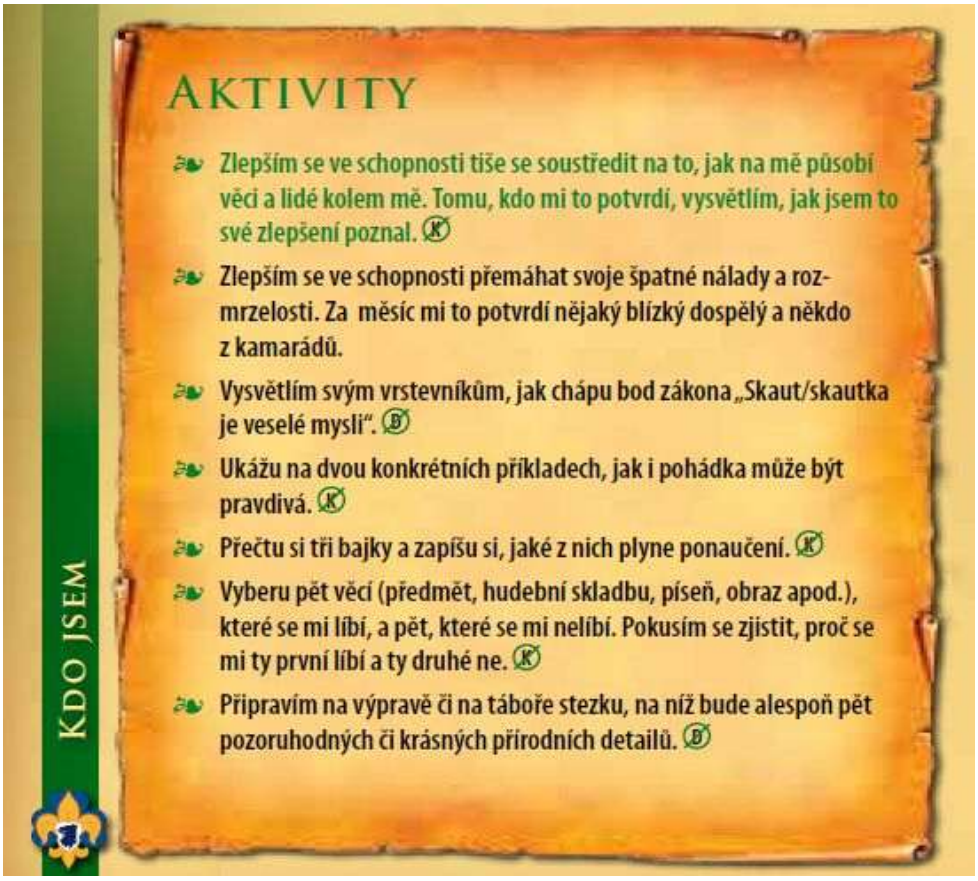

Škrtnuté K = svědek nemůže být kamarád, škrtnuté D = nikdo domácí.

Zeleně vytištěný úkol je povinný, z ostatních si mohou vybírat čtyři.

Jistým komplementárním nástrojem ke *Stezce* jsou *Odborky*. Ty mají naopak rozvíjet chlapce a děvčata v nějaké konkrétní oblasti, která je zvlášť zajímá nebo jsou v ní dobří. U vlčat se jim říká *Vlčky*, u světlušek *Světýlka.* Jejich plnění je určitou souhrou mezi vedoucím, zájemcem/zájemkyní a někdy garantem příslušné oblasti (oblastí je momentálně 64 a dále přibývají – jsou ze všech možných typů činnosti – sportu, kultury, techniky, přírodních věd,

společenských věd, náboženství atd.). Oblasti duchovního rozvoje se momentálně týkají odborky (Vlčky/Světýlka) *Poutník za Pravdou*, *Ježíšův kamarád*, *Průvodce křesťanskou kulturou*. Chystají se *Biblista*, *Religionista* a *Průvodce židovskou kulturou*. Odborky mají tři stupně náročnosti – pro vlčácko-světluškovský věk, pro skautský a pro roverský.

Odborka poutník za Pravdou

Odborka Ježíšův kamarád

Vlček/Světýlko Ježíšův kamarád

Vlček/Světýlko Průvodce křesťanskou kulturou

Příklady úkolů pro odborku ***Poutník za Pravdou***:

Sběr informací. Alespoň ze dvou různých oblastí (např. květiny, současný politický život u nás a v Evropě, vztahy mezi lidmi, kosmonautika, moderní pedagogické směry…), o nichž se poradím s patronem nebo patronkou, seženu informace, zpracuji je do článku nebo přednášky, a představím oddílu.

Systematické poznávání. Aspoň několikrát týdně si zaznamenávám nová zjištění (může to být do deníku, internetového blogu, katalogu článků, videí nebo fonotéky pořadů…) z oblasti, která mě zajímá (např. současná politická situace ve vybrané zemi, ceny pohonných hmot, úhyny zvířat, poznávání vesmíru, ochrana přírody, architektura). Aspoň dvakrát měsíčně připravím pro ostatní v oddíle z této oblasti programový prvek.

Hlavní světová náboženství. Představím zajímavou formou hlavní světová náboženství, kdy a kde vznikla, jejich současné rozšíření a postavení ve světě. Při tom objasním, jaká je jejich podstata (základní charakteristika přiměřeně věku) a jaké jsou jejich hlavní mravní zásady.
Svět, člověk a nejvyšší Pravda a Láska. Obhájím svůj názor na nejvyšší Pravdu a Lásku, svět i člověka. Napíšu článek, zúčastním se diskuse apod., kde svoje argumenty podložím odbornými zdroji (úryvky z knih, rozhovory…). Se zdroji můžu polemizovat.

Příklady úkolů pro odborku ***Ježíšův kamarád***:
Moje víra. Vysvětlím přátelům, proč věřím v Boha křesťanským způsobem a jak to souvisí s Ježíšem Nazaretským, s církví a s mým životem.
Křesťanské společenství mládeže. Pravidelně se účastním života a činnosti nějakého křesťanského společenství mládeže (v rámci farnosti, sboru, hudební či jiné zájmové skupiny apod.).
Hlásání poselství o Bohu. Na konkrétních příkladech ukážu (v diskusi, vyprávění zážitku, popisu svědectví někoho jiného…), proč lidé odmítají křesťanské poselství o Bohu. Družině/oddílu ukážu (např. na scénkách), jak vypadal či dosud vypadá chybný postup jeho hlásání (např. fundamentalismus, laciný či jinak nevěrohodný optimismus, neschopnost přiznat selhání, špatný příklad) a jak by se to mohlo udělat lépe.
Křesťanské osobnosti. Připravím pro družinu/oddíl program (divadelní hru, příběh, přednášku s následnou soutěží, komiks…) postavený na životních příbězích dvou křesťanských osobností (každá z jiného období) a ukážu, co bylo typické pro hlásání křesťanské víry v dané době (např. počátek církve, doba římského pronásledování, patristické období, středověk, zámořské misie,

reformace, 17. a 18. století, osvícenství, moderní doba, postmoderna).

Různé životní cesty k Bohu. Seznámím se s někým, kdo konvertoval (přijal jinou víru) a křesťanem/křesťankou „od narození“. Srovnám výhody a rizika těchto životních cest k Bohu.

(b) Pro dospělé

Neméně podstatné je v rámci Junáka systematické vzdělávání těch, kteří s chlapci a děvčaty pracují, doprovázejí je často řadu let a podstatným způsobem mohou pomoct jejich celoživotnímu nasměrování. K tomu je opravňuje *vůdcovská zkouška*, které zpravidla předchází absolvování kurzu, kde pod vedením zkušených instruktorů ověřují své schopnosti důvěryhodně a současně účinně zprostředkovávat skauting skautům a skautkám či vlčatům a světluškám v oddílech.

Vůdcovská zkouška obsahuje i dva následující požadavky, jejichž naplňování musí prokázat každý zájemce o vedení skautského oddílu v Junáku – českém skautu. Týkají se bezprostředně duchovního života:

Přemýšlí o hodnotách, kterými se řídí, o svém duchovním rozvoji, o svém svědomí, o vztahu k ostatním lidem. Vnímá sám sebe, poznává se a pracuje se sebou, se svým vnitřním světem. Umí navazovat kontakty, přijímá ostatní kolem sebe i s jejich názory, postoji a potřebami. Pracuje na svých vztazích k ostatním lidem, ví, jak na lidi kolem sebe působí.

U členů oddílu rozvíjí jejich hodnotový systém, duchovní život a svědomí v duchu skautského slibu a zákona. Pracuje se slibem a zákonem jako způsobem vyjádření hodnot skautingu. Přibližuje význam slibu a zákona členům oddílu a jejich prostřednictvím jim

různými způsoby a přiměřeně věku a vyspělosti předává vztah ke skautským hodnotám. Budování hodnot chápe jako postupný proces. Zajišťuje, aby se činnost oddílu řídila slibem a zákonem. Vede členy oddílu k přemýšlení nad hodnotami a svědomím, podporuje jejich duchovní život.

Kromě kurzů přímo připravujících ke složení vůdcovské zkoušky se dospívajícím a dospělým členům nabízí další paleta vzdělávacích možností. Jednak jsou jim k dispozici metodické publikace – například k jednotlivým oblastem stezky – *Kdo jsem*, *Můj kamarád*, *Můj domov*, *Svět okolo nás*, které bývají zdarma ke stažení v elektronické podobě (viz Zdroje). Další metodickou podporu obsahují časopisy, zejména jednou za dva měsíce vycházející *Skauting*, kam často přispívají i členové našeho Odboru duchovní výchovy. Pestrá je i paleta dalších seminářů a kurzů, které nejsou kvalifikační, ale umožňují zájemcům podstatně rozšířit obzor jak ve směru metodiky, tak i různých oblastí včetně podpory duchovního života. Odbor duchovní výchovy přímo zodpovídá za čtrnáctidenní lesní školu Protos (https://protos.skauting.cz) a víkendové semináře Trignis (https://trignis.skauting.cz) a Obzor (https://obzor.skauting.cz).
Speciální intenzívní podporou duchovního života je projekt *Hledání 1. principu*. V jeho rámci se jednak uskutečňuje pravidelné debatní setkání jednou měsíčně ve Skautském institutu na Staroměstském náměstí v Praze. Tato setkání se uskutečňují od roku 2015. Během dvou hodin si účastníci povídají o některém z témat, které nějak souvisí se „službou nejvyšší Pravdě a Lásce“. Jde například o tyto otázky:

- *Jsou naše hodnoty pouze výtvor lidské společnosti?*
- *Je fyzický svět jediným zdrojem poznání?*

- *Je víra pozitivní silou ve světě?*
- *Existuje Bůh?*
- *Jsme skutečně svobodní, nebo si to jen namlouváme?*
- *Je láska jenom chemie?*
- *Má náš život smysl?*
- *Na čem spočívá naše výchovná autorita?*
- *Co pro tebe znamenají Vánoce?*
- *Jak k tvému duchovnímu životu napomáhá příroda?*

Od roku 2016 pak v rámci tohoto projektu nabízíme dva na sebe navazující semináře: *Já a 1. princip* (jak já rozumím službě nejvyšší Pravdě a Lásce) a pokračující *1. princip u nás v oddílu* (jak se služba nejvyšší Pravdě a Lásce konkrétně podporuje u nás v oddílu / na kurzu / ve středisku). Seminář je dvou až tříhodinový podle počtu účastníků a jeho nejpodstatnější částí je debata v malých skupinkách (čtyři až šest lidí), během níž vytvářejí na velkém papíře (pro flipchart) reprezentativní výstup z debaty. Ve složení skupin by se mělo přihlížet k tomu, aby v nich byli lidé mladší i starší, muži i ženy, věřící i ti, kteří se za věřící nepovažují. Zvláště tento poslední prvek přináší pro všechny zúčastněné velký užitek, protože mnohdy je to pro ně poprvé v životě, kdy si mohou s člověkem odlišného světonázoru v klidu a přátelsky pohovořit, a tak ho aspoň částečně pochopit. Aby se účastníkům debata lépe „odstartovala“, předchází jí výběr lístečků (jeden až tři). Pro první seminář jsou tam slova, která jim můžou dobře evokovat „nejvyšší Pravdu a Lásku“. Jsou to například tyto termíny: *Krása*, *Příroda*, *Les*, *Duchovno*, *Tajemství*, *Hory*, *Filosofie*, *Pokora*, *Obava*, *Transcendentno*, *Rozum*, *Srdce*, *Obzor*, *Harmonie*, *Touha*, *Hloubka*. Je tam i lístek s nápisem *Kostel*, ale ten si za devět let nikdy nikdo nevybral. Asociaci s *nejvyšší Pravdou a Láskou* tam

nikdo nenašel. To je k zamyšlení. Navíc jsou tam prázdné lístečky, kam mohou dopsat vlastní nápad, a lístečky s otazníkem, což znamená „nic mě nenapadá“. Pro druhý navazující seminář *1. princip u nás v oddíle* je na lístečkách například tato nabídka: *vigilie*, *oheň*, *čtení příběhů*, *noc pod hvězdami*, *ranní zamyšlení*, *hovory v teepee*, *tiché pozorování přírody*, *den o samotě*, *slib*, *hodnocení dne*, *účast na Betlémském světýlku*, *řešení morálních dilemat*, *společná účast na bohoslužbě*, *společné zpívání*, *meditace*, *rituály*, *přemýšlení o smyslu života*, *sdílení o tom, co nám dělá radost*, *přemýšlení o skautském zákonu*, *vztyčování vlajky*.

Po části debatní následuje prezentace vytvořených výstupů, kde je tvůrci doplňují a vysvětlují (ostatní se mohou doptávat). V této fázi mohou i organizátoři sdělit, jaké lístečky by si vybrali oni a proč. Závěrem programu je pak reflexe celého jeho průběhu: jak z hlediska účastníků probíhala debata (organizátoři je většinu času nechávají o samotě), co byly náročné momenty, co je překvapilo, potěšilo, co by příště udělali jinak atd.

Pro ilustraci následuje několik výstupů ze semináře *Já a 1. princip* a pak i *1. princip u nás v oddílu:*

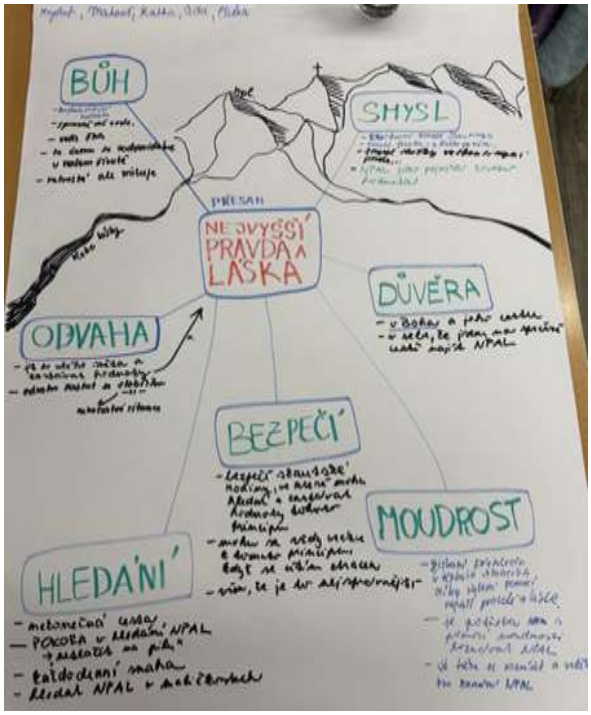

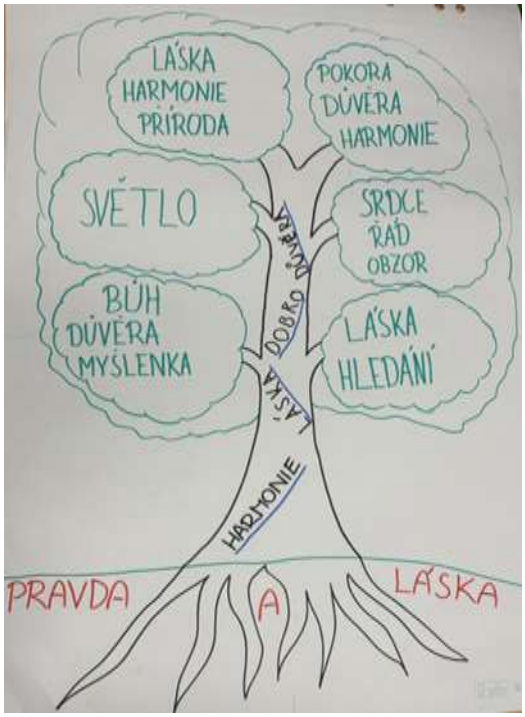

V obou případech jsou velká slova převzata z lístečků vybraných na počátku účastníky. Následně jsou pak rozvíjena v debatě a propojována do logických celků.

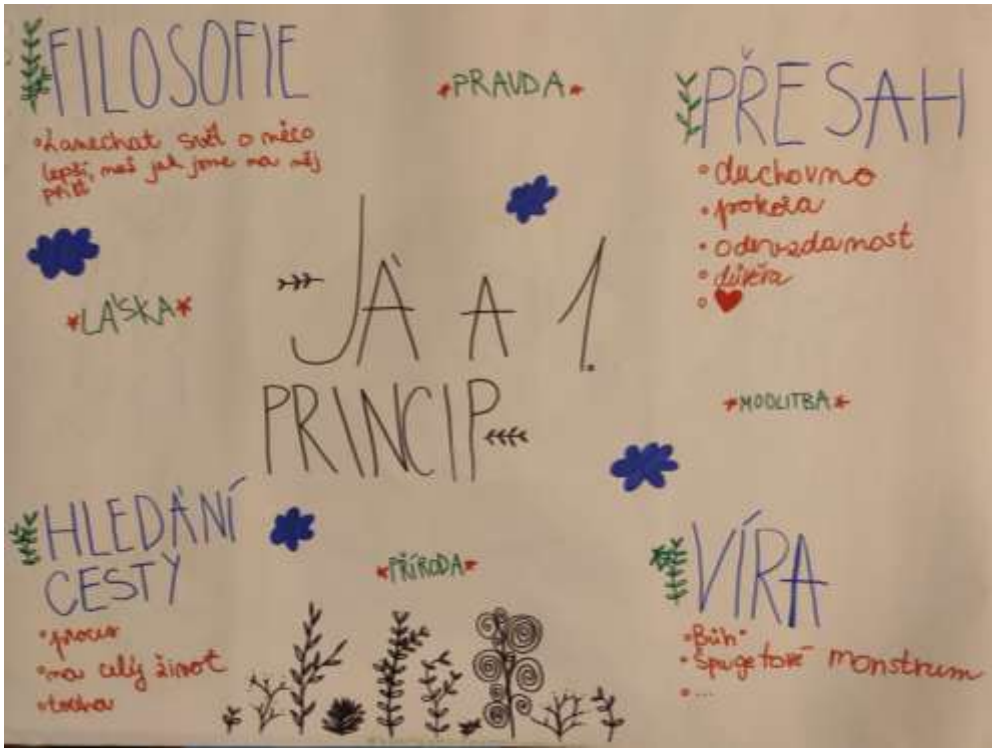

Tento výstup je ze semináře, který probíhal během covidu online. Byl vytvořen na platformě Jambord.google.com

Vlastní debata byla vedena na platformě Zoom, kde je možno účastníky rozdělit do různých nezávislých skupin.

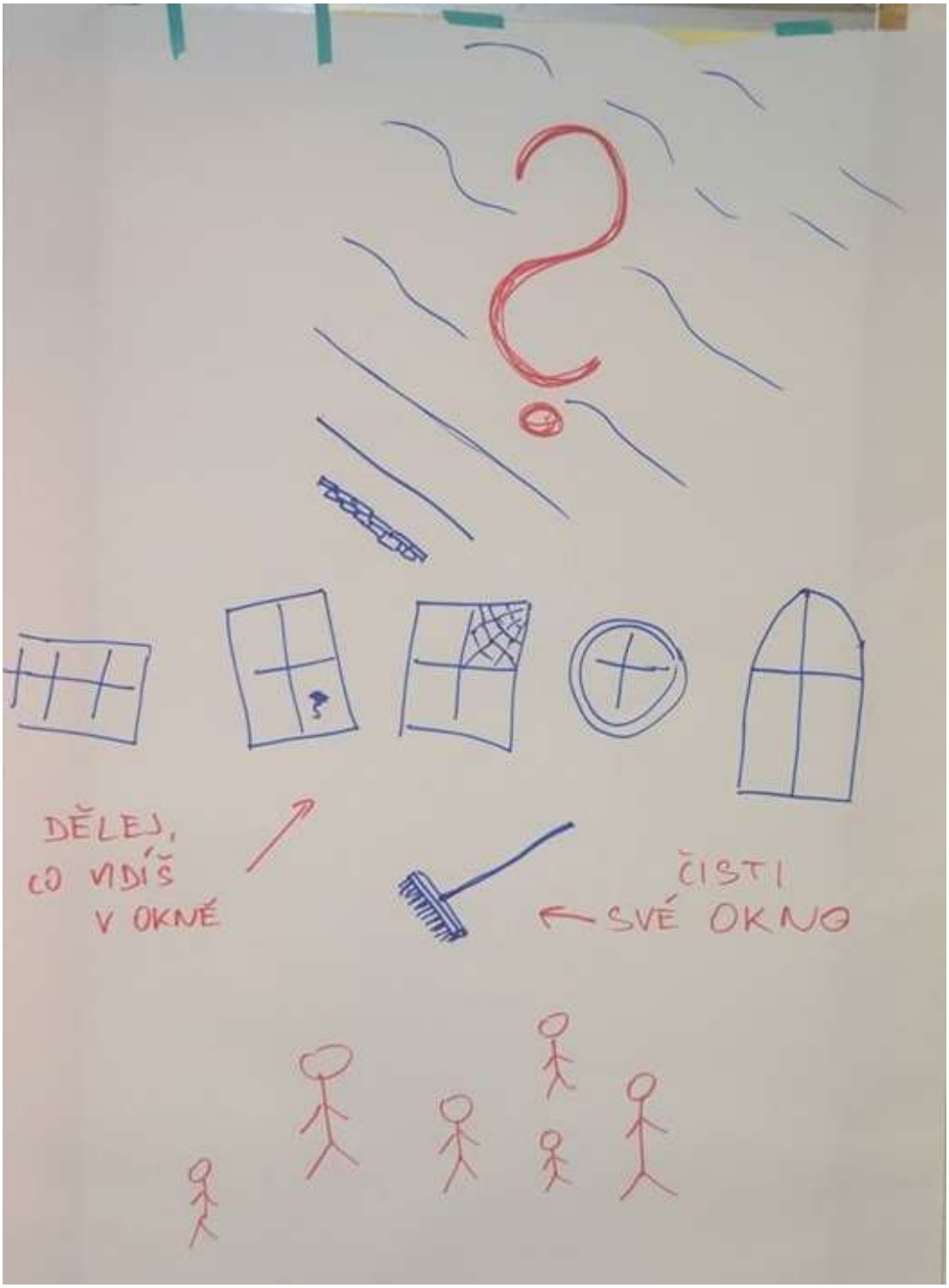

Toto je výstup skupiny, v níž se všichni deklarovali jako *ateisté*. Postavičky vepředu jsme my, oblast s otazníkem je sférou „transcendentní“, k níž nemáme přímý přístup. Pouze máme určitý průhled – každý svůj vlastní. To jsou ona okna různých tvarů. Jsou utvářena kulturou, historií, výchovou, vlastní zkušeností. Skrze ně

můžeme něco z oné nám přímo nedosažitelné oblasti zahlédnout. K tomu ale musíme neustále poctivě tato svá okna čistit: **sloužit Pravdě**.

To, co skrze ně pak zahlédáme, máme poctivě svým životem naplňovat.

Následuje výstup ze druhého semináře *1. princip u nás v oddíle*:

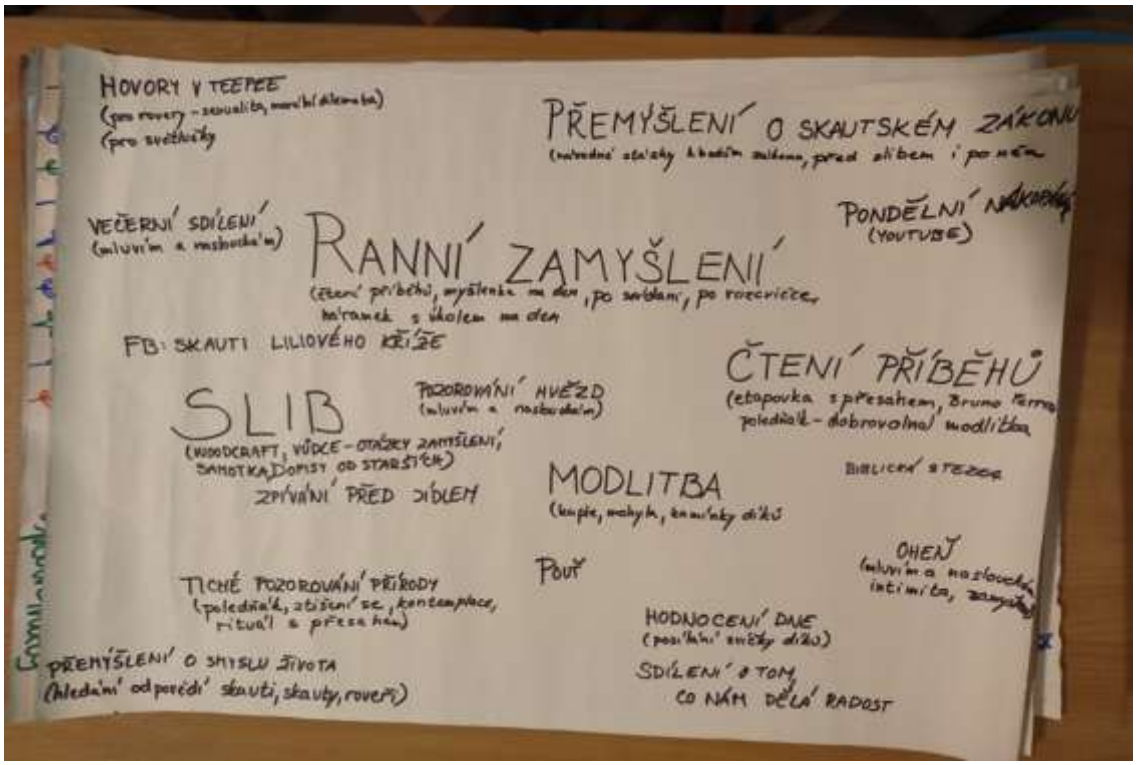

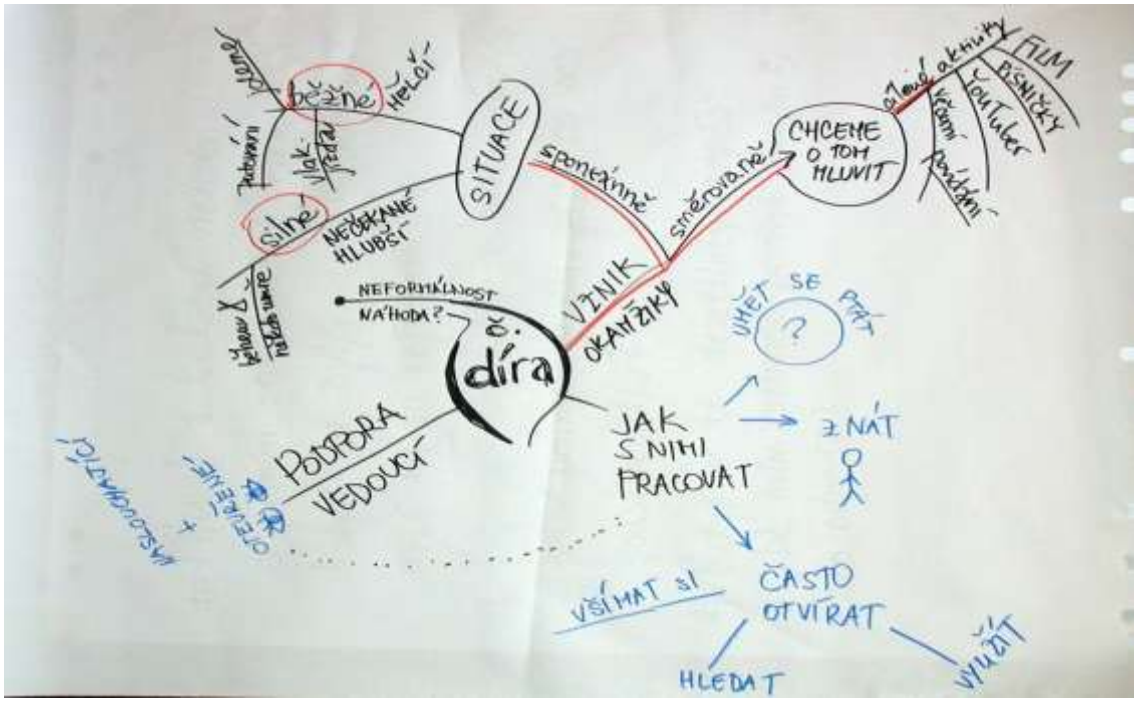

Zde kromě různě připravovaných programů a připravovaných situací (levá horní část obrazu) hrají zásadní roli situace, které vznikají, aniž jsme je záměrně připravili (při hrách, při putování, při práci na táboře atd.), které v sobě mají důležitý duchovní potenciál (č. díra). S podporou vedoucích se je chlapci a děvčata učí „číst“ a nejvhodněji na ně reagovat (pravá strana).

Na závěr zde uveřejňuji vzkaz, který jsem obdržel od absolventa Walkera (přezdívka), pětačtyřicetiletého muže, vědeckého pracovníka, který ke skautingu přišel před dvěma lety, aby pomáhal v oddílu, kde má syna. Na konci čtrnáctidenní lesní školy Protos si účastníci dávají do plátěných pytlíčků vzkazy a já jsem mimo jiné od něj dostal tento.

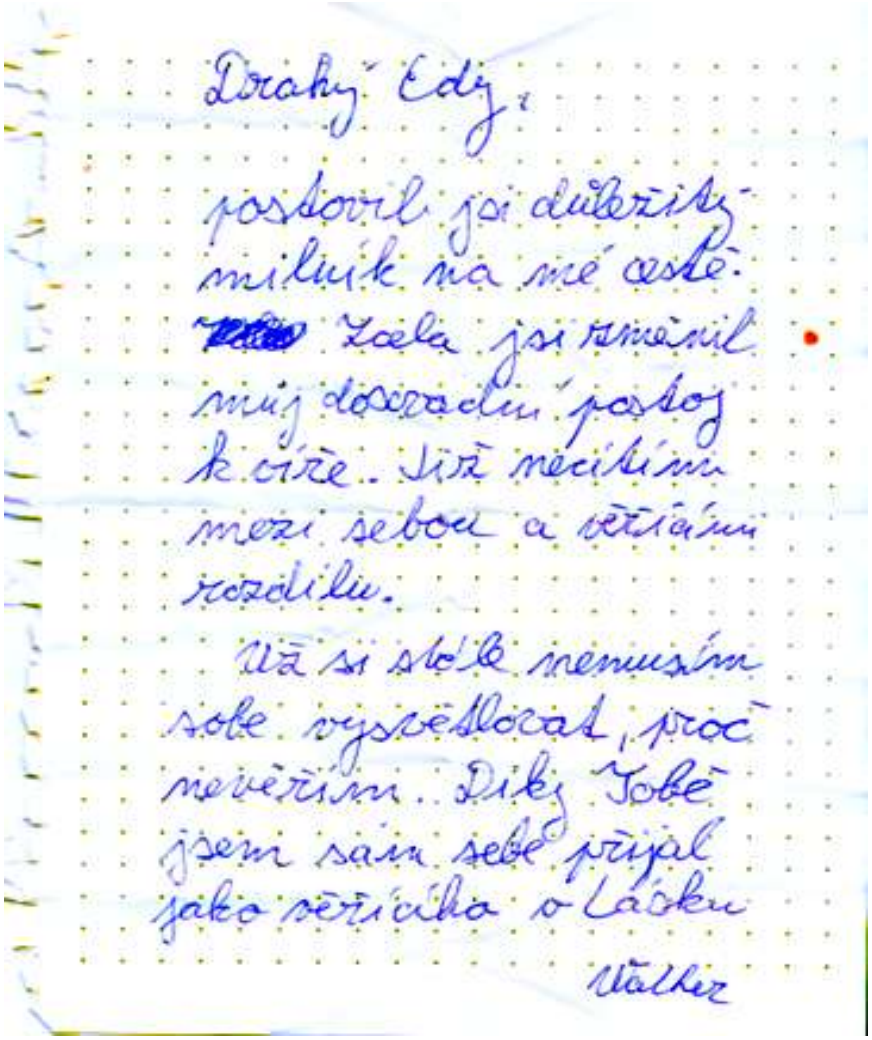

Drahý Edy,

postavil jsi důležitý milník na mé cestě. Zcela jsi změnil můj dosavadní postoj k víře. Již necítím mezi sebou a věřícími rozdílu.

Už si stále nemusím sobě vysvětlovat, proč nevěřím. Díky Tobě jsem sám sebe přijal jako věřícího v Lásku

Walter

Závěr

I když jsem ve svém příspěvku mohl uvést jen malou část nástrojů, kterou Junák – český skaut – poskytuje dětem, dospívajícím i dospělým pro rozvoj jejich duchovního života, doufám, že se mi podařilo ukázat, že pro něj tento „repertoár“ umožňuje opravdu výraznou podporu. A to, jak šíří toho, co nabízí, tak i metodou, v níž hlavní roli hraje reflektovaná osobní zkušenost. Myslím, že právě toto může být užitečnou inspirací i pro snahu v rámci církví podporovat duchovní život svých členů.

Bibliografie

Rahner, Karl. 1966. *Všední věci*. Mnichov: Benziger.

Šimková, Svatava; Zajíc, Jiří. 2013. *Můj kamarád*. Praha: Tiskové a distribuční centrum Junáka.

Šimková, Svatava; Zajíc, Jiří. 2015. *Můj domov*. Praha: Tiskové a distribuční centrum Junáka.

Tillich, Paul. 2014. *Otřásání základů*. Překlad Tamara Vosecká. Praha: Kalich.

Zajíc, Jiří. 2006. *Nikdy nekončící dobrodružství*. Praha: Tiskové s distribuční centrum Junáka.

Zajíc, Jiří. 2017. *Příběhy ke skautskému slibu a zákonu*. Praha: Tiskové a distribuční centrum Junáka.

Zajíc. Jiří a kol. 2008. *Kdo jsem*. Praha: Tiskové a distribuční centrum Junáka.

Otevřená práce s mládeží jako služba církve dětem a mladým lidem

Anna Dudová

Úvod

Otevřená práce s dětmi a mládeží představuje specifický přístup, který se začal formovat po 2. světové válce jako reakce na ideologické zatížení tradičních mládežnických struktur a na selhávání klasických institucí v oblasti výchovy a sociální integrace. Tento přístup, založený na dobrovolnosti, participaci a inkluzi, se postupně etabloval jako důležitá součást neformálního vzdělávání, a to nejen v sekulárním, ale i v církevním prostředí.

V českém prostředí se pojem „otevřená práce s mládeží“ dosud systematicky neužívá, a to zejména v důsledku institucionálního oddělení výchovné a sociální práce. Přesto se jeví jako teoreticky i prakticky přínosné tento koncept reflektovat a adaptovat, neboť nabízí integrovaný rámec, který překonává dichotomii mezi pedagogickým a sociálním přístupem a umožňuje komplexní doprovázení mladých lidí v jejich životních kontextech (Kaplánek 2013).

Z teologického hlediska je otevřená práce s mládeží v církevním prostředí ukotvena v biblickém a pastoračním pojetí služby, jak ji artikulují synoptická evangelia a jak ji dále rozvíjí eklesiologie 2. vatikánského koncilu. Klíčovými principy tohoto přístupu jsou pokora, služba a otevřenost – hodnoty, které jsou v přímém kontrastu k mocenskému pojetí autority a které reflektují Ježíšův postoj k dětem jako plnohodnotným členům společenství víry.

Cílem tohoto článku je analyzovat otevřenou práci s mládeží jako výchovně pastorační koncept, který může významně obohatit současnou církevní praxi. Zvláštní pozornost bude věnována propojení tohoto přístupu s principy synodality, jak je formuluje papež František, a jeho potenciálu pro rozvoj participativní a inkluzivní pastorace mládeže.

Otevřená práce s dětmi a mládeží

Pojem *otevřená práce s mládeží*, později *s dětmi a mládeží* se začal rozvíjet v západní Evropě zejména po 2. světové válce. Ukázalo se totiž, že bylo z mnoha důvodů důležité doplnit – a v některých případech dokonce nahradit – dosavadní systém spolků a sdružení, v nichž mladí lidé realizovali své zájmy, volnějším systémem klubů a vůbec míst, kde by mohli mladí lidé trávit svůj volný čas, a tak si vyzkoušet vztahy a role ve skupině. Na jedné straně bylo totiž nutné – zejména v Německu, ale i v Itálii – „odideologizovat" práci s mládeží, která byla dosud zatížena tím, že většina spolků, které shromažďovaly děti a mládež, měla ideologický podtext (Kaplánek 1999). Dalším důvodem byla skutečnost, že s rostoucím věkem klesal zájem o organizované volnočasové aktivity, a tak se mnoho mladých lidí ocitlo v nebezpečí sociální exkluze.
Posledním, rovněž závažným důvodem bylo nedostatečné plnění výchovné role dosavadních institucí, jako byla škola, ale i farnost. Všechny tyto tendence vrcholily na konci 70. let minulého století. V Německu měl tento způsob práce s dětmi a mládeží své kořeny už na začátku 20. století. Ale opravdu aktuálním se stal na konci 60. let. Počátky této formy sociální práce byly spojeny s městskými mládežnickými domy a kluby, zaměřenými především na mládež z nižších sociálních vrstev ve velkých městech. Cílem bylo integrovat ohrožené mladé lidi, často označované jako

„nepřizpůsobiví“ nebo „kriminální“, do společenského života. Tento přístup byl podporován státními a církevními organizacemi, které se soustředily na mládež z chudších vrstev (Hafeneger in Deinet et al. 2021, 95).

Zatímco v Německu začala církev po 2. vatikánském koncilu chápat práci s mládeží jako diakonii, tj. „službu mládeži a společnosti“, tedy jako odpověď na chudobu a potřeby mladých, v jiných zemích bylo toto úsilí motivováno zkušenostmi s tím, že se církev vlastně mladým lidem moc neotvírá. Proto italský salesián Ricchardo Tonelli rozpoutal kampaň za to, aby byla církev blízko mladým lidem, odtud název *pastorale giovanile* (dosl. „mládežnická pastorace“). Zdálo se mu, že dosavadní katecheze ve školách nestačí. Vnímal velké bohatství v reálném životě mladých lidí, kteří se sami mohou stát protagonisty víry. A tito mladí lidé byli – a také dnes jsou – rádi spolu, spontánně, bez formalit a zábran (Tonelli 2009).

Jestliže tedy mluvíme o otevřené práci s mládeží, můžeme si přitom pod tímto pojmem představit vytváření podmínek, které umožňují všem jednotlivcům, bez ohledu na jejich rozdíly, plně se zapojit a rozvíjet. Dle papeže Františka by měla být dnešní církev právě inkluzivní církví, tedy společenstvím, které nikoho nevylučuje. K tomu nás může inspirovat biblický pohled na děti.

Někteří teologové vnímají pohled evangelií na dětství jako něco přelomového v dějinách židovství a začínajícího křesťanství. Pohled na dětství, který je vyjádřen v Bibli, se projevuje pozitivním pohledem autorů synoptických evangelií na děti. Jelikož v tomto článku nemůžeme zkoumat všechny texty v synoptických evangeliích, které se dětí týkají, zaměříme se pouze na metafory dětství a další výroky, které vyjadřují podobný postoj vůči dětem v evangeliích Matouše, Marka a Lukáše (Mt 18,1–5; Mk 9,33–37;

L 9,46–48). Je důležité si uvědomit, že synoptická evangelia představují narativní žánr, který se liší od listů Nového zákona, přičemž všichni autoři použili stejnou metaforu k vyjádření konkrétního poselství. I když Pavlův První list Korinťanům vyzýval věřící, aby přestali být jako děti, evangelia naopak naléhají na dospělé, aby se změnili a „stali se jako“ děti (Grobbelaar 2020). Klíčovým principem otevřené práce je otevřenost vůči všem dětem a mladým lidem – aktivně se podílejí na plánování a rozhodování o vlastních aktivitách, přičemž pedagogové fungují jako průvodci, nikoli autority. Otevřená práce podporuje trvalou adaptaci pedagogických přístupů na měnící se potřeby dětí a společnosti. Důraz je kladen na týmovou spolupráci pedagogů, vzájemné učení a neustálou reflexi. Pro tuto oblast práce s mládeží je směrodatná otevřenost vůči všem dětem a mladým lidem, čímž se stává významnou součástí neformálního a informálního vzdělávání (Hafeneger in Deinet et al. 2021, 95–96).

V českých podmínkách se setkáváme explicitně s otevřenou prací s dětmi a mládeží v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež a také v otevřených klubech a v dalších klubových aktivitách, které jsou doprovázeny dospělými, ať už se jedná o sociální pedagogy, sociální pracovníky anebo pedagogy volného času, případně o pastorační pracovníky nebo dobrovolníky.

Církev sdílí odpovědnost za všechny děti

Otevřená práce s mládeží se zaměřuje na otevřenost, podporu a přijetí mladých lidí, a tak představuje důležitou součást pastorační činnosti církve (Kinderpastoral 1981). Tento přístup je v souladu s vyjádřeními synoptických evangelií, kde nalézáme texty (Mt 18,1–5; Mk 9,33–37; L 9,46–48), v nichž se nacházejí Ježíšovy výroky týkající se dětí. Ačkoliv není jisté, zda tyto výroky

pocházejí přímo od historického Ježíše, byly natolik důležité, že se zachovaly v ústní tradici rané církve a staly se součástí psaných synoptických evangelií, čímž odrážejí Ježíšův implikovaný pohled na dětství (Grobbelaar 2020). Ježíšův přístup k dětem je v kontrastu s běžným pohledem své doby. V židovských textech není běžně možné najít děti, které by byly považovány za příkladné nebo vzory, které by bylo vhodné napodobovat (Davies & Allison 2004, n.p.). Ježíšův postoj obracel tehdejší představy o dětství, o vztahu mezi dětmi a dospělými a o rolích, které děti a dospělí v tomto kontextu hráli. Autoři synoptických evangelií nepopisují děti jako symboly duchovní nezralosti, ale spíše jako osoby, které reprezentují a zjevují Boha (Grobbelaar 2020).

Matouš nám líčí situaci (Mt 18,1–5), kde učedníci diskutují o tom, kdo je největší v nebeském království. Ježíš učedníkům odpovídá: „Amen, pravím vám, neobrátíte-li se a nebudete-li jako děti, jistě nevejdete do království nebeského.“ Není to jediné místo, kde se dítě stává centrem Ježíšova poučení (Mt 18,2–4; Mk 9,36n; L 9,47n), kde postaví dítě před ně – vedle sebe. Změna, kterou Ježíš požadoval od svých učedníků, nespočívala v osvojení si charakteristik dětí, jako je „nevinnost, jednoduchost, bezhříšnost“ nebo pokorné vědomí, ale spíše v přijetí pokorného postavení dětí ve společnosti (Davies & Allison 2004, n.p.). Marek nám zpřístupňuje Ježíšův výrok: „Pak vzal dítě, postavil je doprostřed nich, objal ho a řekl jim: ‚Kdo přijme jedno takové dítě v mém jménu, přijímá mě; a kdo přijme mne, nepřijímá mne, ale toho, který mě poslal‘“ (Mk 9,36–37). Marek nám toto dítě také představuje bez jména, hlasu a činu, ale přesto jej fyzicky i symbolicky staví blíže k Ježíšovi než jeho pojmenované, mluvící, aktivní, dospělé muže (Murphy 2018). Ježíšovi následovníci by měli žít a jednat jako lidé bez postavení, bez vlivu, slabí a zranitelní

– stejně jako děti kolem nich (Grobbelaar 2020). Tuto situaci, kdy Ježíš zvýrazňuje postavení dítěte ve společenství a staví dítě před učedníky vedle sebe, můžeme brát i jako základní teologické východisko pro otevřenou práci s dětmi a mládeží, kde klademe důraz na pokoru, službu a otevřenost mezi pracovníky a mladými lidmi. V tomto textu se budeme snažit propojit teologické pastorační a pedagogické principy, které tvoří jádro otevřené práce s mládeží v církevním kontextu.

Teologické východisko otevřené práce s mládeží

Pokud se více zaměříme na Ježíšův výrok, nacházíme tam tři aspekty, pokoru, službu a otevřenost (Fiztmyer 1970, 815–816; Black 1947–1948, 14–16), které lze aplikovat na práci církve s mládeží. V duchu Ježíšova učení se otevřená práce s mládeží soustředí na pokoru a službu, nikoliv na mocenské struktury. Dokonce se setkáváme s vysvětlením, že dané dítě můžeme chápat v kontextu, jak nám je předkládán v Markově vyprávění jako dítě „poslední ze všech“ (Murphy 2018). Prvním klíčovým bodem je tedy pokora a služba místo moci. Ježíš vyzývá učedníky, aby se vzdali touhy po velikosti a místo toho přijali postoj pokory. V kontextu otevřené práce s mládeží to znamená doprovázení mladých lidí jako službu. Vedoucí pracovníci by měli chápat svou roli nejen jako nástroj kontroly, ale jako příležitost k podpoře mladých lidí v jejich růstu. Otevřená práce s mládeží staví na participaci dětí a mladých lidí, při níž jejich názory a potřeby nejsou přehlíženy, ale jsou respektovány a mladí lidé nejen pasivně přijímají, ale aktivně spoluvytvářejí prostředí a programy. Tento přístup pomáhá odstraňovat hierarchickou moc a umožňuje mladým lidem aktivně se podílet na vytváření svého životního

prostoru a zároveň podporuje samostatnost a odpovědnost, což jim umožňuje přirozený osobní růst.
Druhým důležitým bodem je zvláštní odpovědnost za „malé“. Ježíš klade důraz na péči o ty, kteří jsou zranitelní a odkázaní na podporu. Děti a mladí lidé často potřebují oporu, aby se neztratili ve složitých životních situacích. Otevřená práce s mládeží přistupuje k těmto mladým lidem s respektem, pochopením a podporou, čímž jim poskytuje bezpečný prostor pro růst. Tento prostor není pouze místem pro jejich osobní rozvoj, ale i pro hledání smyslu vlastního života a rozvíjení víry. Respektování jejich potřeb je klíčové, zvláště pokud se nacházejí v materiální nouzi nebo sociální izolaci, což byla podobná situace, ve které se děti nacházely i v Ježíšově době. V českém církevním kontextu otevřená práce s dětmi a mládeží nemusí být vnímána pouze jako přístup či metoda v nízkoprahových zařízeních zřizovaných církvemi (charitou či řeholními institucemi), kde jsou poskytovány sociální služby pro sociálně či materiálně znevýhodněné, ale i jako výzva přistupovat tímto způsobem k dětem a mladým lidem v rámci diecézní a farní pastorace.
Třetí aspekt se týká přijetí dětí jako Božího zjevení. (Murphy 2018) Evangelium podle Matouše (Mt 11,25) připomíná, že Boží tajemství je zjeveno dětem. To ukazuje, že děti a mladí lidé nejsou jen příjemci péče, ale také nositeli hlubokých duchovních vhledů. V otevřené práci s mládeží se církev učí naslouchat mladým lidem a nalézat nové způsoby, jak přistupovat k víře a službě. Naslouchání a dialog s mladými lidmi jsou nezbytné pro vytvoření autentického vztahu, ve kterém může růst nejen víra jednotlivce, ale i celá církevní komunita. Tento vzájemný dialog je základem pro obohacení církevní komunity, proces sdílení a učení je klíčovým pro rozvoj společenství.

Otevřená práce s mládeží, v souladu s principy synodality, představuje klíčový prvek, jakým může církev autenticky oslovovat a provázet mladé lidi v jejich životních výzvách. Synodalita, jak ji chápe papež František, je procesem, ve kterém se církev nesoustředí na hierarchické a mocenské struktury, ale na spolupráci, naslouchání a vzájemný dialog, přičemž každý člen církve, včetně těch mladých, je aktivním účastníkem tohoto procesu. Otevřená práce s mládeží reflektuje tento přístup tím, že klade důraz na pokoru a službu místo moci, čímž se vyhýbá klerikalismu a zaměřuje se na vytváření bezpečného prostoru pro mladé lidi, ve kterém mohou aktivně participovat a vyjadřovat své potřeby a názory. Tento přístup koresponduje s výzvami synodality, která, jak v exhortaci *Evangelii gaudium* (2013) uvádí papež František, usiluje o církev založenou na vzájemné účasti a společném putování.

Diakonické pojetí práce s mládeží

V kontextu církevní práce s mládeží nelze opomenout diakonické pojetí, které vychází z eklesiologie 2. vatikánského koncilu a pro německé katolíky se stalo programovým postojem na Würzburské synodě.[56] Tento teologický rámec chápe pastoraci mládeže jako službu, jejímž cílem je podporovat mladé lidi na cestě k plnému životnímu štěstí. Dokument Würzburské synody *Cíle a úkoly církevní práce s mládeží* (Ziele und Aufgaben kirchlicher

[56] Würzburská synoda se konala v letech 1971–1975. Soustředila se na reformu a modernizaci církevního života v kontextu smýšlení 2. vatikánského koncilu. Diskutovala se témata jako role laiků v církvi, vztah církve k moderním společenským otázkám nebo liturgické reformy a zajištění přístupu k náboženské výchově v souladu s moderními potřebami společnosti. Přispěla k formování post-vatikánské církve v Německu a byla jedním z kroků k větší otevřenosti a zapojení laiků do církevního života.

Jugendarbeit) se zaměřuje na to, že církev pomáhá mladým lidem realizovat se v Ježíši Kristu. Opírá se o chvalozpěv z listu svatého Pavla Filipanům (F 2,6–11), jenž se stal ústředním teologickým východiskem i pro Würzburskou synodu. Za zásadní lze považovat výrok z třetího článku dokumentu: „Církev pomáhá mladému člověku, aby se realizoval takovým způsobem, který má svoje měřítko v Ježíši Kristu (F 2,6–11). A právě tím se odlišuje církevní práce s mládeží od každé jiné mládežnické práce."

Společným znakem církevní i sekulární práce s mládeží by měly být nabídky vycházející ze zájmu mladých lidí. Na tvorbě programů musí mladí lidé participovat. Tato nabídka pak umožní účastníkům pocit sebeurčení a povzbudí je ke společenské odpovědnosti a angažovanosti (Höring 2017, 25–32). Tímto způsobem může církev naplňovat svou pastorační roli a plně se věnovat potřebám mladých lidí, což je klíčové pro její misijní a formativní poslání v současném světě.

I když se Würzburská synoda konala již v sedmdesátých letech minulého století, německá katolická církev tuto diakonickou dimenzi stále považuje za výchozí pohled na pastoraci mládeže. Dokladem toho je Pastorační směrnice pro práci s mládeží schválená v září 2021, která se opírá právě o dokument Würzburské synody a zároveň reflektuje vliv synody o mládeži a exhortace papeže Františka *Christus vivit*.

V této aktuální německé směrnici jsou uvedeny tři teologické principy:

- Pastorace mládeže je služba.
- Cílem pastorace mládeže je „životní štěstí mladých lidí".
- Cesta k tomuto cíli se orientuje na život, smrt a vzkříšení Ježíše Krista, jak je popsáno v chvalozpěvu z listu Filipanům (F 2) (Dudová 2024, 30).

Tyto principy mají společné východisko: poslání církve je služba, a tedy i služba mládeži. Důležité je, aby v této službě nebyli mladí lidé objektem, ale subjektem pastorace (*der jugendpastorale Stil*). Diakonické pojetí je propojené s konceptem otevřené práce s mládeží, přičemž obě pojetí apelují na stejný cíl – šťastného a naplněného mladého člověka. Nelze tyto pojmy zaměňovat ani považovat za synonyma. Jejich rozdílnost je patrná zejména v oblasti hodnotového rámce a institucionálního zakotvení. Otevřená práce s mládeží nedefinuje, co je „dobrý" nebo „naplněný" život – tuto definici ponechává na samotném mladém člověku. Je charakteristická svou sekulární nebo nábožensky neutrální povahou a vychází z humanistického a pluralitního rámce. Její prostředí není omezeno náboženskou příslušností, životním stylem ani sociálním zázemím.

Diakonická práce s mládeží si rovněž klade za cíl podporu autonomie, seberozvoje, sociální integrace a vytváření bezpečného prostoru pro mladé lidi bez ohledu na jejich náboženskou příslušnost či sociální situaci. Na rozdíl od otevřené práce však vychází z křesťanského hodnotového rámce, v němž je naplněný život chápán jako život ve vztahu k Bohu, k druhým lidem a k sobě samému. Tento duchovní rozměr je nedílnou součástí jejího pojetí a směřování.

I diakonicky zaměřená pastorace mládeže dokáže oslovit především znevýhodněné děti a mladé lidi, kteří nemají jiné komunitní či společenské nabídky (Kaupp & Höring 2019, 296).

Otevřená práce s mládeží v církevním kontextu

Jak již bylo zmíněno, přístup *otevřené práce* se uplatňuje silně v církevním prostředí. Vzhledem k zaměření na diakonii je tento přístup také dostatečně rozpracovaný právě v Německu, kde se

Offene Kinder- und Jugendarbeit (OKJA) se řadí do oblasti neformálního a informálního vzdělávání. Své zázemí a formy práce nachází v především v životním prostředí dětí a mládeže. Poskytuje mladým lidem prostor, který mohou utvářet a ve kterých mohou rozvíjet autonomní formy sociálního učení. Tento přístup podporuje jejich samostatnost a aktivní zapojení do komunitního života. (Kaupp & Höring 2019, 293) Kde tedy můžeme hledat pole její působnosti? Je to jak v církevních sdruženích, v komunitních kontextech (skupiny mladých při farnostech, ministranti, schola), tak i při diecézních centrech života mládeže a v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež. Styl práce se stává prostředkem i cílem – skrze dobrovolnost a participaci pomáhá mladému člověku realizovat se způsobem, který má měřítko v Ježíši Kristu. Hlavním cílem je podpora a opora mladého člověka na jeho cestě k nalezení osobního štěstí, tedy vytváření vztahu důvěry, který umožnuje další podpůrné procesy. Je tak nenápadnou přítomností evangelia ve společenském prostoru.

V České republice se sice pojem *otevřená práce s dětmi a mládeží* zatím neužívá, protože v českém legislativním kontextu se odděluje výchovná činnost od sociální práce. Přesto se nám jeví vhodné zavést tento pojem (alespoň neoficiálně) i v našem prostředí, právě pro překonání poněkud umělého rozdělení mezi pedagogikou a sociální prací. (Kaplánek 2013)

V rámci otevřené práce s mládeží je kladen důraz na participaci a dobrovolnost, které jsou centrálními pilíři tohoto přístupu. Na rozdíl od tradičních strukturálních modelů, které často spoléhají na autoritativní přístup, otevřená práce s mládeží umožňuje mladým lidem aktivně se podílet na tvorbě programu a rozhodovacích procesech. Tento přístup podporuje rozvoj jejich autonomie, ale i schopnost odpovědnosti vůči sobě a společnosti. Mladí lidé se

tímto způsobem stávají nejen příjemci, ale i aktéry procesu, což vede k rozvoji jejich kritického myšlení a schopnosti reflexe (Schwanenflügel &Schwerthelm in Deinet et al. 2021, 985–999).

Obsahové prvky otevřené práce s dětmi a mládeží implementované do pastorace

Dobrovolnost je základním principem otevřené práce s mládeží. Stojí v přímém protikladu k mocenským a organizačním strukturám. Mladí lidé mají možnost svobodně si vybírat, jakým způsobem se zapojí, což přispívá k jejich osobní autonomii. Mají možnost přijít, mají, na koho se obrátit a s kým mluvit. Mají někoho, kdo jim opravdově naslouchá. Východiskem jsou tak zkušenosti a perspektivy dětí a mladých lidí a jejich pohled na svět. Bereme vážně jejich názory a emoce a vedeme je ke kritickému zkoumaní sebe i svého prostředí. Rozhovory vedou k zásadním osobním otázkám a otevírají prostor pro nové zkušenosti a příležitosti k učení (Schwanenflügel & Schwerthelm in Deinet et al. 2021, 217–225).

Participace je dalším principem, na kterém otevřená práce s dětmi a mládeží stojí. Nejedná se o pouhou účast dětí a mladých lidí na připravených aktivitách, ale také o jejich zapojení se do vytváření programů na základě vlastních potřeb. Participace podporuje odpovědnost a autonomii mladých lidí. Vychovává z nich aktéry, nikoli pouze pasivní příjemce. Participace by neměla být pouze jednorázovou aktivitou spojenou s organizováním nějaké výjimečné akce. Naopak, měla by být přirozenou součástí každodenního života a rozhodovacích procesů (Schwanenflügel & Schwerthelm in Deinet et al. 2021, 985–999).

Otevřená práce s mládeží v církevním kontextu neznamená pouze pasivní přijetí mladých lidí, ale nabízí prostor pro jejich aktivní

zapojení do duchovního a komunitního života církve. Církev tak neplní roli „ochránce“, ale stává se facilitátorem, který poskytuje mladým lidem prostor pro hledání jejich vlastní identity a víry. Tato dynamika je přirozeným rozšířením Ježíšova přístupu k dětem a mladým lidem, který nejenom přijímá, ale i respektuje jejich jedinečnost a možnost aktivního podílu na církevním životě.

Šíře a různé koncepční přístupy

Otevřená práce s mládeží je charakteristická svou velkou šíří a rozmanitostí přístupů. Proto pod tento pojem můžeme zařadit různé koncepce, jako jsou:

- animace ve výchově a sociální práci,
- informální vzdělávání,
- pedagogika sociálního prostoru.

Podpora prostřednictvím animace

Animace je klíčovým nástrojem otevřené práce s mládeží. Jejím cílem je rozvíjet sociální a kulturní dovednosti mladých lidí a vytvářet nové příležitosti. Tento přístup není striktní ani rigidní; naopak umožňuje mladým lidem volnost, rozvoj vlastní iniciativy a dovedností bez přísných pokynů či hodnocení (Dudová & Macků 2022).

Doprovázení informálním pedagogem

Anglickou koncepci *informal education* můžeme z našeho (českého) hlediska umístit na rozhraní sociální a výchovné činnosti. Pro tuto koncepci je charakteristický přístup *informálního pedagoga* k mladému člověku. Dialog je jeho klíčovým prostředkem i cílem. Skrze dialog se mladí lidé učí reflektovat své zážitky a přetvářet je ve zkušenosti. Tím si rozšiřují pohledy na svět

i na své bezprostřední prostředí. Tento přístup je obzvláště významný pro práci s mladými lidmi, kteří se nacházejí v riziku sociální exkluze. Informální pedagogové těmto mladým lidem poskytují bezpečné prostředí pro sebereflexi, dialog a osobní rozvoj (Jeffs & Smith 2005).

Pedagogika sociálního prostoru

Pedagogika sociálního prostoru se zaměřuje na otázky, jak mladým lidem pomoci formovat vlastní životní prostor a převzít odpovědnost za své činy. Důležitou součástí je také sladění vlastních zájmů s potřebami komunity. Myšlenka „přivlastnění prostoru“ je klíčová pro zapojení mladých lidí do komunitního a církevního života. Mladí lidé by měli mít možnost vytvářet a ovlivňovat prostor, ve kterém žijí, a tím si k němu vytvořit pozitivní vztah (Dudová & Macků 2022).

Každý z těchto přístupů přispívá k rozvoji mladého člověka prostřednictvím nedirektivního a transparentního doprovázení. Jde o vytváření procesů, které umožňují, aby život člověka byl naplněn hojností. V kontextu práce s mládeží to znamená, že otevřená práce s mladými lidmi nemá za cíl pouze poskytnout materiální nebo sociální zázemí, ale pomoci mladým lidem najít smysl života, rozvíjet jejich duchovní a osobní růst a přispívat k jejich zodpovědnému životu ve společnosti. Dochází k tomu skrze komunikaci, otevřenost vůči člověku, transparentnost jednání, vytváření bezpečného prostředí, aktivní naslouchání a skutečný dialog, dále také prostřednictvím participace, která umožňuje vytvářet a přivlastňovat prostor, za který člověk nese odpovědnost. Přijetí odpovědnosti za sebe i za druhé umožňuje přijímat služby a stát se aktérem vlastního života, kteří jsou solidární s životy jiných. Tímto způsobem mohou mladí lidé nejen přijímat pomoc,

ale také se aktivně podílet na vytváření pozitivních změn ve své komunitě.

Synodalita a otevřená práce s mládeží

Otevřená práce s mládeží v církvi není pouze metodou pro práci s dětmi a mladými lidmi ve specifických nízkoprahových zařízeních, které provozují církevní charity a některé řeholní instituce. Je výzvou pro celou církev, aby tento přístup aplikovala i v širším kontextu diecézní a farní pastorace. Teologická a diakonická východiska otevřené práce s mládeží – pokora a služba místo moci, odpovědnost za zranitelné, respekt, podpora a přítomnost, komunikace, naslouchání a dialog – jsou hluboce propojeny s teologickým rámcem synodality, jak ji chápe papež František. V jeho vizi je církev společenstvím, které kráčí společně (synodálně), kde se naslouchá každému, zejména těm zranitelným a mladým.

Při práci s mládeží v kontextu synodality je důležité umožnit mladým lidem, aby se stali skutečnými aktéry církevního života, což je základním principem otevřené práce. Mladí lidé, stejně jako každý člen církve, mají být součástí rozhodovacích procesů a aktivními účastníky komunitního života, v němž by mohli rozvíjet svou víru a odpovědnost za druhé. Církev by měla vytvářet prostředí, kde je každý hlas slyšen, a kde mladí lidé mají prostor pro seberealizaci, jak o tom mluví také pastorální konstituce *Gaudium et spes*, která upozorňuje na to, že církev má být místem, kde člověk nalézá svou hodnotu a smysl, ať už v individuálním růstu nebo ve společenství (GS 12).

Tento přístup k práci s mládeží tedy neznamená pouze nabízet podporu a pomoc, ale i neustále se otevírat jejich zkušenostem, hledání a kritickému myšlení, čímž církev plně odpovídá na

potřeby mladých lidí v jejich konkrétním životním kontextu. Taková synodální církev je církví, která jde ruku v ruce s mladými lidmi a nezůstává ve své hierarchické struktuře uzavřena, ale vytváří prostor pro rovnost, dialog a společné hledání Boží vůle. Taková synodální církev je v souladu s odkazem Ježíšova postoje k dětem, který nám evangelisté zprostředkovávají.

Závěr

Otevřená práce s mládeží, jak byla v tomto článku představena, není pouze metodickým rámcem pro práci s dětmi a mladými lidmi, ale představuje teologicky, pedagogicky a pastoračně ukotvený přístup, který odpovídá na výzvy současné společnosti i církve. Její kořeny sahají do poválečné západní Evropy, kde vznikla jako reakce na potřebu inkluze, participace a podpory mladých lidí mimo tradiční struktury. V církevním kontextu se tento přístup opírá o biblické a teologické východisko služby, pokory a otevřenosti, jak je ztělesněno v Ježíšově postoji k dětem. Zvláštní důraz byl v článku kladen na propojení otevřené práce s principy synodality, jak je formuluje papež František. Synodální církev je církví naslouchající, doprovázející a sdílející – a právě otevřená práce s mládeží může být konkrétním vyjádřením této vize. Vytvářením bezpečného prostoru, podporou participace a důvěry a přijetím mladých lidí jako plnohodnotných členů církevního těla, může církev naplňovat své poslání být znamením naděje a služby v dnešním světě. Právě v tomto posunu se může zrodit církev, která bude mladým lidem skutečně blízká, bude jim naslouchat, vytvářet prostor pro jejich hledání a růst a bude s nimi sdílet společnou cestu víry i odpovědnosti. Taková církev nebude stát nad mladými, ale kráčet s nimi – v duchu služby, pokory

a otevřenosti, které jsou jádrem evangelia i otevřené práce s mládeží.

Bibliografie

Black, Matthew. 1947–1948. "The Marcan Parable of the Child in the Midst." *The Expository Times* 59, no. 1 (1947–1948): 14–16. https://doi.org/10.1177/001452464705900105.

Davies, William David, and Dale C. Allison Jr. 2004. *A Critical and Exegetical Commentary on the Gospel According to Saint Matthew. Volume 2*. ICC. New York: T&T Clark.

Deinet, Ulrich, Benedikt Sturzenhecker, Larissa von Schwanenflügel, Moritz Schwerthelm. 2021. *Handbuch Offene Kinder- und Jugendarbeit*. 5., vollständig neugestaltete Auflage. Wiesbaden: Springer VS.

Dudová, Anna. 2024. *Mladí lidé v církvi: Teologická reflexe pastorace mládeže v české katolické církvi*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Dudová, Anna, Richard Macků. 2022. "Pedagogické přístupy a didaktické postupy zaměřené na volnočasovou kompetenci." *Sociální pedagogika/Social Education* 9, no. 2 (2022): 58–77. https://doi.org/10.7441/soced.2021.09.0204.

František I. 2014. *Evangelii Gaudium: Radost evangelia*. Praha: Paulínky.

Grobbelaar, Jan. 2020. "Doing Theology with Children: A Childist Reading of the Childhood Metaphor in 1 Corinthians and the Synoptic Gospels." *HTS Teologiese Studies/Theological Studies* 76, no. 4 (2020): a5637. https://doi.org/10.4102/hts.v76i4.5637.

Höring, Patrik C. 2017. *Jugendlichen begegnen: Arbeitsbuch Jugendarbeit*. 1. Auflage. Praktische Theologie heute, Band 152. Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer.

Jeffs, Tony, and K. Mark Smith. 2019. "What Is Informal Education?" *The Encyclopaedia of Pedagogy and Informal Education*, 2019. https://infed.org/mobi/what-is-informal-education/.

Kaplánek, Michal. 1999. *Pastorace mládeže*. Praha: Salesiánská provincie.

Kaplánek, Michal. 2013. "Sociální pedagogika a sociální práce." In *Encyklopedie sociální práce*, edited by Oldřich Matoušek et al., 503–506. Praha: Portál.

Kaupp, Angela, Patrik C. Höring. 2019. *Handbuch kirchliche Jugendarbeit: Für Studium und Praxis*. Grundlagen Theologie. Freiburg im Breisgau: Herder.

Murphy, A. James. 2018. "Focusing on the Child Next to Jesus in Mark 9:33–37." South Dakota State University, Open PRAIRIE. https://openprairie.sdstate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1043&context=hppr_pubs.

Tonelli, Riccardo. 2009. "Ripensando quarant'anni di servizio alla pastorale giovanile. Intervista a cura di Giancarlo De Nicolò." In *Note di Pastorale Giovanile*, Dossier 5/2009. Elledici.

Wiener, Josef, Helmut Erharter, eds. 1982. *Kinderpastoral: Österreichische Pastoraltagung*, 28.–30. Dezember 1981. Freiburg: Herder.

Duchovní doprovázení v současné české katolické církvi: praxe a teologické souvislosti

Veronika Řeháková

Praxe duchovního vedení nebo doprovázení představuje v katolické církvi mnohovrstevný a bohatý fenomén. V průběhu dějin vznikaly různé tradice či „školy“ v rámci spiritualit, např. tradice pouštních otců a matek, spiritualita benediktinská a ignaciánská, francouzská škola spirituality atd. Některé z nich, nejen těch jmenovaných, mají potenciál odpovídat na potřeby křesťanů jedenadvacátého století. Studie sestává ze dvou částí. První se zaměřuje na duchovní doprovázení v současné české katolické církvi, konkrétně mapuje posuny, které se odehrály v této oblasti během posledních deseti let. Druhá část představí duchovní doprovázení ve světle systematickoteologické reflexe. Obě témata se vzájemně doplňují, neboť jmenovaná křesťanská praxe na jedné straně a promýšlení jejích hlubších souvislostí ve světle křesťanské víry na straně druhé k sobě neoddělitelně patří.

Praxe duchovního doprovázení v současné české katolické církvi

Dříve než se budeme věnovat duchovnímu doprovázení v místní církvi v České republice, nelze si nepovšimnout, že pojmy „naslouchání“ a „doprovázení“ se objevily nedávno v pastoračně zaměřených textech určených pro celou církev. Konkrétně jmenujme dva dokumenty. Prvním je *Direktorium pro katechezi*, který v roce 2020 vydala Papežská rada pro novou evangelizaci

a v němž se hovoří o povinnosti církve naučit své katechety umění osobního doprovázení.[57] Druhý vzešel ze XVI. řádného generálního shromáždění biskupské synody na podzim 2023 v rámci synodálního procesu. V její syntéze se navrhuje (16. kapitola), aby naslouchání a doprovázení nebyly jen činností jednotlivců, ale aby se staly způsobem činnosti církevního společenství. Duchovní doprovázení má být dále začleněno do všech úrovních života křesťanských společenství a zde být plně využíváno.[58]

V české církvi se již ozývají odpovědi na tyto návrhy. Inspirováno *Direktoriem pro katechezi* připravilo Katechetické centrum Brněnského biskupství pro katechety online seminář na téma duchovního doprovázení.[59] K syntéze římské biskupské synody se na celostátní úrovni vyjádřily synodní skupinky v České republice a z nich vzešlý dokument, který shrnuje reflexi české církve, se tématu doprovázení dotkl hned na dvou místech. Poprvé upozornil na nebezpečí absence ženského elementu v naslouchání a doprovázení a uvedl dobrou praxi duchovního doprovázení ze strany žen. Podruhé jde o reakci na 16. kapitolu ohledně poslání církve. Uvádí se zde nejen několik druhů dobré praxe různých forem doprovázení, ale taktéž konkrétní návrhy pro

[57] „… ať už tím, že se jim nabízí zkušenost *být doprovázen*, nebo tím, že je uschopňuje a posílá, aby sami své bratry a sestry *doprovázeli*.“ Česky vyšlo: PAPEŽSKÁ RADA PRO NOVOU EVANGELIZACI, 2022. *Direktorium pro katechezi* (2020), Praha: Karmelitánské nakladatelství, č. 135c.

[58] Srov. XVI Ordinary General Assembly of the Synod of Bishops, First Session (4–29 October 2023), Synthesis Report: A Synodal Church in Mission, kap. 16. https://www.synod.va/content/dam/synod/assembly/synthesis/english/2023.10.28-ENG-Synthesis-Report.pdf

[59] Na začátku roku 2024 tři setkání Online formační setkání: https://kc.biskupstvi.cz/kalendar-akci/2024-01-15/

institucionalizaci jmenované služby a vypracování formačního plánu pro její kandidáty.[60] Je tedy zřejmé, že česká církev vnímá důležitost duchovního doprovázení a zamýšlí se nad dalšími kroky, aby se tato služba stala dostupnější a byla garantována její kvalita.
Nyní se pokusím nastínit, jak vypadá situace ohledně duchovního doprovázení v naší církvi a jaké posuny se uskutečnily v průběhu posledního desetiletí. Není mým cílem vyjmenovat veškeré aktivity v tomto ohledu a popsat nejrůznější formy vedení či doprovázení. Mimo jiné i z důvodu, že jde o fenomén vskutku široký a ne vždy institucionalizovaný, tedy snadno zachytitelný.
Obecně lze předeslat, že prostor pro individuální duchovní doprovázení, exercicie a podobné formy duchovní péče nabízejí v našem prostředí jednotlivé kláštery, duchovní centra, případně další instituce. Existují taktéž programy cílené na středoškolskou a vysokoškolskou mládež. Samotnou službu pak poskytuje řada kněží, řeholnic i další věřící. Mnozí z nich neprošli žádnou přípravou a dělají to proto, že za nimi lidé přicházejí, jiní pak, protože si myslí, že to k jejich poslání patří. Některým doprovázejícím se dostalo relevantní formace v zahraničí.
Jaké konkrétní kroky se v oblasti duchovního doprovázení udály za posledních deset let? V akademickém roce 2016/2017 se otevřel tematický kurz celoživotního vzdělání při CMTF Univerzity Palackého v Olomouci, který navázal na několik setkání uskutečněných během předchozího akademického roku v Duchovním centru na Vranově u Brna. Kurz na olomoucké

[60] Srov. Syntéza reflexe katolické církve v České republice nad Souhrnnou zprávou XIV. generálního shromáždění Synody, kap. 9 a 16. https://cbk.cirkev.cz/public/media/files/56/source/orig/55738_36984-narodni-synteza-2024.pdf

teologické fakultě[61] je v tuto chvíli jedinou ucelenou formací v dané oblasti a každoročně se do něj hlásí kolem šedesáti křesťanů-zájemců, kteří pracují v pastoraci a v pomáhajících profesích, mezi nimi řeholnice, řeholníci a kněží nejen z českých zemí, ale i ze sousedního Slovenska. Tematické okruhy jmenovaného kurzu se týkají jak přirozeného lidství, tak spirituality a teologie.

Dalším významným milníkem v České republice je ustavení Asociace pro duchovní doprovázení v červnu 2023, která překračuje hranice naší církve. Jde o ekumenické sdružení, jejímiž členy jsou lidé kompetentní v duchovním doprovázení a jejímž cílem je vzájemná podpora, další vzdělávání, sdílení zkušeností a šíření povědomí o doprovázení. Členové asociace se zaštiťují etickým kodexem, jímž se zavazují, že budou jednat zodpovědně vůči sobě samým na straně jedné a vůči doprovázeným i dalším zaangažovaným osobám na straně druhé.[62] Jiným příkladem je Centrum péče o duši, které vzniklo při Karlově univerzitě v Praze a chce propojovat duchovní doprovázení, poradenství a terapii. Nabízí jak individuální setkání, tak různé kurzy, přednášky, semináře apod.[63]

Co se týká literatury k příslušnému tématu, existuje řada tematických titulů v češtině. Jedná se nejen o překladové publikace, které vycházejí z různých spiritualit – např.

[61] Celoživotní vzdělávání. https://www.cmtf.upol.cz/studujte-u-nas/celozivotni-vzdelavani/

[62] Asociace pro duchovní doprovázení. https://www.duchovnidoprovazeni.cz/

[63] Centrum péče o duši – Karlova univerzita. https://duse.cuni.cz/DUSE-8.html

ignaciánské[64], karmelitánské[65] či benediktinské[66], ale i práce českých, případně slovenských autorů[67]. V poznámkách pod čarou jsem uvedla několik knih s hlavním tématem duchovního doprovázení. Avšak existují i mnohé další publikace, které jsou vítanými prostředky nebo nástroji v duchovním životě a které duchovní doprovázející doprovázeným doporučují. Tyto však zde z důvodu rozsáhlosti neuvádím. Problematice v nadpisu mé studie se explicitně věnovalo taktéž jedno číslo periodika *Acta Universitatis Carolinae Theologica* z roku 2015. V něm dva čeští řeholníci-doprovázející reflektovali vlastní zkušenost a prezentovali určitý úhel pohledu na duchovní doprovázení[68]

---

[64] Toto je základní příručka k teorii i praxi duchovního doprovázení v ignaciánském duchu: BARRY, William A. – CONNOLLY, William J. 2009. *Praxe duchovního doprovázení*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. Dále: AUGUSTYN, Józef. 2002. *Vedeni Bohem: praxe duchovního vedení*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství; SCHAUPP, Klemens. 1994. *Doprovázení na duchovní cestě*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.

[65] Plattig, Michael. 2002. *Doprovázeni Božím Duchem: duchovní doprovázení a rozlišování duchů*. Duchovní život. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství; CRASTA, Patrick Maxim. 2019. *Duchovní doprovázení podle svatého Jana, milovaného učedníka*. Říčky: Flétna.

[66] Merton, Thomas. 1997. *Duchovní vedení a rozjímání*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství; GRÜN, Anselm. 2014. *Doprovázení na duchovní cestě*. Malý duchovní život. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.

[67] Se zaměřením na mládež: Stuška, Pavel. 2016. *Duchovní doprovázení mládeže na Arcibiskupském gymnáziu v Kroměříži*. Brno: Tribun EU, s. 139–297; Sedloň, Martin. 2010. *Doprovázení: krátké reflexe k duchovnímu vedení*. Vranov nad Dyjí: A.M.I.M.S.; ve slovenštině: Forgan, Vladislav I. 1991. *O duchovnom vedení*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha.

[68] Srov. Kohut, Pavel Vojtěch. 2015. „Duch Páně je nade mnou: základní prvky teologie a praxe duchovního vedení.“ *AUC Theologica* 5 (2): 179–198; Hylmar, František. 2015. „Zkušenost s duchovním doprovázením v perspektivě ignaciánské spirituality.“ *AUC Theologica* 5 (2): 215–234.

a v jedné stati se autorka pokusila zmapovat situaci v naší zemi[69]. Z jejího výzkumu či lépe řečeno sondy vyplývá, že se české duchovní doprovázení před desíti lety nacházelo ve fázi definování sebe sama jako disciplíny, což by mohlo vést k většímu zpřístupnění doprovázení a k odborné formaci doprovázejících. Srovnání současného stavu s uvedenou prognózou ukazuje, že se situace posunula naznačeným směrem.

Teologie duchovního doprovázení[70]

Ačkoli v praxi existují různé formy duchovního doprovázení, které nesou prvky té které konkrétní spirituality, zde bych chtěla zmíněný jev propojit se základy křesťanské víry a ukotvit v systematické teologii, konkrétně poukázat na souvislosti mezi trinitární teologií a christologií na straně jedné a antropologií a spiritualitou na straně druhé.

Na začátku je třeba objasnit, co míním duchovním doprovázením, případně vedením. Jde o **službu, kterou poskytuje jeden křesťan druhému ve formě řady rozhovorů. Při nich doprovázený hovoří o svém vztahu s Bohem a o svém životě z Boží perspektivy. Doprovázející mu asistuje[71] lépe se ve zmíněných tématech orientovat, plněji prožívat důsledky osobního vztahu s Bohem a jistěji kráčet Božími cestami**.[72] Pojem „vedení“ oproti

[69] Srov. Syrovátková, Štěpánka. 2015. „Současná praxe českého duchovního doprovázení v katolickém prostředí.“ *AUC Theologica* 5 (2): 235–254.

[70] Podkladem této kapitoly je článek: Řeháková, Veronika. 2022. „Duchovní doprovázení jako činnost odehrávající se v božské Trojici: Teologie duchovního doprovázení.“ *Fermentum – Živá teologie* 1 (1): 62–66.

[71] Zde se hodí použít pojem „babického“, maieutického umění.

[72] Srov. Hylmar, František. 2015. „Zkušenost s duchovním doprovázením v perspektivě ignaciánské spirituality.“ *AUC Theologica* 5 (2): 215–216; Barry, William A. – Connolly, William J. 2009. *Praxe duchovního doprovázení*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, s. 13.

zmíněnému způsobu ukazuje na aktivnější a direktivnější přístup ze strany doprovázejícího nebo spíše „vůdce“. Tento však nebude předmětem mého zájmu, neboť zdaleka nesouzní se zde přinášenou teologickou koncepcí, jak je tomu u „doprovázení“. Dále je nutné rozhovory v rámci duchovního doprovázení odlišit od jiných typů rozhovorů v pastorační praxi, jako je svátost smíření, jednorázový pastorační rozhovor, setkávání v rámci řeholní či kněžské formace[73] apod.

V systematickoteologické reflexi duchovního doprovázení se zákonitě musí odrážet trojiční charakter.[74] Konkrétněji tedy pojmenuji, jak se v této službě odráží život Nejsvětější Trojice, jak se zde může odehrávat následování vtěleného Slova v síle Ducha svatého na cestě k Otci, jak doprovázený může dorůstat do plnosti života (srov. J 10,10) čili života v Božím společenství, v Trojici. A protože „v Bohu žijeme, pohybujeme se a jsme“ (Sk 17,28), taktéž každé setkání mezi doprovázeným a doprovázejícím se odehrává v Boží přítomnosti, v přítomnosti Trojice, přičemž každá božská osoba zde hraje svou vlastní, ačkoli od ostatních neoddělitelnou roli.

Nejprve se zastavíme u Ježíše z Nazareta, jehož lidství je mírou našeho lidství a jeho vztah s Otcem umožňuje naši účast na synovství a dcerovství v Bohu.[75] **Doprovázený i doprovázející**

---

[73] Rozhovory v rámci formace se mohou do značné míry duchovnímu doprovázení blížit, ale pokud si doprovázený svého doprovázejícího nevolí sám a doprovázení se odehrává v tzv. *forum internum*, neposkytuje to dotyčnému skutečnou svobodu, aby mohl být autenticky sám sebou.

[74] Srov. *Katechismus katolické církve*, č. 234. In *Katechismus katolické církve*, Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 73–74; Pospíšil, Ctirad Václav. 2017. *Jako v nebi, tak i na zemi: náčrt trinitární teologie*. 3. vyd. Praha: Krystal OP – Karmelitánské nakladatelství, s. 15.

[75] *„Tajemství člověka se opravdu vyjasňuje jen v tajemství vtěleného Slova.“* 2. VATIKÁNSKÝ KONCIL. *Gaudium et spes*, čl. 22. *Dokumenty 2. vatikánského*

vstupují coby lidé do šlépějí vtěleného, lépe řečeno „vlidštěného“ Slova. Kristus sám se stal doprovázeným, na prvním místě se učil od svých lidských rodičů a v dospělosti sdílel své zkušenosti, obavy a naděje jak s božským Otcem, tak se svými blízkými učedníky. Navíc vystupoval v roli doprovázejícího, ať už ve vztahu k apoštolům a učedníkům nebo k dalším osobám, jak o tom můžeme číst v nejrůznějších evangelních úryvcích. Mezi nimi vyniká např. Ježíšův rozhovor se Samařankou (J 4) nebo jeho cesta s učedníky do Emauz (L 24,13–25). S respektem druhému naslouchal, kladl otázky, držel s ním krok, dával druhému svobodu, aby mu umožnil samostatně kráčet po vlastních nohách.

Kde můžeme vnímat přítomnost a konání Ducha svatého v duchovním doprovázení? Jméno třetí božské osoby nás odkazuje k pojmu „duchovní“. Proto si ujasněme, jaká témata vlastně náleží do zmíněných setkání. Mohou se v nich probírat „světské“ záležitosti? Položená otázka však implikuje dualistické vnímání života a světa, světského či přirozeného versus duchovního. Výše uvedená definice však mluví o duchovním doprovázení jako o nahlížení vlastního života, svých vztahů, práce atd. z Boží perspektivy. **Nejde tedy jen o modlitbu a explicitní vztahování se k Bohu, ale také o to dávat Božímu Duchu prostor, aby pronikal každodenní život křesťana, aby jej ovlivňoval a oplodňoval[76] – aby se celé jeho žití a bytí produchovňovalo, stávalo plnějším v Duchu**. Zde je nezbytně nutné zdůraznit základní předpoklad zdravého křesťanského života, tedy

koncilu. 2002. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, s. 199. Srov. Pospíšil, Ctirad Václav. 2010. *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*. 4. vyd. Praha – Kostelní Vydří: Krystal OP – Karmelitánské nakladatelství, s. 31.

[76] Srov. *Kniha institutu*, č. 14. In Řeháková, Veronika. 2012. Na křídlech Ducha svatého: ze spirituality Sester Dítěte Ježíše. Brno: Kartuziánské nakladatelství, s. 13.

i duchovního doprovázení: **co je opravdu křesťanské, musí být nejprve skutečně lidské!** Jinými slovy, nejprve jsem člověkem, teprve pak křesťanem. Vždyť jak bylo řečeno výše, je to Ježíš z Nazareta, který je mírou a naplněním lidství. Jak často jsme v církevním prostředí svědky tzv. spiritualizování, tedy opomíjení zdravé přirozenosti s cílem být „ryze“ duchovní. Nic čistě duchovního u člověka neexistuje, neboť jsme jednota těla a duše a Boha můžeme vnímat skrze lidské smysly a vyhodnocování rozumem. Aby se tedy doprovázený mohl otvírat působení Ducha ve svém životě, je mnohdy nutné věnovat pozornost i psychosomatické dimenzi.[77] Přitom doprovázející má mít na paměti, že vše nahlížíme z Božího zorného úhlu.

Jak konkrétně dávat prostor Duchu svatému během duchovního doprovázení? Na straně doprovázejícího se jedná o to, aby sám na sobě pracoval, jak na lidské, tak na duchovní rovině. Dále pak jde o postoj pokory a vnitřní disponovanosti k naslouchání Duchu a doprovázenému, aby sám příliš nevstupoval do probíhajícího procesu, nebránil Božímu dění a nevytvářel vztah závislosti doprovázeného na sobě. Ze strany doprovázeného se jedná o již zmíněnou disponovanost a dále o ochotu k proměně, k tzv. obrácení (*conversio*). Cílem je vytvořit prostor, v němž mohou oba společně rozlišovat podněty a hnutí Ducha v životě doprovázeného. A protože se Duchu svatému přednostně přisuzuje účelová příčinnost[78], čili zaměření k určitému cíli, pak v něm

[77] Pro doprovázeného může být vhodné vedle duchovního doprovázení frekventovat i psychoterapeutická setkání, protože jedno nemůže suplovat druhé, přičemž se mohou dobře doplňovat.
Ke kritériím zdravé křesťanské spirituality srov. Řeháková, Veronika. 2022. „Obraz Krista a spiritualita.“ *Communio* 26 (2): 31–41.

[78] Otci se přednostně přisuzuje účinná, Synovi pak vzorová příčinnost.

můžeme hledat směr života, prosit jej o dar životodárné smysluplnosti.[79]

Zároveň by se dalo říci, že doprovázení je také motivováno Pavlovým výrokem: Neste břemena jedni druhých, a tak naplníte zákon Kristův (srov. Ga 6,2). Podporování druhého v odvaze k proměně smýšlení pochopitelně předpokládá, že doprovázející sám v sobě musí živit stejnou ochotu, odvahu a otevřenost. **Obdarování není rozhodně jednosměrné, ale na základě paradigmatu trojičních vztahů obapolné.**[80] Jsme jen v odlišných rolích doprovázejícího a doprovázeného, přičemž Boží působení v tomto procesu přivádí k růstu a obohacení jak doprovázeného, tak doprovázejícího. S tím souvisí také požadavek tzv. zlatého pravidla, které aplikováno na duchovní doprovázení zní: nemůžeš po druhém chtít to, co mu sám nenabízíš, o co sám neusiluješ. Sám termín doprovázení implikuje kráčení stejnou cestou, anebo alespoň směřování k témuž cíli. **Je to zároveň tajemná účast doprovázejícího na tajemství přítomnosti Boha Otce/Matky v životě doprovázeného v Kristu a v tajemném prostoru bytí Ducha svatého, Ducha dárce života, smyslu, lásky, směřování, zacílení.** Nejde tudíž rozhodně o doprovázejícího, který by sám sebe prosazoval a jaksi obtiskoval do vnitřního života doprovázeného, ale přesně naopak o samotného trojjediného Boha, jenž za pomoci svého pokorného služebníka či služebnice obnovuje, oživuje, zdokonaluje svůj vlastní obraz v doprovázeném člověku a sekundárně také v doprovázejícím. Ještě jinak řečeno,

[79] Srov. Pospíšil, Ctirad Václav. 2023. „Po stopách Ducha svatého aneb jak vypovídat o Nevypověditelném (*Ineffabilis*).“ *Communio* 109 (4): 7–22, zde 12.

[80] Srov. Pospíšil, Ctirad Václav. 2017. *Jako v nebi, tak i na zemi: náčrt trinitární teologie*. 3. vyd. Praha: Krystal OP – Karmelitánské nakladatelství, s. 358–360.

Duch svatý je tím tajuplným prostorem, díky němuž se doprovázející a doprovázený mohou setkávat ve své jedinečnosti a vzájemně se obdarovávat. On představuje i nadpřirozený základ pro jejich setkávání ve společenství Trojice. Díky své účasti na Synově vztahu k Otci v Duchu svatém se také každý z nich může stávat „více“ sám sebou, „více“ osobou podle vzoru Osob Trojice – svobodnou od sebe, svobodnou pro vztahy s druhými, svobodnou pro jedinečné životní poslání.[81]

Bůh Otec je, stejně jako v modlitbě, původcem a cílem veškerého křesťanova žití. Posláním Krista a Ducha svatého je, aby si člověk zmíněné uvědomoval a aby byl přiváděn k Otci. **Proto každé doprovázení je garantováno Původcem svobody, který touží po tom, aby jeho děti rostly ve své jedinečnosti, a tak přispívaly k různorodosti společného oslavování Otce, aby stále plněji zakoušely předchuť života ve společenství Trojice.** To nás přivádí na klíčový pojem v duchovním doprovázení a tím je obraz Boha. Při rozhovorech se totiž vyjevuje, někdy výslovně, jindy mezi slovy, kým vlastně Bůh pro dotyčného je, jak jej dotyčný prožívá. Falešné či nezdravé rysy obrazu Boha totiž brání v rozvinutí opravdu autentického a svobodného vztahu s Bohem. Každý z nás si tyto rysy v sobě do menší či větší míry neseme. Doprovázející může pomoci něco z toho zahlédnout, podpořit vnímání pozitivních Božích vlastností, a tak asistovat při uzdravování obrazu Boha u doprovázeného.[82]

Lze tudíž říci, že praxe duchovního doprovázení je prostorem prožívání a praktické aplikace kvalitní, živé a ozdravující

[81] Srov. Pospíšil, Ctirad Václav. 2017. *Jako v nebi, tak i na zemi: náčrt trinitární teologie*. 3. vyd. Praha: Krystal OP – Karmelitánské nakladatelství, s. 398.

[82] Srov. Řeháková, Veronika. 2021. „Obraz Boha jako klíč ke zkušenosti křesťana.“ *Communio* 25 (4): 39–51.

trinitologie, christologie, pneumatologie a teologické antropologie. Právě zde zmíněné oblasti teologie nacházejí své výsostné praktické vyústění. Trinitologie se v zásadě stává trinito-terapií, christologie zase Kristo-terapií a tak dále. Jako kdybychom se znovu setkávali s Pánem, který opětně koná své zázraky uzdravení mezi námi.

Závěr: Vyhodnocení praxe a orientace do budoucnosti

Na závěr se ohlédněme za posuny, které se na poli duchovního doprovázení v české katolické církvi v posledních letech odehrávají. Mezi věřícími se šíří informovanost o tom, co daný fenomén obnáší. Ti, kdo tuto službu nabízejí, se nejen setkávají, nýbrž i vytvářejí podpůrné struktury, které mají sloužit jak jim, tak doprovázeným. Každoročně taktéž probíhá základní formační kurz pro zájemce, kteří se chtějí vzdělávat a růst v tom, jak naslouchat a doprovázet. Podníceni synodálním procesem se někteří naši biskupové aktivně zajímají o možnosti vzdělávání a institucionalizace této služby pro své diecéze. Právě jmenované kroky bezpochyby směřují k tomu, aby se duchovní doprovázení stávalo službou dostupnou a kvalitní, tj. opravdu podporující růst do plnosti života, službou, kterou by církev jako společenství mohla vnímat jako své specifické poslání.

Přitom je třeba mít stále na zřeteli, že zdaleka nejde jen o lidské snažení a činnost, kterou se lze naučit jako řemeslo, institucionalizovat a uzavřít do pevných struktur. Vždyť Duch Boží vane, kam chce (srov. J 3,8), svobodně obdarovává a svými způsoby uvádí do Božího života. A tak tuto studii uzavírám přáním, abychom při duchovním doprovázení a v jakýchkoliv mezilidských setkáních počítali s přítomností všech osob Trojice a podíleli se na vnitrobožských vztazích – pokorným nasloucháním

druhému a úctou k němu, uschopňováním druhého a sekundárně také sebe ke stále větší svobodě a samostatnosti, podporou všeho, co se ukazuje být u druhého životodárným. Dlužno ještě podotknout, že duchovní doprovázení je charakterizováno určitými principy, na něž jsem si dovolila výše upozornit, **nicméně každý jednotlivý případ doprovázení je originální, a proto samo konkrétní doprovázení je určité dobrodružství, jedinečné dění, které je svým způsobem uměleckým dílem, a právě proto není možno předložit jakousi prostou „kuchařku" doprovázení. Hospodin totiž není velkovýrobcem pomyslných „sádrových trpaslíků", nýbrž Otcem/Matkou synů a dcer s konkrétním jménem a neopakovatelným životním příběhem.** A právě v tomto duchu uctivosti musí doprovázející k druhému ve svém snažení přistupovat. Doprovázení se tak prostřednictvím úcty k Božímu obrazu v druhém stává také nefalšovanou adorací životodárné Trojice.

Bibliografie

Augustyn, Józef. 2002. *Vedeni Bohem: praxe duchovního vedení*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.

Barry, William A. – Connolly, William J. 2009. *Praxe duchovního doprovázení*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.

Crasta, Patrick Maxim. 2019. *Duchovní doprovázení podle svatého Jana, milovaného učedníka*. Říčky: Flétna.

Dokumenty 2. vatikánského koncilu. 2002. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.

Forgan, Vladislav I. 1991. *O duchovnom vedení*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha.

Grün, Anselm. 2014. *Doprovázení na duchovní cestě*. Malý duchovní život. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.

Hylmar, František. 2015. „Zkušenost s duchovním doprovázením v perspektivě ignaciánské spirituality.“ *AUC Theologica* 5 (2): 215–234.

Katechismus katolické církve. 2002. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.

Kohut, Pavel Vojtěch. 2015. „Duch Páně je nade mnou: základní prvky teologie a praxe duchovního vedení.“ *AUC Theologica* 5 (2): 179–198.

Merton, Thomas. 1997. *Duchovní vedení a rozjímání*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.

Papežská rada pro novou evangelizaci, 2022. *Direktorium pro katechezi* (2020), Praha: Karmelitánské nakladatelství.

Plattig, Michael. 2002. *Doprovázeni Božím Duchem: duchovní doprovázení a rozlišování duchů*. Duchovní život. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.

Pospíšil, Ctirad Václav. 2010. *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*. 4. vyd. Praha – Kostelní Vydří: Krystal OP – Karmelitánské nakladatelství.

Pospíšil, Ctirad Václav. 2017. *Jako v nebi, tak i na zemi: náčrt trinitární teologie*. 3. vyd. Praha: Krystal OP – Karmelitánské nakladatelství.

Pospíšil, Ctirad Václav. 2023. „Po stopách Ducha svatého aneb jak vypovídat o Nevypověditelném (*Ineffabilis*).“ *Communio* 109 (4): 7–22.

Řeháková, Veronika. 2021. „Obraz Boha jako klíč ke zkušenosti křesťana.“ *Communio* 25 (4): 39–51.

Řeháková, Veronika. 2022. „Duchovní doprovázení jako činnost odehrávající se v božské Trojici: Teologie duchovního doprovázení.“ *Fermentum – Živá teologie* 1 (1): 62–66.

Řeháková, Veronika. 2022. „Obraz Krista a spiritualita.“ *Communio* 26 (2): 31–41.

Řeháková, Veronika. 2012. *Na křídlech Ducha svatého: ze spirituality Sester Dítěte Ježíše*. Brno: Kartuziánské nakladatelství.

Sedloň, Martin. 2010. *Doprovázení: krátké reflexe k duchovnímu vedení*. Vranov nad Dyjí: A.M.I.M.S.

Schaupp, Klemens. 1994. *Doprovázení na duchovní cestě*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.

Stuška, Pavel. 2016. *Duchovní doprovázení mládeže na Arcibiskupském gymnáziu v Kroměříži*. Brno: Tribun EU.

Syntéza reflexe katolické církve v České republice nad Souhrnnou zprávou XIV. generálního shromáždění Synody. https://cbk.cirkev.cz/public/media/files/56/source/orig/55738_36984-narodni-synteza-2024.pdf.

Syrovátková, Štěpánka. 2015. „Současná praxe českého duchovního doprovázení v katolickém prostředí.“ *AUC Theologica* 5 (2): 235–254.

XVI Ordinary General Assembly of the Synod of Bishops, First Session (4–29 October 2023), Synthesis Report: A Synodal Church in Mission. https://www.synod.va/content/dam/synod/assembly/synthesis/english/2023.10.28-ENG-Synthesis-Report.pdf.

Výzvy evangelizace v České republice: Evangelizovat, anebo to rovnou vzdát?

Mariusz Kuźniar

Retrospektivní pohled na evangelizaci v ČR po roce 1989

25. listopadu 1989 kardinál Tomášek v pražské katedrále jasně ukázal, jaké je místo církve: „Já i celá katolická církev stojíme na straně národa."

Po pádu komunismu bylo náboženství v nové demokratické společnosti zprvu chápáno jako pomocník při mravní obnově národa. Církve musely nalézt své místo v nově vznikající pluralitní společnosti.

Katolická církev postupně obnovovala své struktury, také díky příchodu velkého počtu kněží z ciziny (především z Polska) začala spolupracovat se státními institucemi i občanskou společností v mnohých oblastech, například ve školství, zdravotnictví, sociálních službách, armádě i jinde. Vidíme velký rozmach charity a hospicového hnutí. Církevní představitelé se mohli domnívat, že ateismus a antikatolicismus jsou minulostí. Podle některých průzkumů z tehdejší doby v roce 1990 důvěřovalo církvím 51 % občanů. Podle sčítání lidu z roku 1991 byla nejsilnější náboženskou skupinou v české společnosti katolická církev, ke které se přihlásilo přes 4 miliony lidí (cf. Václavík 2010, 130–131). Ve skutečnosti to nepřineslo velké náboženské oživení. Tento stav věci mohl mít mnoho příčin:

1. úbytek starších věřících (kteří zemřeli),

2. vyšší informovanost o náboženských institucích (včetně negativních informací),
3. vztahy církve a státu (např. nevyřešené restituce církevního majetku),
4. politické a občanské aktivity v demokratické společnosti.

Podle Zdeňka Nešpora česká katolická církev nebyla schopná využít svou popularitu na počátku 90. let a ztrácela ji především svou snahou o restituci zabaveného majetku i nevyřešenou kolaborací kléru s komunistickým režimem, a hlavně neochotou se této otázce věnovat (cf. Nešpor 2004, 25). Navíc se postupně ukázalo, že česká společnost netoužila tolik po náboženské obnově, ale spíše po blahobytu a svobodě (cf. Schneider 2005).

Po rozpadu Československa se v české společnosti znovu objevuje typická nedůvěra k náboženským institucím. Dochází k deinstitucionalizaci náboženského života a k nárůstu náboženské plurality (cf. Václavík 2010, 135–137). Podle Nešpora Češi nejsou ateisti, ale v české společnosti je rozšířena proticírkevní nálada. Navíc za vzor křesťanství je považována především katolická církev (je největší a je spojená s Vatikánem), a ta má historicky špatnou pověst, takže se Češi staví negativně i ke křesťanství vůbec. Jako příklad lze uvést odmítnutí již podepsané mezistátní smlouvy mezi Českou republikou a Vatikánem, která doposud nebyla ratifikovaná Parlamentem ČR.

Lze tedy konstatovat, že česká katolická církev nevyužila šanci stát se trvale pozitivní složkou české demokratické společnosti. Po těžkém období komunizmu byla církev personálně oslabená a skoro celou svou energii věnovala obnově svých institucí a struktur. Neměla tedy ani energii ani osobnosti, které by mohla využit pro zapojení do konstruktivního dialogu s jinak smýšlející částí české společnosti. Tomuto účelu ani neposloužila KTF UK,

místo, aby byla, dle papeže Benedikta XVI., „Cortile dei Gentili“ (Nádvoří národů, Nádvorie hľadajúcich), kde by se mohl vést tvůrčí dialog[83] v oblasti vědy, kultury a duchovna, zabředla do „žabomyších válek“, které bohužel trvají dodnes, a stala se rigidním a sterilním učilištěm, kde moderní či jiné názory nejsou vítány, a dokonce jsou mnohdy zesměšňovány či potírány (cf. Petráček 2013, 107). Je to v rozporu se slovy Benedikta XVI., že „Katolík se nemůže spokojit s tím, že má víru, ale musí Boha ještě více hledat a v dialogu s druhými ho hlouběji poznávat.“ (Slovenská redakcia VR 28.7.2021)

Není to jednoduchý proces, ale je nutný, poněvadž se zdá, že v současné době neschopnost překonat historické ideologické bariéry není pouze doménou katolické strany, ale také různých ateistických proudů české společnosti. Právě proto, že přes ideologickou rozdílnost stále existují oblasti, kde lze efektivně a plodně spolupracovat pro dobro lidí, je nutný vzájemný dialog. Jedním z důležitých témat vzájemného dialogu by mohla být kritická a pravdivá reflexe minulosti jako nutný předpoklad pro narovnání a uzdravení paměti národa. Ze strany představitelů církve by to vyžadovalo odvahu přiznat selhání v minulosti, a dále skutečné uznání velkého přínosu ostatních křesťanských církví k rozvoji českého národa. Takto vedený dialog by měl šanci vést k reintegraci českého katolicizmu do příběhu dějin českého národa (cf. Petráček 2013, 119). Vždyť kulturní a civilizační přínos křesťanství a katolické církve v českých zemích je bezpochyby

[83] Koncilní dokumenty hovoří třeba o dialogu s celou lidskou rodinou (GS 3, 43, 78, 92; NA 2, 3, 4), člověka s Bohem (GS 19, 78), teologie s vědou (GS 62), věřících s nevěřícími (GS 21, 44, 84, 90, 92), s nekřesťanskými náboženstvími (GS 92), s islámem (NA 3), s Židy (NA 4) a o dialogu ekumenickém (UR 4, 9, 11, 14, 22, 23).

nezastupitelný. Tradiční církevní instituce, stát, politické strany, spolky, odbory mají paradoxně stále v dnešním světě své nezastupitelné místo, i když nemají už takový význam pro předávání hodnot, vytváření „společného jazyka“, myšlení a ovlivňování životního stylu jako dříve. Vztah společnosti k náboženství měl by zůstat otevřenou výzkumnou otázkou. Nelze jej považovat za jednou uzavřenou a konstantní skutečnost. Problém vztahu církve a státu nelze řešit pouze jejich separací právě pro dobro společnosti jako celku. Církve tedy v české společnosti budou pravděpodobně menšinou (diasporou). Právě proto, aby přežily, musí být činorodé a soudržné více než jakékoliv jiné složky většinové společnosti.

Výzvy evangelizace v dnešní době

Církev by se neměla bát být v dnešní moderní společnosti reálně přítomnou. Místo útěku do obraných (rigidních tradičních) pozic, by se měla stát součástí dnešní kultury, měla by být kulturotvorným prvkem, který vytváří jasnou a kvalitní nabídku pro dnešního člověka, společnost ve všech oblastech.

Znamená to především, aby prožila *nové Letnice*, otevřela se na působení Ducha svatého,[84] aby byla schopna najít nový elán a obnovit svou kreativitu, schopnost přizpůsobit poselství evangelia a výrazové prostředky dnešnímu člověku. Jde o novou inkulturaci křesťanství[85], schopnost dobrého rozlišovaní, jak s odvahou aktivně vstoupit do dnešní kultury a evangelizovat

[84] Podobně, jak o to žádal Boha Papež Jan Pavel II., během své první poutě do Polska v 1979 roku ve Varšavě na Náměstí vítězství. Během homilie se modlil: „Nechť Tvůj Duch sestoupí! Nechť Tvůj Duch sestoupí a obnoví tvář země. Této země!“

[85] Inkulturace se má v praxi projevovat dialogickým pastoračním stylem Cf. Casper 2002, 178–180; Martinek 2005, 194–198; Halík 2002, 168.

zevnitř. To vyžaduje hledání nových cest, formulování a hlásání evangelia (velkou výzvou je digitální prostor sociálních medii) a nových forem církevního života (cf. Petráček 2013, 119). Zdá se, že se přetrhla nit tradice a přirozeného přenosu živé víry.

Problémy v předávání náboženských hodnot
Sekularizace je v české společnosti silně přítomna. Zejména mladé generace vyrůstají v prostředí, kde náboženství hraje malou roli. Mohou tedy vnímat církev jako zastaralou instituci, vzdálenou od moderního života. Někdy jsou hodnoty jako individualismus, svoboda (autonomie) a vědecký pokrok v opozici vůči tradičním náboženským hodnotám, myšlenkovým strukturám či postojům.

Averze vůči institucionalizovanému náboženství
Averze vůči organizované formě náboženství (cf. Hamplová 2013, 22) je v české společnosti podle Hamplové následkem dlouhodobě monopolizovaného náboženství. Nezájem o církve vidí v české protestantské historii, sahající až do doby husitské. Velká část populace má stále historicky nebo osobně negativní zkušenosti s církevními institucemi. Mnozí mohou spojovat evangelizační programy s agitaci či násilnou manipulaci.

Zastaralé metody evangelizace
Je zřejmé, že v postmoderní tekuté společnosti (cf. Bauman 1995) tradiční metody evangelizace, jako je například promítání náboženských filmů (např. film *Ježíš* v 90. letech), dnes již skutečně neoslovují. Mladí lidé žijící v sekulárním prostředí hledají jiné způsoby, jak se setkat s duchovními hodnotami. Mnohdy jim nestačí klasické formy kázání nebo veřejných náboženských akcí. Neztotožňují se s nimi.

Možná řešení

Současné církve v ČR se mohou zaměřit na některé klíčové oblastí, což by mohlo napomoct tomu, aby evangelizace byla účinná.

Evangelizace prostřednictvím laiků

Vlastní příklad

Nedůvěra vůči církevním institucím může napomoct tomu, aby se v budoucnu laici (tj. nekonsekrovaní) sestry a bratři více angažovali na poli evangelizace. Zejména oni mohou svým každodenním životem a jednáním přirozeně a věrohodně svědčit o hodnotách víry. Aktivním působením ve svých komunitách a prokazováním praktické pomoci, v konkrétních případech, mohou inspirovat ostatní a ukázat, že víra může být důležitou součástí života také v dnešní době (cf. CL, EG 102).

Moderní technologie

Využití sociálních sítí a digitálních platforem se zdá být v dnešní době přirozeným způsobem komunikace a práce, nejen mladé generace. Proto je lze využít pro sdílení osobních příběhů. Třeba aplikace a hry mohou pomoci propojit mladé lidi s duchovními tématy způsobem, který odpovídá jejich stylu komunikace a zájmům (DpK 47; 213–217; 237; 245; 359–372).

Praktická a konkrétní pomoc druhým

Angažovanost laiků (kompetence a zodpovědnost) při organizování různých kulturních, duchovních, charitativních a společenských akcí, které církve pořádají v rámci svých komunit či prostřednictvím různých spolku, může pomoct v oslovování lidí, kteří hledají svůj vztah k Bohu, církvi. Právě toto zapojení může vnést nový pohled, zkušenosti a také energii, která je schopna

přirozeným způsobem oslovit další lidí, a zároveň může zprostředkovat praktickou stránku víry v akci.

Vzájemný dialog a naslouchání bez předsudků
Dialog je důležitý v dnešní pluralitní společnosti, kde různé náboženské tradice a světonázory koexistují. Proto otevřenost, úcta a schopnost naslouchat jsou nezbytným předpokladem pro evangelizaci, která nemůže být vnímána jako vnucování, ale jako nabídka respektu a hlubšího porozumění. V praxi jde o proces (respekt k druhému, budování důvěry, zrcadlení Boží lásky skrze empatii a naslouchání a respekt ke každému člověku, přirozené zpochybňování předsudků).

Evangelizace prostřednictvím církve
Otevřenost a méně formální přístup
Církev musí reflektovat současnou realitu a být otevřená dialogu bez předsudků. Mladé generace hledají prostor, kde mohou svobodně klást otázky a sdílet své názory, aniž by byly tlačeny k rigidním náboženským strukturám. Autentický a neformální přístup může pomoci prolomit bariéry mezi církví a širší společností.

Autenticita a lidskost
Klíčovým prvkem úspěšné evangelizace je osobní kontakt a lidskost. Místo hromadného oslovování davů je důležité zaměřit se na jednotlivce. Charismatičtí kněží, kteří rozumějí současným problémům a potřebám lidí, mohou vytvořit prostředí, kde se jednotlivci cítí pochopeni a kde mohou navázat hluboký duchovní prožitek.

Metodická práce na odstranění předsudků, stereotypů

Předsudky a stereotypy mohou v české společnosti být dost často velkou překážkou procesu hlásání evangelia, jelikož brání otevřenému a autentickému dialogu a vedou k neporozumění nebo odmítnutí (Kuźniar 2023, 380–383). Vytvářením otevřených, respektujících prostředí, dáváme lidem možnost prozkoumat důležité otázky tykající se víry a její významu pro každodenní život. Jde o dlouhodobý proces, který zahrnuje několik etap a oblastí (vzdělávání a formace, umění skutečného dialogu, naslouchání bez předsudků, podpora mezináboženského dialogu a ekumenismu, vytváření inkluzivních komunit, sebereflexe a práce na vlastních předsudcích).

Nabídka cesty k osobnímu prožitku s vírou

Cílem evangelizace, katecheze je uvádění do intimity s Kristem, víra prožívaná jako živý vztah (cf. DpK 75). Mnozí lidé hledají hlubší smysl života, hledají odpovědi na své otázky a chtějí naplnit své vnitřní potřeby. Osobní prožitek víry může lidem pomoct zakusit vnitřní pokoj, naději a radost. Zkušenost víry má transformační sílu. Ten, kdo zakusí Boží milost ve svém vlastním životě, je veden Duchem svatým k hlubšímu obrácení, přijetí evangelia a změně způsobu života. Informace jsou jistě důležité, avšak pomoc na cestě k hlubokému duchovnímu zážitku má ještě větší význam. Uvádění do autentické osobní a společné modlitby může velice posílit osobní vztah s Bohem.

Nové přístupy

Osobní kontakt

I přes rostoucí digitalizaci světa zůstává osobní kontakt jedním z nejmocnějších nástrojů evangelizace. Lidé touží po autentických

setkáních, kde mohou prožít svou víru a mít prostor pro hluboké duchovní zážitky. Tento aspekt by neměl být opomíjen ve prospěch technologických řešení, ale spíše by měl být s nimi kombinován (cf. DpK 253).

Naučit se pracovat s rozdíly mezi generacemi

Aby evangelizace byla autentická, musí vycházet z porozumění kulturnímu kontextu každé generace. Každá generace má různé způsoby komunikace, odlišné zkušenosti. Starší generace má mnohdy tradičnější přístup k víře, staví na svých osobních zkušenostech, hodnotách a zvycích, které byly důležitou součástí jejich vlastní rodiny. Velkou oporou pro seniory může být společenství, které je svým programem přístupné různým lidem a vytváří přátelské prostředí. Mnozí starší lidé přehodnocují svůj vztah k Bohu. Hledají odpovědi na důležité otázky, které stáří přináší (cf. ČBK 2018, 27–28). Mladší generace, mileniálové a generace Z, čerpají hodně z digitální kultury a hledají odpovědi na složité základní otázky týkající se vlastní identity, smyslu života a společenských otázek (např. klima, spravedlnost, celosvětový mír, duševní zdraví).[86] Církve jako jedna z malá organizací ve společnosti mohou nabídnout mezigenerační spolupráci, která vede ke sbližování, soudržnosti, a v neposlední řadě k předávání hodnot. Jde o spolupráci prostřednictvím mezigeneračních projektů, kde mohou sdílet své zkušenosti a perspektivy. Metodické podporování vzniku komunit, kde se mohou generace navzájem podporovat a vzájemně učit, posiluje vztahy a přispívá k růstu víry osobní i celého společenství (cf. ČBK 2018, 27–28).

[86] Cf. Průzkum Deloitte (2025) mezi mileniály a zástupci generace Z 2024. Průzkum měl za cíl ukázat faktory nejvíce ovlivňují jejich postoje a rozhodování nebo jak vidí svou budoucnost.

Investice do mladých lidí

Pro církve je klíčové porozumět potřebám mladých lidí. Proto je nanejvýš důležité hledat způsoby, jak je oslovit prostřednictvím aktivit, které reflektují jejich hodnoty a zájmy. Investice do mladých lidí je nezbytnou součástí každé zdravé a rostoucí církve. Mladí lidé potřebují prostor, kde mohou otevřeně diskutovat o své víře, pochybnostech a otázkách. Církev by měla poskytovat prostředí, kde mohou být mladí lidé sami sebou a prohlubovat svou duchovní cestu bez pocitu souzení. Programy jako mládežnické skupiny, duchovní cvičení, workshopy a moderní formy bohoslužeb mohou přispět k tomu, že se mladí lidé budou cítit v církvi vítáni a zapojení.

Jak investovat do mladých lidí

- **Nabídka atraktivních programů**: jde o programy, které jsou zaměřené na mládež. Tyto programy by měly odpovídat době, a hlavně by měly být smysluplné a zajímavé, aby rezonovaly s životními zkušenostmi mládeže.
- **Mentoring a duchovní vedení**: nabídka osobního doprovázení zkušenými lidmi (nejen kněžími), kteří budou je doprovázet na cestě víry.
- **Podpora v jejich iniciativách**: motivovat mladé lidi k aktivnímu zapojení do církevních a komunitních aktivit a nabídnout jim prostor pro jejich vlastní projekty.
- **Vzdělávání a formace**: poskytovat přístup k vzdělávacím programům, které jim pomohou lépe porozumět vlastní identitě, smyslu života, základním vztahům (Bůh, já, druhý člověk) a způsobu, jak přinášet do života dnešní společnosti křesťanské postoje a hodnoty.

Závěr

Evangelizovat, anebo to rovnou vzdát? Apoštolská exhortace Evangelii nuntiandi jednoznačně říká, že hlásat evangelium je milostí a vlastním povoláním církve. Ta v něm nachází svou nejvnitřnější totožnost. Církev existuje právě proto, aby hlásala evangelium (cf. EN 14). Proto to také místní církevní společenství nemůže vzdát. Má hlásat evangelium, ať je to vhod či nevhod. (srov. 2Tm 4,2).

Autentickou evangelizaci vnímám jako cestu, proces sice v mnoha ohledech náročný, ale plný naděje i přes složitou situaci (v mnoha zmíněných ohledech) v české společnosti. Výzvy dnešní doby, před kterými stojí církve, vyžadují nové přístupy a inovativní způsoby komunikace. Otevřenost, lidskost a uvádění do osobní zkušenosti víry i moderní technologie mohou hrát klíčovou roli v obnově přenosu víry mezi generacemi.

Cesta vpřed zahrnuje hledání autentických způsobů, jak oslovit lidi tam, kde jsou, a jak nabídnout víru jako relevantní odpověď na jejich životní otázky a problémy. Evangelizace v této podobě může znovu obnovit nit tradice a přirozeného přenosu víry, která byla přerušena sekularizací a historickými událostmi. Tato cesta vyžaduje odvahu, kreativitu a hlubokou otevřenost vůči potřebám současného člověka.

Nevěřím v oslovování davu prostřednictvím velkých úderných kázání, ale věřím v oslovení jednotlivce (případně jednotlivců) prostřednictvím charizmatických a otevřených, moderně smýšlejících věřících, kteří „ví, komu uvěřili“ (2Tm 1,1–12), počínaje knězem, který je především autentickým člověkem a je nablízku lidem. Síla oslovení (evangelizace) je právě v tomto autentickém, osobním přístupu a otevřené, plné důvěry spolupráci s laiky.

Bibliografie

Bauman, Zygmunt. 1995. *Úvahy o postmoderní době*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Casper, Bernhard. 2002. „Co znamená „dialogicky myslet“? Hlubší kořeny aktuálního imperativu.“ *Teologické texty* 5/2002, 178–180. https://www.teologicketexty.cz/casopis/2002-5/Co-znamena-dialogicky-myslet/178.

Česká biskupská konference. 2018. *Metodika pro pastoraci a katechezi seniorů*. Praha: Sekretariát ČBK.

Deloitte. 2025. *Průzkum Deloitte mezi mileniály a zástupci generace Z 2024*. https://www.deloitte.com/content/dam/assets-zone2/cz-sk/cs/docs/services/consulting/human-capital/2025-cz-genz-millennial-survey-report.pdf, https://www.deloitte.com/cz-sk/cs/services/consulting/research/genz-millennial-survey.html.

Halík, Tomáš. 2002. *Co je bez chvění, není pevné. Labyrintem světa s vírou a pochybností*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Hamplová, Dana. 2013. *Náboženství v české společnosti na prahu 3. tisíciletí*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.

Kuźniar, Mariusz. 2023. “Diventare cristiani maturi”. Le linee guida della catechesi con gli adulti per Arcidiocesi di Praga. *Studia Oecumenica* 23, 379–402. https://doi.org/10.25167/so.5401.

Jan Pavel II. 1990. *Christifideles laici: Posynodní apoštolský list o povolání a poslání laiků v církvi a ve světě z 30. prosince 1988*. Praha: Zvon. [CL]

Martinek, Michael. 2005. „Inkulturace, spiritualita a pastorace.“ *Teologické texty* 5/2005, 194–198.

https://www.teologicketexty.cz/casopis/2005-5/Inkulturace-spiritualita-a-pastorace.html.

Nešpor, Zdeněk R. 2004. Ústřední vývojové trendy současné české religiozity. In: Nešpor, Zdeněk R., ed. 2004. *Jaká víra? současná česká religiozita/spiritualita v pohledu kvalitativní sociologie náboženství*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky. Sociologické studie.

František. 2014. *Apoštolská exhortace Evangelii gaudium*. Praha: Nakladatelství Paulínky. [EG]

Papežská rada pro podporu nové evangelizace. 2022. *Direktorium pro katechezi*. Karmelitánské nakladatelství. [DpK]

Petráček, Tomáš. 2013. *Sekularizace a katolicismus v českých zemích: specifické rysy české cesty od lidové církve k nejateističtější zemi světa*. Ostrava: Moravapress.

Schneider, Jiří. 2005. Opatrné ano veřejné roli náboženství. In: Hanuš, Jiří; Vybíral, Jan. 2005. *Evropa a její duchovní tvář: eseje – komentáře – diskuse*. Brno: CDK.

Slovenská redakcia VR. 2021. *Emeritný pápež a nerealistickosť „úniku do čistej doktríny“*. Ze dne 28.7.2021. https://www.vaticannews.va/sk/vatikan/news/2021-07/emeritny-papez-a-nerealistickost-uniku-do-cistej-doktriny.html.

Václavík, David. 2010. *Náboženství a moderní česká společnost*. Praha: Grada Publishing.

Zvláštnosti evangelizace ve válečných podmínkách

Oleksandr Dobroier

„Apokalypsa 3. světové války byla na nějakou dobu odložena díky rozpadu komunistického impéria, ale geopolitická budoucnost planety se tím nevyjasnila," napsal v roce 2003 ukrajinský filozof a veřejný činitel Miroslav Marinovič (Marinovič 2003, 542). Uplynulo dvacet let a můžeme říci, že žijeme ve 3. světové válce. Pokud to někdo ještě nevidí, je to jen proto, že je to „válka po částech", jak říká papež František (*Fides* 8. 1. 2024).

Abcházie a Jižní Osetie se staly prologem této války v roce 2008. Dnes prochází frontová linie také hranicemi Arménie a Ázerbájdžánu, Íránu a Izraele, Čínské lidové republiky a Tchaj-wanu. Horká fáze této války probíhá na Ukrajině již deset let. Dnes její zlověstný dech pociťuje snad každý obyvatel evropského kontinentu.

Tato válka nejen zničila světový řád, ale radikálně změnila i dosavadní systém mezicírkevních vztahů, změnila samotný způsob života církve, ovlivnila její hlásání.

Tento článek se bude zabývat otázkou, jak průběh války ovlivnil chápání a charakter hlásání evangelia na Ukrajině. Budu přitom vycházet zejména z výsledků rozhovorů, které jsem na toto téma vedl se čtyřmi ukrajinskými kněžími tří denominací (katolické, presbyteriánské a pravoslavné) a dvěma laiky.[87] Zároveň se

[87] Dotazovaní si z bezpečnostních důvodů nepřáli být jmenováni, protože slouží v bojových jednotkách v oblasti fronty.

domnívám, že současná zkušenost Ukrajiny může poskytnout materiál k zamyšlení i pro ostatní církve v Evropě.

„Lidé jsou to jediné, co máme.“

To mi řekl katolický kněz C. Vyprávěl mi příběh ženy, která se svými dvěma dětmi utíkala z války. Ve své staré Bibli, kterou si vzala s sebou, měla záložku se srdíčkem, kterou před válkou nakreslil její syn a napsal na ni: „Jsem šťastný, protože mám tatínka, maminku a sestřičku.“

Tato slova ukrajinského kněze nás odkazují na slova polského papeže. Jan Pavel II. ve své první encyklice *Redemptor hominis* napsal, že „člověk je první a nejdůležitější cestou církve“, je to cesta, „po které musí církev jít, aby naplnila své poslání“ (RH 14). Podle Jana Pavla II. musí církev naplňovat své poslání ve světě právě skrze člověka, jeho život a zkušenost. Církev musí sloužit všem lidem bez ohledu na jejich postavení, vyznání nebo kulturní původ. Tím je zdůrazněna univerzálnost a inkluzivnost křesťanského poselství.

Ve válce se kaplan setkává s různými lidmi a pro všechny by měl být znamením svědectví o Bohu. „Během prvních čtyř měsíců v armádě jsem nepotkal jediného katolíka,“ řekl mi katolický kněz N. „Měl jsem pocit, že jsem se setkal s jediným katolíkem. Ale kolem mě byli pravoslavní křesťané, protestanti, ateisté, pohané i muslimové. Všichni jsme byli věrní.“ A pokračoval: „Jednomu pohanovi jsem řekl: Já jsem pro vás také kaplan. Musím se starat i o vaše blaho. Řekněte mi, jaké jsou vaše svátky, a já je zařadím do našeho kalendáře. Pokud vás jako věřící člověk nebudu ctít, no tak co jsem to za věřícího člověka? Pokud věřím, že Pán Bůh je Stvořitel a Ježíš Kristus zemřel za všechny, jak si mohu na někoho stěžovat, protože má jiný názor?“

Ve válce se křesťané setkávají s lidmi, kteří nejsou z církve, s lidmi jiných náboženství. Zde se opět aktualizují slova Eusebia z Cesareje o přípravě evangelia (*praeparatio evangelica*). Pro každého z nás to není triviální otázka: Jsme připraveni stát se pro všechny vším?

Evangelikální radikalismus

Když papež František mluvil o evangelizaci moderního světa, neustále opakoval výzvu, aby církev byla otevřená, dynamická a vycházela vstříc ztraceným a potřebným lidem. Papež František tvrdil, že už nelze jen čekat, až lidé přijdou, ale je třeba je aktivně vyhledávat a vydávat se na „existenciální periferie" moderního světa (papež František 10. 11. 2020, cf. Kocur 2020).

Zdi kostelů nás již nechrání. Od doby plné invaze zničilo Rusko na Ukrajině více než půl tisíce kostelů. S vypuknutím války odešlo mnoho křesťanů sloužit jako dobrovolníci v armádě. Jako dobrovolníci poskytují armádě vše, co potřebuje. Podílejí se také na evakuaci lidí, odklízení trosek po ostřelování měst. Slouží v nemocnicích raněným. Válka nám otevřela mnoho těchto existenčních peripetií. Válka odhaluje důstojnost i hříchy lidských bytostí. Ve válce je člověk neustále zkoušen. Křesťan je po celou dobu jako svíce na svícnu.

Dejme opět zaznít jednomu z kněží: „Už to není jako dřív: přijdeš do chrámu a tam je všechno jasné. Víš, že tě lidé přijdou poslouchat. Tady se neschováváte za rituály a tradice. Není tu důvěra ve slova. Lidé se dívají, jestli žijete to, co říkáte, že žijete." Abyste byli vyslyšeni, musí být svědectví věrohodné. Mnoho křesťanů dnes svědčí na frontě: vojáci věří duchovnímu, když nesedí v týlu, ale je připraven jít s nimi do boje, být jim stále nablízku. Když je o Kristově lásce, o níž mluví, připraven svědčit

svým životem. V doslovném slova smyslu. Zejména tím, že jde s vojáky na ty nejnebezpečnější mise. Tak dnes věta svatého Prospera Akvitánského *lex orandi, lex credendi, lex vivendi* znovu získává svůj původní význam (cf. Plaatjies-van Huffel 2020).

Pohostinství

Papež František učil, že „pokud církev nepřekročí sama sebe, aby hlásala evangelium světu, pak se točí jen kolem sebe a bude nemocná“. Papež varoval před prosazováním pastorace, která je „odtažitá“, bez intimity, bez něhy, bez srdečnosti (Przeciszewski 2013).

Tato srdečnost a důvěrnost se nejlépe uplatňuje v pohostinnosti. V důsledku války byly miliony lidí nuceny opustit své domovy a přestěhovat se na jiná místa. Někdy se jedná o vnitřně vysídlené osoby, které hledají ochranu v méně nebezpečných oblastech Ukrajiny. Někdy jsou to uprchlíci, které vítr dějin zavál do jiných zemí, včetně České republiky.

Přijmout hosta znamená vzdát se známého způsobu života. Znamená to vzít něco ze sebe a dát to druhému. Znamená to dát mu místo ve svém domě a nechat ho být sebou samým. Je to příležitost, aby se někdo, kdo ztratil svůj domov, cítil jako doma. Křesťanská pohostinnost vychází z vědomí, že všichni jsme hosty v Božím domě. Bůh stvořil tento svět a pozval nás do něj. O tuto pohostinnost se dělíme s ostatními lidmi.

Od ruské invaze na Ukrajinu v plném rozsahu se mnoho kostelů stalo centry pro vysídlené lidi. Nacházejí zde vřelá společenství, konají se zde výstavy, koncerty, jsou zde kavárny. Často na takových místech lidé získávají první zkušenost s církví. Je na nás, křesťanech, abychom tuto zkušenost setkání a společenství uskutečnili.

Komunikace a komunita

Toto setkávání může jednoho dne vést ke společenství těchto lidí. Jak říká metropolita Boris Gudziak, „když jsme sjednoceni, společenství lidí je možná základní matricí stability. Proto nám jednota v místnosti pro děti, která může být na faře, jednota v dobrovolnických organizacích, jednota v dobrém vojenském týmu dává sílu chránit se před duševními slabostmi, před psychickým napětím. Byli jsme stvořeni k tomu, abychom byli spolu“ (Žadan 2024).

Pro křesťany je vrcholem společenství eucharistické společenství. Existují svědectví (i když nemusí být častá) o příkladech velkorysé eucharistické pohostinnosti praktikované katolickými kněžími. Tváří v tvář existenčnímu nebezpečí si člověk uvědomuje křehkost, nahodilost, omezenost svého života. Tato omezenost a hříšná slabost člověka, jak kdysi napsal český katolický teolog Walerian Bugel (1968–2020), je již „jakousi epiklézí, vzýváním Boží pomoci“ (Bugel 2008, 87).

My katolíci chápeme eucharistii především jako substanciální přítomnost Těla a Krve Kristovy v podobě chleba a vína. Přehlížíme však jiný význam této svátosti (který se zachoval v řadě evangelických církví), že jde o Večeři Páně. Pokrm, k němuž Kristus zve své přátele. Právě tento aspekt eucharistie nabývá v současné válce velkého významu a má být transparentní. Vyjadřuje onu srdečnost a důvěrnost, která se uskutečňuje v pohostinnosti. Snad to bude také podnětem pro naši teologii, aby obohatila své chápání této svátosti (cf. Szlaga 2005).

Teologie kříže

Teologie kříže (která nás katolíky může sblížit s protestanty, pro něž je tato teologie nesmírně důležitá) má dnes pro hlásání

evangelia na Ukrajině mimořádný význam. Biblické formulace, které hovoří o Kristově sebeobětování a odevzdání (Mk 9,31; 10,33; L 24,7; Ř 8,32), naznačují, že kříž je rozhodujícím a nevyhnutelným prvkem spásy. Spása se uskutečňuje prostřednictvím kenózy, ponížení, vydání se až vyprázdnění (srov. F 2,6–8). Bůh zde nezjevuje svou tvář ve slávě, kráse a moci, ale v jejich protikladech: ponížení, slabosti, rozhořčeném zneuctění.
Křesťanské „slovo kříže“ (*ho logos tou staurou*: 1K 1,18) je vyvrácením nesmyslů. Ačkoli se neosvícené mysli toto slovo jeví jako pokušení a šílenství, ve skutečnosti je to „Boží moc a Boží moudrost“ (1K 1,23–24).
Je důležité umět o kříži mluvit tak, aby to slyšeli ti, kterým je určen. V rozhovoru pro *Deutsche Welle* řekl Johann Baptist Metz o Kristově kříži toto: „Někdo by si mohl myslet, že Kristovo utrpení zneviditelňuje dějiny lidských vášní, utrpení všech ukřižovaných na cestě našich dějin. Nebo že utrpení nevinných může upadnout v zapomnění. Ve skutečnosti na ně chtěl Kristus upozornit, chtěl dát trpícím naději. Zdůrazňuji tuto souvislost, protože ji považuji v naší době za obzvlášť důležitou. Jsem si jistý, že Kristův první pohled nesměřoval k viníkům nebo hříšníkům, ale k těm, kdo trpí. V tom je jistý mesiášský smysl. Ježíš se nás snažil naučit cítit utrpení, utrpení druhých lidí, utrpení lidí, které neznáme, cítit takříkajíc dějiny lidských vášní“ (Katlevski 2005).

Modlitba za nepřátele

Modlitba byla vždy důležitým kontextem evangelizace. Zde bych se rád zaměřil na jeden aspekt této modlitby, který souvisí s fatimským zjevením Panny Marie v roce 1917. Panna Maria ve svém poselství vyzvala k modlitbě za pokání Ruska a varovala, že pokud se Rusko neobrátí, bude „šířit své falešné nauky po celém

světě“. Falešné učení vždy znamenalo komunistickou ideologii. Ta odmítala Boha, náboženství a morální hodnoty a vedla k pronásledování církve, represím a válkám. Dnes, kdy komunistické režimy v naší části světa padly, musíme toto poselství interpretovat nově. Rusko stále šíří své falešné učení, neméně nebezpečně a možná ještě nebezpečněji.

Jak píše ukrajinský filozof Miroslav Marinovič, tváří každé války jsou její zbraně. Vynálezem 1. světové války byly chemické granáty naplněné jedovatým plynem. Ty ničily především lidi. Zbraní 2. světové války byly letecké bomby, které cílily na infrastrukturu měst a vesnic a také na nepřátelské vojenské konvoje. Falešná bomba byla vynálezem „hybridní“ války, kterou se lidé dodnes bojí nazývat 3. světovou válkou. Je to také zbraň hromadného ničení. „Nechává nedotčené budovy, infrastrukturu, a dokonce i lidská těla. Místo toho zasahuje pouze lidskou duši.“ (Marinovič 2018).

V roce 2010 Benedikt XVI. ve Fatimě řekl, že ti, kdo si myslí, že prorocký potenciál Fatimy skončil, se mýlí, protože toto poselství je aktuální i dnes. Tento příslib konečného triumfu Neposkvrněného Srdce Panny Marie nám nedovoluje propadnout zoufalství nebo fatalismu, ale je dalším zdrojem nadpřirozené naděje[88]. Je to však také naléhavá výzva k modlitbě za pokání Ruska. Obrácení Ruska by mělo být znamením triumfu Mariina Srdce.

[88] Cf. Росія і пророцтво у Фатімі. Коли чекати закінчення війни і навернення Росії? https://crs-center.org/росія-і-пророцтво-у-фатімі-коли-чекати/.

Závěr

V knize „Příchod Boha. Křesťanská eschatologie“ Jürgen Moltmann píše: „Velké události před sebou vrhají stín.“ Takovou událostí, mohu-li ji tak nazvat (přesněji řečeno konečnou skutečností), je konec světa a poslední soud. „Konec světa,“ píše Moltmann, „je setkání s novým světem od Boha a jeho zakoušení.“ (Moltman 2017, 254)

Eschaton vrhá stín na dnešní dějinné události. Obrysy Božího království rozeznáváme podle jeho znamení: otevřenost vůči lidské osobě, pohostinnost, společenství osudu, z něhož se rodí komunita, a společenství stolu (včetně eucharistie), radikalismus naší křesťanské víry. Karl Barth tvrdil, že „právě eschatologie, je-li správně chápána, je nejpraktičtější ze všech věcí, na které lze myslet“ (Barth 2000, 269).

Eschatologii považuji za klíč k pochopení evangelizace v současném kontextu. Válka se vší vážností konfrontuje každého člověka s bezprostřední možností smrti, která je první na seznamu „posledních věcí“. V tomto kontextu se evangelizace stává přímým hlásáním osoby Ježíše Krista, takže člověk, kterého oslovujeme, je postaven před volbu „pro, nebo proti“.

Touto volbou je soud – druhá „poslední věc“, jak ji nazýváme v katechismu. V Mt 25,31–46 jsou kritériem soudu skutky milosrdenství a lásky. Spravedlnost je zde vyjádřena prostřednictvím soucitného jednání. Zdůrazňuje se zde, že spása není spojena pouze s vírou, ale také s projevováním spravedlnosti skrze lásku k bližnímu. Proto církev přichází vydávat svědectví všude tam, kde se lidé shromažďují, kde se hledá pravda, kde se

požaduje svoboda.[89] Tato nezištná a obětavá láska se stává „svátostí bratra“, kde se uskutečňuje nejhlubší podstata církve (Hrymiewicz 1991, 169–170). Jak napsal Hans Urs von Balthasar, „každý čin vykonaný autenticky ve víře má zde a nyní nejen bezprostřední, ale i budoucí důsledky, neboť neslýchaně účinným a spolehlivým způsobem určuje a proměňuje strukturu toho, co přijde“ (Balthasar 1996, 74).

Válka na Ukrajině je viditelným projevem globálního a hlubokého konfliktu. „Ať jsme kdokoli a jakkoli daleko, tato válka se nás všech dotýká – osobně, informačně, politicky, ekonomicky, morálně, duchovně. Navíc se nás tato válka nejen dotýká, ale vtahuje nás do sebe. V této válce není možné zůstat pozorovatelem nebo outsiderem,“ píše evangelický pastor a teolog Michael Čerenkov (Čerenkov 2022, 204).

Zlověstný dech 3. světové války je v Evropě cítit i dnes. Litva už má na hranicích s Ruskem protitankové zátarasy. Varšava testuje zvukové výstražné systémy podobné těm, které varují před raketovým útokem v ukrajinských městech.

Církev však pokračuje ve své pouti po celé zemi. A neúnavně hlásá poselství o milujícím Bohu, který drží náš svět pevně ve svých rukou.

Bibliografie

Balthasar, H. Urs von. 1996. *Teologia dziejow*. Tlum. Z niem J. Zychowicz. Krakow.

[89] Cf. Церковь на Майдане? 31.12.2013, 13:26. http://risu.org.ua/ru/index/expert_thought/authors_columns/mcherenkov_column/54792/.

Fides 8. 1. 2024. Fides.org/en/news. 2024. Monday, 8 January 2024 http://www.fides.org/en/news/74577-VATICAN_The_Pope_The_third_world_war_in_pieces_is_increasingly_turning_into_a_real_global_conflict.

Hrymiewicz, W. 1991. *Pascha Chrystusa w dziejach człowieka i wszechświata*. Zarys cgrześcijańskiej teologii paschalnej – T. 3. Lublin: TN KUL.

Plaatjies-van Huffel, Mary-Anne. 2020. "Rethinking the reciprocity between lex credendi, lex orandi and lex vivendi: As we believe, so we worship. As we believe, so we live." *HTS Teologiese Studies / Theological Studies*, 76.1 (2020): 8 stran. https://hts.org.za/index.php/hts/article/view/5878/15595.

Przeciszewski, M. 2013. *Czym jest nowa ewangelizacja?* 2013-09-20 https://www.niedziela.pl/artykul/6157/Czym-jest-nowa-ewangelizacja.

Szlaga, Bp. Jan Bernard. 2005. Nieznajomość Biblii nieznajomością Eucharystii. *Pastores* 29 (4) 2005. https://m.katolik.pl/nieznajomosc-biblii-nieznajomoscia-eucharystii,30508,416,cz.html.

Барт, К. 2000. *Очерк догматики* / пер. с нем. (Серия «Миф, религия, культура»). СПб.: Алетейя. [Bart 2000]

Бугель, В. 2008. *Антропология (для и не только) людей доброй воли*. В: Одесские богословские чтения. Выпуск 4: Открыть человека человеку. Христианская антропология на рубеже столетий. /Ред. А. Доброер, о. Ц. С. Напюрковский OFMConv. Одесса. [Bugel 2008]

Гейнц-Петер Катлевски. 2005. *Богословие после Освенцима*. 31.01.2005. https://www.dw.com/ru/богословие-после-освенцима/a-1481370. [Katlevski 2005]

Жадан, Сергій. Nevročeno (webová stránka z června 2024). *Владика Борис Ґудзяк: Ми ніколи не помиляємося, коли чинимо діла милосердя. А потреба на них колосальна*. https://radiokhartia.com/texty/vladyka-borys-gudziak-my-nikoly-ne-pomyliaiemosia-koly-chynymo-dila-myloserdia-a-potreba-na-nykh-kolosalna/. [Žadan 2024]

Коцур, Тимотей Т. *Папеж Франтишек 10. 11. 2020. Angelus*. https://www.vaticannews.va/uk/pope/news/2020-10/angel-gospodnij-11-zhovtnya-2020.html. [Kocur 2020]

Маринович, М. 2003. *Українська ідея і християнство або коли гарцюють кольорові коні апокаліпсису*. Київ: Дух і Літера. [Marinovič 2003]

Маринович, М. 2018. *Яке обличчя Третьої світової війни?* https://risu.ua/ru/yake-oblichchya-tretoji-svitovoji-viyni_n107961 20 травня 2018 [Marinovič 2018]

Християнський місійний простір. *Росія і пророцтво у Фатімі. Коли чекати закінчення війни і навернення Росії?* https://crs-center.org/росія-і-пророцтво-у-фатімі-коли-чекати/.

Черенков, М. . 2022. Церковь на войне. Заокеанский фронт. *Богомыслие* 32, 2022, 203–215. [Čerenkov 2022]

Черенков, М. 2013. 31.12.2013, 13:26. *Церковь на Майдане?* http://risu.org.ua/ru/index/expert_thought/authors_columns/mcherenkov_column/54792/.

Мольтман, Ю. 2017. *Пришествие Бога. Христианская эсхатология*. Серия: Современное богословие. ББИ. [Moltman 2017]

Dobro a zlo v katechezi

Zuzana Svobodová

V následujícím textu budu vycházet ze studie Josefa Zvěřiny *Dobro a zlo v umění*, která byla poprvé zveřejněna roku 2024 v publikaci *Josef Zvěřina a teologie agapé* a spolu s celou knihou je dostupná volně na internetu. Jak popsala historička a nálezkyně dané studie Lucie Šmídová (cf. Šmídová 2024, 192), jde o spis, který se zachoval v jednom z opisů v pozůstalosti manželů Falerských a nyní je součástí Zvěřinovy pozůstalosti v Národním archivu. Úkolem zde bude krátce a konkrétně pojednat o možnostech aplikace Zvěřinou zmíněných zásad hodnocení dobra a zla v umění v katechezích. Vycházet přitom budu také z osobní zkušenosti katechetky působící tři dekády v pastorační praxi (cf. Svobodová 2019, 1882) římskokatolické církve.

Patří již dnes i v české římskokatolické církvi v kruzích vzdělaných katechetů k běžné praxi, že katecheze jsou vědomě zaměřeny na řád jako „jednotu pravdy, dobra a krásna“ (Zvěřina 2024, 196). Zmiňuji „vzdělaných katechetů“, neboť by nemělo být možné bez předchozího vzdělání získat biskupskou misi nutnou k pastorační práci katechety. Ve své praxi jsem se nikdy osobně nesetkala s tím, že by v současné době působil katecheta bez předchozího vzdělání. Jsem přesvědčena, že mnozí katecheté, kteří prošli minimálně katechetickým kurzem (pokud nestudovali teologii v rámci univerzitního vzdělávání), jsou dobře připraveni. Otázkou ovšem je, kolik katechetů bude u nás v římskokatolické církvi působit za dalších deset až dvacet let. V současné katechetické službě totiž

v drtivé většině převažují starší ženy a mladí nepřicházejí v dostatečném počtu, aby tyto ženy, až již nebudou moci své služby poskytovat, mohli nahradit (přestože užívám v tomto textu dosud výrazu „katecheta“ a na základě právě vyjádřeného bych měla užívat spíše označení „katechetka“, budu i nadále, pouze pro zjednodušení, používat tvar maskulina).

Zdůraznil-li Josef Zvěřina, že v řádu, znamenajícím jednotu pravdy, dobra a krásna, se uplatňuje věda jako ta, která odhaluje pravdu, mravnost, která hledá a uskutečňuje dobro, a umění, které zjevuje krásno, chtěl tím zároveň vyjádřit nejen vzájemnou přináležitost vědy, mravnosti a umění, ale především vnitřní vztahy mezi pravdou, dobrem a krásou, protože s naléhavostí nejen v této studii, ale i jinde ve svém díle připomínal, že pravda nemůže nedbat dobra i krásna, že mravnost se zcela „opírá o pravdu i krásu dobra“ (tamtéž) a umění se nikdy „nemůže obejít bez pravdy a dobra“ (tamtéž).

Zcela prakticky vyznívá také důraz na význam umělecké tvorby pro všechny, kteří chtějí jednat odpovědně vůči Božímu zjevení (cf. Blažek Iňová 2019, 31). Katecheta, který by nevnímal uměleckou tvorbu jako cestu, jež nás pomáhá otevírat pro Slovo, které se v umění výtvarném vyjadřuje zpodobením, nechával by tak ladem pole, jež se mu svými plody nabízí. Nebyl by tak ani dobrým hospodářem vůči sobě, ale především by jednal neodpovědně vůči těm, kteří jsou mu v jeho katechetické službě svěřeni.

K tomu, co by měl katecheta zvážit předtím, než bude s uměleckým dílem v rámci katechezí pracovat, sdělil Josef Zvěřina ve své stati dobré základy, a to především pro motivaci, aby umělecký svět byl vnímán, jeho díla kriticky poznávána a uvědomována jejich „závaznost, význam pro duchovní společnost“ (Zvěřina 2024, 197). Jako je tomu u každého křesťana, jehož povolává Pán

a vyzývá jej k tomu, aby hledal především Boží království a jeho spravedlnost (Mt 6,33), tak zároveň každému takto pozvanému platí i varování na této cestě a výzva k bdělosti, pozornosti, neboť „může nenáležitým užíváním řád pravdy upadnout v dogmatismus, řád dobra v moralismus a řád jednoty v planý akademismus a mrtvý schematismus“ (Zvěřina 2024, 199).

Bude-li užívat poučený katecheta s bdělostí mysli i pozorností srdce díla vzniklá uměleckou tvorbou, bude jistě moci také i s těmi jemu svěřenými tváří v tvář skutečnému uměleckému dílu reálně prožívat, že „pod všemi spory a sváry, které se bez míry staví nesmiřitelně proti sobě, je pokoj a řád, jenž vládne zemi“ (tamtéž). Pro každé dílo, včetně díla uměleckého, totiž platí, že stojí-li v řádu bytí, který je založen v dobru (pravdě, jednotě), potom se zjevuje tento řád i tehdy, když námětem díla je zlo (například zobrazení roztržky, nemoci, války, smrti). Nikoli sice v námětu samém, ale dílo uskutečněné v řádu bytí promlouvá o tomto podstatném (tj. vpravdě *fundamentálním*) řádu, v tomto případě však jde o řeč (tj. zakládající *Logos*) zpoza námětu.

Z toho je již zjevné, že na kvalitu uměleckého díla musí ten, který s ním bude chtít v katechezi pracovat, brát důkladný zřetel. Katecheta jako kritik dobře ví, že při veškeré své činnosti musí dobře rozlišovat a soudit. Zvěřina zdůrazňuje opět provázanost kritiky (myšlení, souzení) a mravnosti, jejího možného rozvoje, či naopak ustrnutí, což má za následek rozkvět, či naopak úpadek umělecké tvorby (cf. Zvěřina 2024, 201). Neposoudíme-li tedy pravdivě, neseme zodpovědnost za šíření zla a ošklivosti. Naopak budeme-li sami hledat pravdu a učit tomu i nám svěřené, podílíme se na rozkvětu dobra (v morální oblasti) a krásy (v oblasti estetické). Jistě zde tento řád mohou nahlédnout i ti, kteří by

pracovali mimo katechetickou oblast (cf. Blažek Iňová 2021, 181–192, zejm. 184).

V oblasti spirituálního rozvoje nabývá však provázanost pravdy, dobra a krásy formu výzvy k aktivnímu provazování přístupů, jimiž (například) katecheta vykonává svou činnost. Pokud by totiž rozvíjel jen aktivity týkající se pravdy a jejího poznání, dává již tím špatný příklad úzkého vidění lidské osobnosti a řádu stvoření vůbec. V poznání této provázanosti přímo pramení i odpovědnost za rozvoj, totiž kultivaci (*cultura*, *educatio*) naši vlastní i těch, kteří jsou nám svěřeni (například v katechezi – cf. Kuźniar 2023, 384n). Zvěřina vyjadřuje rezolutně: „Každé umělecké dílo musí podstatně prožít duchovní hodnoty.“ (Zvěřina 2024, 201) Co tím má být řečeno? Umělecký svět je světem a jako v takovém jsou tvůrčí díla ve vzájemných vazbách, jsou v relaci. Duchovní hodnoty pak tvoří jakési milníky, směrovky. Přestože existují mnohé cesty, jde-li skutečně o umělecké dílo (a nikoli kýč, nevkusnou nápodobu), pak toto po cestě směřuje k duchovním hodnotám, nemíří do bludného kruhu, ale pozorného adresáta takové umělecké dílo orientuje právě proto, že je v něm zachyceno prožití duchovních hodnot (cf. Zvěřina 1994, 432). Umělecké dílo do určité míry zpodobuje viděné (obecněji prožívané) svým tvůrcem, podobně jako slovo autora textu do určité míry vyjadřuje slovo-smysl, který ve svém duchu autor nahlíží.

Zmíněná inspirace k prožití duchovních hodnot se jistě neomezuje pouze na křesťany. Zde je možné vpravdě synodálně sdílet plody ducha. Zdůvodnění zde Josef Zvěřina podává teologické:

> … obecnost dobra, pravdy, krásy, kterou křesťanství vyznává, má platnost i v umění a proto vznikly, vznikají a budou vznikat z tohoto základu hodnoty i mimo křesťanský svět. Ani člověk není zcela propadlý zlu, nýbrž jen narušen a ohrožen;

> proto vydal, vydává a bude vydávat díla hodná křesťanovy úcty, i když jejich původce křesťanem nebyl. Kritik tyto hodnoty – i mravní hodnoty – musí poznat, pochopit, zařadit, hodnotit a soudit. Musí vidět jejich klad, ukázat jejich spojitost s křesťanským, mravním řádem, a teprve potom pronést soud. Ale pronést jej musí! (Zvěřina 2024, 202)

Kritikem v našem případě zde bude katecheta, přičemž lze i podle Zvěřinou popsaného postupu vnímat aplikaci metody *vidět–posoudit–jednat*, kterou promyslel kardinál Joseph Leo Cardijn (1882–1967, ve francouzském originále jde o metodu *voir–juger–agir*, cf. Lentern 2024, 18)[90] a skrze hnutí s názvem *Jeunesse ouvrière chrétienne* (JOC), tedy *Křesťanská pracující mládež*, ji rozvinul. Josef Zvěřina si dobře uvědomoval zásluhu dominikána Metoděje Habáně (1899–1984) na rozšíření tohoto hnutí a jeho metody u nás. S Růženou Vackovou však tuto metodu pro své kroužky nepovažovali za ideální (cf. Svobodová 2025, 16–17).

Co naopak považoval za klíčové, byl

> závazek, aby katolicismus, obrozený …, nabral dech a odhodlal se k mužné službě dobru, pravdě a krásnu, jak je to jeho bytostným a v dějinách už osvědčeným posláním. (Zvěřina 2024, 203)

Josef Zvěřina byl přesvědčen o tom, že mnozí lidé nedostatečně rozlišují mezi hodnotami a hodnocením, což má za následek, že hodnoty vnímají jen kdesi uvnitř každého jednotlivého člověka jako poznávajícího subjektu. Zvěřina usiloval o to objasnit, že hodnoty nejsou jen v každém jednotlivci, ani kdesi odděleně od nás v říši idejí, ale – a zde se opět uplatňuje Zvěřinův jasný teologický pohled – hodnoty jsou součástí našeho stvořeného světa, mají

[90] Kardinál Josef Cardijn navštívil Prahu a přibližně stovka pozvaných zájemců o jeho metodu se s ním setkala 18. dubna 1947 v pražském semináři – cf. Vaško 1990, 219.

základ ve skutečnosti (cf. Blaščíková, Nemec 2025, 40), která nese stopy svého Stvořitele, tedy ve skutečnosti našeho světa jsou dobro, pravda, krása, řád (cf. Zvěřina 2024, 203). Jistěže zde nejsou v plnosti, neboť Bůh není totéž, co stvoření („Jen Bůh je cele svůj vlastní kon – a přece ani on není celý ve svém díle.“ – Zvěřina 2024, 211). Ale jakkoli je svět porušený, zůstává-li stále světem, pak nadále nese také obraz svého Stvořitele („dílo je podobenstvím svého tvůrce“ – Zvěřina 2024, 211) a ten, který byl stvořen k obrazu Božímu a oživen Božím dechem (Gn 2,7), má tyto hodnoty rozpoznávat, má nabrat dech a odhodlat se ke „službě dobru, pravdě, krásnu“ (Zvěřina 2024, 203).

Katecheta dnes pracuje nejčastěji s těmi, kteří se připravují na křest nebo jsou již pokřtění. „Pokřtěný je nejen člověk očištěný, ale obnovený, nový člověk v Kristu a v Duchu svatém nové stvoření.“ (Zvěřina 1994, 430) Proto je stěžejním úkolem katechety uvádět do života víry obnoveného, nového člověka, do nového stvoření, a proto může a má vést jemu svěřené k tomu, aby vnímali onu výzvu k nabrání dechu, k odhodlání se ke službě – vždyť jde křtem o to, aby se ona novost projevila, žila. Každý podle své úrovně zralosti pak může přispívat onou službou dobru, pravdě, kráse. Službou těmto hodnotám jakožto hodnotám, které jsou podobenstvím (tj. obrazem jako odkazem na) Stvořitele, tak slouží Stvořiteli samému, jinak by šlo o modloslužbu, o modlářství, v němž se člověk podřizuje ne-pravdě (pseudopravdě, falešné pravdě), ne-dobru, ne-kráse.

Dosud jsem zde pojednala o vpravdě pozitivních hodnotách bytí. Jak je tomu ale se zlem? (cf. Spišiaková 2022, 41) Má mít zlo místo v katechezi? Jistě ano, totiž v tom smyslu, že zlo katecheta nezastírá a ty, kteří jsou mu svěřeni, vede k poznání, že zlo nemá svou vlastní pozitivní hodnotu.

Každý katecheta, který pracuje s lidmi tohoto světa, se setká s jejich bolestí, nemocí, strachem, tedy tím, co je označováno jako působení zla. Pokud by chtěl katecheta tyto autentické prožitky bagatelizovat jako malicherné, mnoho by svým svěřencům neposloužil. Je tedy jeho úkolem vnímat i tyto stránky člověka s náležitou pozorností. Již tím, že bude nabízet ochotu sdílet bolest, přinese více, než kdyby nastavil v této situaci záda. Musí ale jakožto katecheta učinit ještě více. Můžeme zde aplikovat slova Josefa Zvěřiny o umělci, protože k druhému člověku můžeme také přistupovat jako svého druhu uměleckému dílu: „je povinen zjevením svého poznání. A to je zatěžkávací zkouška lásky a spravedlnosti, moudrosti a upřímnosti.“ (Zvěřina 2024, 210)
Zde nestačí jen poznání, ale je třeba „tvůrčí vůle, odhodlání k činu, nasazení sebe“ (Zvěřina 2024, 213), přičemž byl Zvěřina přesvědčen, že platí: „čím víc člověk obětuje, tím větší dílo vytvoří“ (Zvěřina 2024, 212).
Katecheta se může nechat inspirovat tím, jaké úkoly kladl Zvěřina na umělce, který má vidět onen sklon ke zlému (tj. být ochoten přiznat si tento sklon), ale odporovat mu, překonávat jej, překonávat zlobu, což není jen „obrana“, ale aktivní tvůrčí síla lásky: „Nenávist ke zlu musí být vyvážena láskou k dobru, milosrdenstvím a soucitem ke skutečným trpícím“ (Zvěřina 2024, 227). Věřím a mám naději, že kde za souhlasu svobodné vůle přechází od možnosti k uskutečnění ona láska k dobru, tam jde o více než jen „vyvážení“ oné nenávisti ke zlu, ale že tato síla je vpravdě tvůrčí, živou, život rozšiřující a prohlubující.
Přejdu nyní ke konkrétním otázkám, které by si mohl a měl katecheta klást, jde-li mu o podporu rozvinutí svých svěřenců ve vztahu k duchovním hodnotám. Budu přitom vycházet ze schématu

Étos umělce, který Josef Zvěřina vypracoval (cf. Zvěřina 2024, 234–235).

Jaké jsou zde předpoklady ve vztahu k řádu, krásnu[91], dobru, pravdě? Jaké zde promlouvají hodnoty (případně jejich opaky, které Zvěřina nazývá „nehodnoty“)? K čemu toto směřuje, k jaké hodnotě (či jejímu opaku)? Jaké pojetí skutečnosti se zde ukazuje ve vztahu k řádu, krásnu, dobru, pravdě? Jaké hodnoty se zde rozvíjejí (případně jaké nehodnoty se zde projevují)? Jakým způsobem se zde pracuje s látkou, jakým způsobem se zde utváří forma – opět vzhledem k řádu, krásnu, dobru, pravdě?

Protože je Zvěřinovo schéma týkající se étosu umělce volně dostupné, není zde zapotřebí utvářet všechny otázky, které z něj lze vyvodit pro činnost lidskou a v rámci tohoto textu pak konkrétně pro činnost katechety. Uvedu jen příklady, a to příklady vzhledem k dobru.

Jako první hodnotu v oblasti předpokladů uvedl Zvěřina tvůrčí vůli a její opak (nehodnotu) netečnost. (Nejen) katecheta se tedy může ptát (a měl by zřejmě začít u sebe, proto formuluji následující otázky způsobem vztaženým k vlastní osobě, i když je jistě možné se ptát podobně i vzhledem k těm jemu svěřeným): Mám skutečně tvůrčí vůli, nebo jsem netečný?

Dále je uvedena statečnost a jako opak nerozhodnost. Mohla by zde tedy být kladena otázka: Jsem statečný, nebo spíše nerozhodný?

Jako další hodnota je uvedena láska, k níž nehodnotou lze ve Zvěřinově schématu vnímat nedostatek mravního patosu a nedostatek lásky. Bylo by tedy možné zde uvést na to navazující otázku: Jsem ve vztahu k lásce, nebo mám nedostatek mravního citu, nedostatek lásky?

[91] Josef Zvěřina užívá tvar *krásno*, přičemž je třeba hlouběji promyslet, proč se spíše vyhýbal termínu *krása*. Oba pojmy mají svůj rozlišitelný význam.

Nakonec uvádí v oblasti dobra Zvěřina jako hodnotu svatost a jako její opak zkaženost, rozvrat, zlobu. Lze se tedy ptát: Prokazuji svatost, nebo spíše zkaženost, působím rozvrat, projevuji zlobu?
Následně pro oblast „vědomí finality“, neboli zaměření k cíli uvádí Zvěřina v prostředí dobra jako hodnotu uskutečnění dobra a jako její opak nevůli ke kladu, přehodnocení zla a do závorky klade pesimismus. Přehodnocením zde má zřejmě na mysli nadhodnocení, přemíru v hodnocení, totiž nadměrné zabývání se zlem, které se projevuje pesimismem. Lze zde tedy formulovat otázky: Uskutečňuji dobro? Směřuji k dobru? Neprojevuji spíše nevůli ke kladu, k dobru? Nezabývám se nadměrně zlem, nedávám zlu větší význam, než jaký má? Nejsem pesimistický? Nezaměřuji se na zlo jako cíl, namísto úsilí o dobro?
V oblasti pojetí skutečnosti vidí Zvěřina u dobra dvě hodnoty, totiž vážnost (a její opak nevážnost) a úctu (či opak neúctu). Otázky zde formulované by mohly znít: Vnímám skutečnost s úctou, nebo se v mém pojetí skutečnosti ukazuje spíše neúcta? Beru skutečnost dostatečně vážně, nebo ji znevažuji?
Nakonec v oblasti výběru zpracování látky a vytvoření formy klade Zvěřina v souvislosti s dobrem jako hodnoty: Svědomité, pečlivé, solidní, odpovídající, dále s velkým počátečním písmenem Odborné a Poctivé. Zdá se, že tam, kde uvedl malá počáteční písmena, chtěl zdůraznit, že jde o rozvinutí dříve uvedeného. Navíc se jeví, že celé schéma je zde tvořeno v návaznosti na předchozí uvedení hodnoty v oblasti předpokladů, tj. v tomto případě na tvůrčí vůli, statečnost, lásku, svatost. Pak by tvůrčí vůli odpovídalo svědomité, pečlivé, solidní a odpovídající (či jako opak neodpovědné) zpracování látky a vytvoření formy. Otázky by zde mohly být: Jsem ve své činnosti svědomitý, pečlivý, solidní, odpovědný? Neprojevuji nedbalost?

V návaznosti na předpoklad hodnot jak statečnosti, tak lásky bychom ve schématu *Étos umělce* mohli interpretovat odborné, či naopak povrchní jako odpovídající hodnotu a nehodnotu při zpracování látky a vytvoření formy. Mohly by se zde formulovat otázky: Utvářím své dílo odborně? Nejsem ve svém jednání povrchní?
Svatosti (ale i lásce) by ve schématu mohla odpovídat poctivost (nebo její opak nepoctivost, a Zvěřina tu uvádí též neodpovědnost). Zde se lze tázat: Jsem v činnosti poctivý? Nebo jsem spíše nepoctivý, a tím neodpovědný vůči látce a formě?
Co je pro katechetu předpokladem, finalitou, co skutečností, a co látkou a formou necháme v tomto textu již stranou, ale jsem přesvědčena, že každý jen trochu v Aristotelovi poučený čtenář zde odhalil stopy tohoto antického myslitele a jeho pojetí příčin, které natolik rozvinul, neboť byl přesvědčen, že poznat věc znamená poznat její příčinu (cf. Phys. I, 1, 184a 10–16).
Josef Zvěřina zde využil i své filosofické vzdělání a věřím, že právě tím dostatečně ukázal, nakolik je znalost filosofie důležitá i pro teology.

Závěr

Josef Zvěřina prokázal svou tvorbou, že teolog může a má rozvíjet interdisciplinaritu, neboť právě tím prokazuje, že jeho teologie je živá, s budoucností. Zabývala jsem se na jiném místě teologií Josefa Zvěřiny jako teologií výchovy (cf. Svobodová 2025), zde jsem se snažila ukázat, jak praktické mohou být Zvěřinovy analýzy dobra a zla v umění. Všechna odvození ze Zvěřinova textu padají na mou hlavu. Je možné, že se v budoucnu ukáže rukopis Zvěřinova textu v originále, který prokáže, že jsme z jeho schématu vytěžili něco, co tam původně nebylo. I s tímto rizikem

jsem k tomuto textu přistupovala. Usilovala jsem o interpretaci, ve své podstatě tedy o tvůrčí čin, nikoli o přepis či málo kritickou aplikaci do jiné oblasti.

Zaměřila jsem se konkrétně na katechety, neboť vnímám, že jejich přítomnost již v našem prostředí začíná chybět a vzhledem k tomu, jak málo mladých lidí se k této službě nabízí, bude nám zřejmě nedostačovat i v budoucnosti.

Možná označení katecheta zmizí z našeho slovníku. Možná, že zmizí přístup onoho „pevného držení“, „zachovávání“ (L 5,15)[92]. Co však nezmizí, je potřeba duchovního rozvoje. Snažím se rozumět nahrazování pojmů, ke kterému v této souvislosti dochází (hovoří se dnes o službě duchovního doprovázení, o spirituálních koučích, o animátorech v církvi, atp.). Možná jsou mnohé z nových označení ve společnosti, v níž se nacházíme, srozumitelnější. Možná se učinilo v oblasti katecheze mnohé špatně, nedobře, zle, a právě toto nadále odrazuje od této služby. Pokud se učinilo kdekoli cokoli špatného či zlého, je na předním místě zapotřebí to vyznat jako zlo. Odříct se zlého a přiznat se k úsilí o dobré. Věřím, že i v případě katechetické služby je přiznání a vyznání zlého zapotřebí. Patří to k odpovědnosti za to, co bylo učiněno, co se zde projevilo. Bez tohoto vyznání by další služba (i když ji pojmenujeme jinak) byla neodpovědná a nepoctivá vzhledem k minulosti, projevila by se jako nedbalá a povrchní. Stejně tak věřím, že je pro kultivaci pravdivého, dobrého a krásného v našich životech zapotřebí čelit netečnosti, nedostatku lásky, zlobě, zkaženosti a rozvratu, a to konkrétním (uskutečňovaným) přátelstvím, láskou (Luzon 2025, 10), statečností, tvůrčí vůlí, tedy

[92] Cf. výraz κατεχω – Strong: G2722, Webster Concordance (1833), https://biblehub.com/greek/2722.htm.

rozvíjením, kultivací, uskutečňováním dobra, které orientuje ke svatosti.

Bibliografie

Aristotelés. 1996. *Fyzika*. Praha: Petr Rezek.

Blaščíková, Andrea a Rastislav Nemec. 2025. *Cnosti v celistvom vzdelávaní*. Bratislava: Minor, Kapucíni na Slovensku.

Blažek Iňová, Veronika. 2019. "Beauty as a Way of Communicating the Revelation of God". *Acta Missiologica* 13 (2), 2019, 61–72.

Blažek Iňová, Veronika. 2021. *V úžasu před Boží krásou: vztah Božího zjevení a lidské zkušenosti krásy jako výzva pro náboženskou edukaci*. Moderní česká teologie. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Kuźniar, Mariusz. 2023. "Diventare cristiani maturi. Le linee guida della catechesi con gli adulti per Arcidiocesi di Praga". *Studia Oecumenica* 23, 379–402. https://doi.org/10.25167/so.5401.

Lentern, Paul. 2024. "Reflection, Action and the Double Transformation". *Theology and Philosophy of Education* 3 (2): 14–20. https://www.tape.academy/index.php/tape/article/view/59.

Luzon, Pinhas. 2025. "Creative Love in Education: Integrating Traditional and Critical Theological Approaches". *Theology and Philosophy of Education* 4 (1): 7–14. https://www.tape.academy/index.php/tape/article/view/71.

NAS Exhaustive Concordance of the Bible with Hebrew-Aramaic and Greek Dictionaries. Copyright © 1981, 1998 by The Lockman Foundation. https://biblehub.com/greek/2722.htm.

Spišiaková, Mária. 2022. “Why Death Should Be a Topic for Education”. *Theology and Philosophy of Education* 1 (2): 38–44. https://www.tape.academy/index.php/tape/article/view/18.

Svobodová, Zuzana. 2019. Církev jako společenství nelhostejných. In: Zulehner, Paul M., and Tomáš Halík, eds. *Wir teilen diesen Traum: Theologinnen und Theologen aus aller Welt argumentieren "Pro Pope Francis"*. Patmos Verlag, 2019, s. 1882–1887.

Svobodová, Zuzana. 2019. The Church as a Community of those who do not Act and Live with Indifference. In: Zulehner, Paul M., and Tomáš Halík, eds. *Wir teilen diesen Traum: Theologinnen und Theologen aus aller Welt argumentieren "Pro Pope Francis"*. Patmos Verlag, 2019, s. 1888–1893.

Svobodová, Zuzana. 2025. *Příspěvky Josefa Zvěřiny a Oto Mádra k rozvoji teologie jako teologie výchovy*. Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky. Praha: Nadace Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových.

Šmídová, Lucie. 2024. Dobro a zlo v umění. Slovo na vysvětlenou. In Svobodová, Zuzana (ed.). 2024. *Josef Zvěřina a teologie agapé*. Praha: TAPE Academy Press, s. 192–194.

Thayer's Greek Lexicon, Electronic Database. Copyright © 2002, 2003, 2006, 2011 by Biblesoft, Inc. https://biblehub.com/greek/2722.htm.

Vaško, Václav. 1990. *Neumlčená: Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*. 1. díl. Praha: Zvon.

Zvěřina, Josef. 1994. *Teologie Agapé: dogmatika. Sv. 2*. Praha: Scriptum.

Zvěřina, Josef. 2024. Dobro a zlo v umění. In: Svobodová, Zuzana, ed. 2024. *Josef Zvěřina a teologie agapé*. Praha: TAPE Academy Press, s. 195–235.

Epilog

Zuzana Svobodová

V úvodu této publikace věnoval Tomáš Halík výzvu všem, kteří se chtějí od druhé čtvrtiny 21. století věnovat evangelizaci. Tato výzva se týká klíčové dynamiky, kterou vyznávají křesťané, totiž dynamiky vnitřního života Trojice, v níž vztahy jsou vyjadřovány termínem *perichórésis* (περιχώρησις). Můžeme dnes myslet na důležitost tohoto vzájemného prolínání jako na spolupřítomnost. Jsme v našem čase v určitém ohledu více spolupřítomní než kdykoli předtím. Alespoň se zdá, že díky zjednodušení cest komunikace bychom měli být schopni vzájemně lépe komunikovat. Sami všichni víme, jak tomu ve skutečnosti je. Ona spolupřítomnost zůstává před námi jako výzva. Máme v Trojici příklad hodný následování, máme se odkud učit, nezůstáváme ve své nedostatečnosti sami. To je dobrý začátek.

Skutečnost, že se zástupci tří generací mohli společně zamyslet nad tím, jak se ve 20. a na počátku 21. století proměnily metody apoštolátu či evangelizace, je sama o sobě nadějná, neboť svědčí o tom, že nám záleží na společné činnosti, k níž jsme byli vyzváni Kristem (Mt 28,19n: „Jděte ke všem národům a získávejte mi učedníky, křtěte je ve jméno Otce i Syna i Ducha Svatého a učte je, aby zachovávali všecko, co jsem vám přikázal. A hle, já jsem s vámi po všecky dny až do skonání tohoto věku. Amen.“) Setkávání generací může být prvním způsobem, jak působit perichoreticky.

Prudký rozvoj vědotechniky od 20. století po dnešek přinesl však nejen velký rozdíl mezi generacemi, ale též rozdíly mezi lidmi s různým stupněm vzdělání, s různým socioekonomickým zázemím, a v současnosti jsme upozorňováni na skutečnost prohlubujících se rozdílů mezi těmi, kteří využívají nástroje umělé inteligence již pravidelně a mezi těmi, kteří dosud tyto nástroje nechtějí aktivně využívat či je nemají ke svému aktivnímu využívání dostatečně k dispozici. Můžeme nyní tušit, že podobně jako při osvojení si užívání například nástrojů, jakými jsou oheň, nůž, elektřina, tak bude i nyní nutné si s novou zkušeností osvojit rovněž novou odpovědnost. Ono tušení nové odpovědnosti se zřejmě bude týkat opět právě spolupřítomnosti, schopnosti vnímat vztahy a vazby pravdivě, uvažovat nad nimi rozumně, usilovat zde jako i jinde o moudrost a na základě takového uvažování se poté také odhodlat jednat pro společné dobro. Společným dobrem samozřejmě není míněno pouhé rozšíření nových nástrojů, ale rozvíjení vědomí o skutečné spolupřítomnosti způsobem, který bude život kultivovat, nikoli likvidovat.

Proto jak v prologu vzpomenutá slova Josefa Zvěřiny o potřebné klinické teologii, tak ona slova papeže Františka o církvi jako polní nemocnici, nám odkazují úkoly, skrze něž se máme od Trojice a jejích projevů učit, jimiž máme jako křesťané následovat Krista.

Na úvodní slova Tomáše Halíka navázala Ludmila Muchová, která se ve svém zamyšlení nad evangelizací a její proměnou soustředila na pojetí dialogu v kontextu synodální cesty církve. Ze své dlouholeté zkušenosti upozornila také na specifický přístup vytváření hledajícího či výzkumného společenství v prostředí programu filosofie pro děti, která, jak připomněla, není jen pro děti, ale také pro ně, totiž pro všechny, kteří chtějí, či jsou ochotni vytvářet ono společenství, skrze něž vnímají svou situaci jako

situaci na cestě, kde nejsme sami a kde také nejsme jen s lidmi, kteří mají shodné představy, hodnoty a normy, ale s těmi, kteří nemají často ani přibližně shodnou životní orientaci.
Naléhavě se věnovala Ludmila Muchová také objasnění pojmů *kérygma*, Boží království, aby pak připomněla slova papeže Františka o církvi jako obrácené pyramidě, v níž ti, kteří vykonávají autoritu, jsou služebníci všech. Nejsou služebníky zákonu, ale služebníky konkrétnímu člověku, v dialogu, kde nikdo není vlastníkem pravdy, přesto každý je s ní nějak ve vztahu a za tento vztah nese odpovědnost.
V následující kapitole představila Blanka Kudláčová, jak se v průběhu 20. století rozvíjela v klíčových laických katolických apoštolských hnutích práce s mládeží na Slovensku. Konkrétně se zaměřila na činnost Ústřední katolické kanceláře se sídlem na Svoradově v Bratislavě, dále na další katolické spolky a organizace, které zde často našly zázemí – tak se Svoradov stal centrem života slovenské katolické mládeže a byl „líhní“ slovenských katolických osobností, jak autorka uvedla.
Dále byly vzpomenuty počátky Kolakovičova hnutí Rodina, které pokračovalo v ideách a metodách práce Katolické akce, přičemž byla popsána i praxe, kterou si v tomto hnutí osvojili mimo jiné také Vladimír Jukl a Silvester Krčméry.
Další kapitola přinesla pohled na jednu z nejvýznačnějších českých kněžských osobností 20. století, na Antonína Mandla. Historička Lucie Šmídová v ní předala svědectví o jeho kněžské službě pohledem dvou vybraných svědků, profesora Tomáše Valeny a Anny Hradilkové.
Českou alternativu duchovního života ve skautingu a podrobnosti vzniku a rozvoje tohoto hnutí analyzoval v následující kapitole Jiří Zajíc, a to s cílem nabídnout inspiraci k novým přístupům, kterými

lze i dnes uvádět děti a mladé lidi do duchovního života. Díky poměrně detailnímu rozboru organizační práce a také konkrétních zkušeností z více než třicetileté praxe lze dobře nahlédnout, jaké jsou zde možnosti pro duchovní rozvoj.

Anna Dudová v další kapitole popsala specifický přístup, založený na dobrovolnosti, participaci a inkluzi, který se od druhé světové války u nás postupně etabloval jako důležitá součást neformálního vzdělávání, a to nejen v sekulárním, ale i v církevním prostředí, jedná se o otevřenou práci s mládeží. Nejen biblické a širší teologické zakotvení tu bylo vyjádřeno, ale rovněž důraz na antropologická východiska tohoto přístupu, v nichž se vnímají s úctou zkušenosti a perspektivy dětí a mladých lidí a to, jak oni vidí svět, co jsou jejich názory a jaké prožívají emoce. Díky tomu mohou být všichni aktéři evangelizace vedeni k podstatným osobním otázkám, ale také si mohou otevírat prostor pro nové zkušenosti a příležitosti k vzájemnému, opět: perichoretickému, učení.

Následující kapitola pak díky zkušenostem a systematickoteologické reflexi Veroniky Řehákové představila praxi a teologické souvislosti duchovního doprovázení v současné české katolické církvi. Duchovní doprovázení je zde vyhlíženo jako služba dostupná a kvalitní, která skutečně podporuje růst do plnosti života, jako služba, která roste díky dynamice Trojice a z ní utvářené spolupráce křesťanů.

Otázku, zda evangelizovat, anebo to rovnou vzdát, si položil pro účely hledání a pojmenování výzev evangelizace v České republice Mariusz Kuźniar. Prakticky pojatá kapitola pro všechny, kteří to vzdát zatím nehodlají, přinesla mnohé konkrétní podněty.

Ze zkušenosti válkou zkoušené Ukrajiny se v další kapitole zamyslel nad zvláštnostmi evangelizace ve válečných podmínkách

Oleksandr Dobroier, přičemž čerpal podněty také od ukrajinských autorů.

Poslední kapitola krátce a konkrétně ukazuje možnosti aplikace zásad hodnocení dobra a zla v umění uvedených Josefem Zvěřinou ve studii Dobro a zlo v umění, která byla poprvé zveřejněna roku 2024 v publikaci *Josef Zvěřina a teologie agapé*.

Z uvedeného dostatečně vyplývá, že účelem této publikace bylo na jedné straně nezastírat náročnost cest evangelizace, ale také, na straně druhé, na tyto cesty s nabídkou pomoci přizvat další, kteří slyší a usilují následovat onu výzvu z Mt 28,19n.

Summary

Zuzana Svobodová

Proměny evangelizace (Transformations of Evangelization) is a publication that came to life with the aim of offering inspiration to all those who, since the second quarter of the 21st century, are engaged by Christ's call to "Go therefore and make disciples of all nations..." (Matthew 28:19). The book's authors reflect on theology that is living and clinical, and they do so from the points of view of various disciplines, approaches, and methods. They reflect on a theology in which the apostolate and missionary vocation are shaped not only dialogically but also perichoretically, following the life of the Trinity, whose imprint can be found in creation.

Thus, the current task appears to be two-fold: First, to actively seek and draw upon the truth of revelation, both in Scripture and in the ever-living concreteness of tradition – that is, a tradition that continues to grow together (*con-cresco*). Second, to discover the gifts that arise from interweaving (*perichórésis*) generations, cultures, denominations, religions, beliefs, and life paths with the aim of fostering awareness and acceptance of the renewing and creative Word.

The following authors contributed to the publication: Tomáš Halík, Ludmila Muchová, Blanka Kudláčová, Lucie Šmídová, Jiří Zajíc, Anna Dudová, Veronika Řeháková, Mariusz Kuźniar, Oleksandr Dobroier, and Zuzana Svobodová.

The book consists of a prologue, a chapter on "Proclaiming the Gospel, Dialogue, and Synodality," followed by a chapter on

working with young people in key lay Catholic apostolic movements in Slovakia throughout the 20th century, then a chapter dedicated to the priest Antonín Mandl. The next chapter covers the Czech alternative of spiritual life in Scouting, complemented by a chapter on open work with young people as a service of the Church to children and the youth. Then, a chapter follows on spiritual accompaniment in the contemporary Czech Catholic Church. The challenges of evangelization in the Czech Republic are covered as well. Given that Russia was at war against Ukraine at the time of publication, we have included a chapter on the specific features of evangelization under wartime conditions. The last chapter deals with questions of good and evil in relation to specific pastoral practice. The book also includes an epilogue, an index of terms, a name index, profiles of the authors, and a bibliography.

Bibliografie

Ambros, Pavel. 1998. *Křesťan a život ve světě: Odkaz předkoncilní diskuse teologie „laikátu“ a 2. vatikánského koncilu dnešní praxi církve*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Anonym 1. 1982. “Akú špiritualitu potrebujú slovenskí katolíci v rokoch 80-tych?” *Náboženstvo a súčasnosť*. Samizdat. 1 (3): 7-8

Anonym 2. 1983. “Keď mňa prenasledovali, budú aj vás prenasledovať.” *Náboženstvo a súčasnosť*. Samizdat. 2 (1): 2-4.

Aristotelés. 1996. *Fyzika*. Praha: Petr Rezek.

Augustyn, Józef. 2002. *Vedeni Bohem: praxe duchovního vedení*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.

Balthasar, H. Urs von. 1996. *Teologia dziejow*. Tlum. Z niem J. Zychowicz. Krakow.

Barry, William A. – Connolly, William J. 2009. *Praxe duchovního doprovázení*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.

Bauman, Zygmunt. 1995. *Úvahy o postmoderní době*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Black, Matthew. 1947–1948. “The Marcan Parable of the Child in the Midst.” *The Expository Times* 59, no. 1 (1947–1948): 14–16. https://doi.org/10.1177/001452464705900105.

Blaščíková, Andrea a Rastislav Nemec. 2025. *Cnosti v celistvom vzdelávaní*. Bratislava: Minor, Kapucíni na Slovensku.

Blažek Iňová, Veronika. 2019. “Beauty as a Way of Communicating the Revelation of God”. *Acta Missiologica* 13 (2), 2019, 61–72.

Blažek Iňová, Veronika. 2021. *V úžasu před Boží krásou: vztah Božího zjevení a lidské zkušenosti krásy jako výzva pro náboženskou edukaci*. Moderní česká teologie. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Casper, Bernhard. 2002. „Co znamená „dialogicky myslet“? Hlubší kořeny aktuálního imperativu.“ *Teologické texty* 5/2002, 178–180. https://www.teologicketexty.cz/casopis/2002-5/Co-znamena-dialogicky-myslet/178.

Cicatelli, S. 2022. Výchova ke kultuře dialogu v náboženské výchově. Přednáška na zasedání EEK, Praha.

Congar, Yves. 1995. *Za církev sloužící a chudou*. Preložila Terezie Brichtová. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.

Crasta, Patrick Maxim. 2019. *Duchovní doprovázení podle svatého Jana, milovaného učedníka*. Říčky: Flétna.

Csontos, Ladislav. 2017. “Mariánske kongregácie a katolícka akcia v prvej polovici 20. storočia na Slovensku.” *Studia theologica* 19 (3): 77–97.

Česká biskupská konference. 2018. *Metodika pro pastoraci a katechezi seniorů*. Praha: Sekretariát ČBK.

Davies, William David, and Dale C. Allison Jr. 2004. *A Critical and Exegetical Commentary on the Gospel According to Saint Matthew. Volume 2*. ICC. New York: T&T Clark.

Deinet, Ulrich, Benedikt Sturzenhecker, Larissa von Schwanenflügel, and Moritz Schwerthelm. 2021. *Handbuch Offene Kinder- und Jugendarbeit*. Wiesbaden: Springer VS.

Deloitte. 2025. *Průzkum Deloitte mezi mileniály a zástupci generace Z 2024*. https://www.deloitte.com/content/dam/assets-zone2/cz-sk/cs/docs/services/consulting/human-capital/2025-cz-genz-millennial-survey-report.pdf, https://www.deloitte.com/cz-sk/cs/services/consulting/research/genz-millennial-survey.html.

Dokumenty 2. vatikánského koncilu. 2002. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.

Druhý vatikánský koncil. *Ad gentes. Dekret O misijní činnosti církve* (online). Dostupné z: https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decree_19651207_ad-gentes_cs.html.

Dudová, Anna, and Richard Macků. 2022. "Pedagogické přístupy a didaktické postupy zaměřené na volnočasovou kompetenci." *Sociální pedagogika/Social Education* 9, no. 2 (2022): 58–77. https://doi.org/10.7441/soced.2021.09.0204.

Dudová, Anna. 2024. *Mladí lidé v církvi: Teologická reflexe pastorace mládeže v české katolické církvi*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Fides 8. 1. 2024. Fides.org/en/news. 2024. Monday, 8 January 2024 http://www.fides.org/en/news/74577-VATICAN_The_Pope_The_third_world_war_in_pieces_is_increasingly_turning_into_a_real_global_conflict.

Forgan, Vladislav I. 1991. *O duchovnom vedení*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha.

František I. 2014. *Evangelii gaudium. Radost evangelia. Apoštolská exhortace O hlásání evangelia v současném světě (online).* Praha: Paulínky. https://www.farnost-benesov.cz/wp-content/uploads/2014/10/Pape%C5%BE-

Franti%C5%A1ek-EVANGELII-GAUDIUM-Radost-evangelia.pdf.
František I. 2014. *Evangelii Gaudium: Radost evangelia*. Praha: Paulínky.
František I. *Fratelli tutti. O přátelství a sociálním přátelství* (online). https://www.vatican.va/content/francesco/de/encyclicals/documents/papa-francesco_20201003_enciclica-fratelli-tutti.html.
František. 2014. *Apoštolská exhortace Evangelii gaudium*. Praha: Nakladatelství Paulínky. [EG]
Garek, Martin. *10. jún 1049 – Založenie štátnej katolíckej akcie.* https://www.upn.gov.sk/sk/10-jun-1949-%E2%80%93-zalozenie-statnej-katolickej-akcie/.
Gavenda, Marián. 2014. *Fortes in fide. Skúsenosť a odkaz tajnej kňazskej formácie na Slovensku v rokoch 1969–1989.* Trnava: Dobrá kniha.
Grobbelaar, Jan. 2020. "Doing Theology with Children: A Childist Reading of the Childhood Metaphor in 1 Corinthians and the Synoptic Gospels." *HTS Teologiese Studies/Theological Studies* 76, no. 4 (2020): a5637. https://doi.org/10.4102/hts.v76i4.5637.
Grün, Anselm. 2014. *Doprovázení na duchovní cestě*. Malý duchovní život. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.
Halík, Tomáš. 2002. *Co je bez chvění, není pevné. Labyrintem světa s vírou a pochybností*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
Hamplová, Dana. 2013. *Náboženství v české společnosti na prahu 3. tisíciletí*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.
Hatala, Štefan. 1947. *Kráľovské kňazstvo: Príručka Katolícke akcie.* Košice: Verbum.

Hlaváč, Ľudovít. 2006. “Program a systém práce Rodiny.” In *Moderný evanjelizátor profesor Kolakovič a jeho žiak Anton Neuwirth a ich posolstvo mladej generácii,* ed. Ivan Kravjanský. Bratislava: VEDA.

Höring, Patrik C. 2017. *Jugendlichen begegnen: Arbeitsbuch Jugendarbeit*. 1. Auflage. Praktische Theologie heute, Band 152. Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer.

Hrymiewicz, W. 1991. *Pascha Chrystusa w dziejach człowieka i wszechświata*. Zarys cgrześcijańskiej teologii paschalnej – T. 3. Lublin: TN KUL.

Hylmar, František. 2015. „Zkušenost s duchovním doprovázením v perspektivě ignaciánské spirituality.“ *AUC Theologica* 5 (2): 215–234.

Jan Pavel II. 1990. *Christifideles laici: Posynodní apoštolský list o povolání a poslání laiků v církvi a ve světě z 30. prosince 1988*. Praha: Zvon. [CL]

Jan Pavel II. 1994. Encyklika *O stálé platnosti misijního poslání. Redemtoris missio*. Praha: Zvon.

Jeffs, Tony, and K. Mark Smith. 2019. “What Is Informal Education?” *The Encyclopaedia of Pedagogy and Informal Education*, 2019. https://infed.org/mobi/what-is-informal-education/.

Kaplánek, Michal. 1999. *Pastorace mládeže*. Praha: Salesiánská provincie.

Kaplánek, Michal. 2013. “Sociální pedagogika a sociální práce.” In *Encyklopedie sociální práce*, edited by Oldřich Matoušek et al., 503–506. Praha: Portál.

Karaba, Rastislav. 2012. “Ústredné orgány Katolíckej akcie na Slovensku.” *Studia Aloisiana* 3 (4): 29 – 45.

Katechismus katolické církve. 2002. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.

Kaupp, Angela, and Patrik C. Höring. 2019. *Handbuch kirchliche Jugendarbeit: Für Studium und Praxis*. Grundlagen Theologie. Freiburg im Breisgau: Herder.

Klobučník, Miroslav. 2006. "Kolakovičova aféra a pravda o nej." In *Moderný evanjelizátor profesor Kolakovič a jeho žiak Anton Neuwirth a ich posolstvo mladej generácii,* ed. Ivan Kravjanský. Bratislava: VEDA.

Kohut, Pavel Vojtěch. 2015. „Duch Páně je nade mnou: základní prvky teologie a praxe duchovního vedení." *AUC Theologica* 5 (2): 179–198.

Kolakovič – Poglajen, Tomislav 1993. "*Tomislav Kolakovič – Poglajen (TKP), Syntetický prehľad našej práce.*" Napsal Silvester Krčméry. Příloha. In *Profesor Kolakovič,* ed. Václav Vaško. Bratislava: Charis.

Kolektiv autorů. 1999 – 2021. *Encyklopedia Beliana.* Bratislava: Encyklopedický ústav SAV. https://beliana.sav.sk/heslo/katolicka-akcia.

Korec, Ján Chryzostom. 1989. *Od barbarskej noci. Na slobode,* Bratislava: Lúč.

Krapka, Emil, a Valér Mikula. 1990. *Dejiny Spoločnosti Ježišovej na Slovensku.* Cambridge: Dobrá kniha.

Krčméry, Silvester a Vladimír Jukl. 1996. *V šľapajach Kolakoviča*. Bratislava: Charis.

Krčméry, Silvester. Dokument č. 6 – Záverečná časť obhajoby pred súdom I. stolice. In *Pravdou proti moci. Príbeh muža, ktorého nezlomili*, ed. Silvester Krčméry 1995, dedičia 2014. Žilina: Artis Omnis.

Krčméry, Vladimír. 2014. *Ženie ma zlé svedomie. Rozhovory s Martinom Hanusom a Jozefom Majchrákom.* Bratislava: W PRESS.

Kudláčová, Blanka, a Andrej Rajský. 2023. "How to Survive in a Totalitarian Regime: Education of Salesians in Slovakia in the Period of Socialism (1948–1989)." *Religions* (online) 14 (7): 1–20. DOI 10.3390/rel14070858.

Kudláčová, Blanka, a Nikola Šebová. 2018. "Model práce s deťmi v tajnej Cirkvi na Slovensku v období rokov 1973–1989." In *Pedagogické myslenie a školstvo na Slovensku obdobia normalizácie po pád komunizmu*, ed. Blanka Kudláčová. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis.

Kudláčová, Blanka, a Nikola Šebová. 2020. "Illegal Confessional Education of Children in Slovakia in the Period of Socialism (Political and Religious Context)." *Paedagogica historica* 56 (4): 481–502. DOI: 10.1080/00309230.2019.1589539.

Kudláčová, Blanka. 2019. "Illegal confessional education of university students in the secret church in Slovakia in the 1960." *History of Education & Children's Literature* 14 (2): 55–73.

Kudláčová, Blanka. 2020. "Výchova detí a mládeže v rámci Laického apoštolského hnutia ako tajnej súčasti katolíckej cirkvi." In *Výchova a vzdelávanie slobodného človeka v podmienkach neslobody,* ed. Blanka Kudláčová. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis.

Kudláčová, Blanka. 2021. "Tajná cirkev ako priestor výchovy slobodných mladých ľudí v období komunizmu na Slovensku." *Studia theologica* 23 (1): 159–182. DOI 10.5507/sth.2020.049.

Kuźniar, Mariusz. 2023. “Diventare cristiani maturi. Le linee guida della catechesi con gli adulti per Arcidiocesi di Praga”. *Studia Oecumenica* 23, 379–402. https://doi.org/10.25167/so.5401.

Lentern, Paul. 2024. “Reflection, Action and the Double Transformation”. *Theology and Philosophy of Education* 3 (2): 14–20. https://www.tape.academy/index.php/tape/article/view/59.

Letz, Róbert, Viliam JUDÁK a kol. 2023. *Svoradov. Dejiny katolíckeho internátu v 20. storočí*. Nitra: Kňazský seminár sv. Gorazda.

Letz, Róbert. 2019. “Kresťanský disent bol ťažiskovou silou protikomunistického odboja.” *Denník Postoj,* 17. november [online]. https://www.postoj.sk/49044/krestansky-disent-bol-taziskovou-silou-protikomunistickeho-odboja.

Luzon, Pinhas. 2025. “Creative Love in Education: Integrating Traditional and Critical Theological Approaches”. *Theology and Philosophy of Education* 4 (1): 7–14. https://www.tape.academy/index.php/tape/article/view/71.

Martinek, Michael. 2005. „Inkulturace, spiritualita a pastorace.“ *Teologické texty* 5/2005, 194–198. https://www.teologicketexty.cz/casopis/2005-5/Inkulturace-spiritualita-a-pastorace.html.

Matěna, J. *Mé zaměstnání v církvi. Ohlédnutí* (online). https://www.getsemany.cz/node/299.

Merton, Thomas. 1997. *Duchovní vedení a rozjímání*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.

Mikloško, František. 1991. *Nebudete ich môcť rozvrátiť: Z osudov katolíckej Cirkvi na Slovensku v rokoch 1943 - 89.* Bratislava: Archa.

Mikloško, František. 2009. “Tajná Cirkev na Slovensku v období komunizmu.” In *Slovenská historická identita v XX. storočí,* ed. Ivan Čarnogurský. Bratislava: Eurokódex.

Mikloško, František. 2020. “Tajná církev v Československu byla prorockým hlasem (rozhovor s Františkem Mikloškem o skryté církvi).” *Paměť a dějiny* 14 (4): 72–85.

Mikloško, František. 2022. *Vladimír Jukl. V prvej línii veľkého príbehu*. Bratislava: Postoj Media.

Miltová, A. Centralismus demokratický. In Nešpor, R. Z. (ed.) *Sociologická encyklopedie* (online). Praha: Sociologický ústav AV ČR. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Centralismus_demokratick%C3%BD.

Murphy, A. James. 2018. “Focusing on the Child Next to Jesus in Mark 9:33–37.” South Dakota State University, Open PRAIRIE. https://openprairie.sdstate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1043&context=hppr_pubs.

NAS Exhaustive Concordance of the Bible with Hebrew-Aramaic and Greek Dictionaries. Copyright © 1981, 1998 by The Lockman Foundation. https://biblehub.com/greek/2722.htm.

Němcová, M. 2016. *Evangelizace jako úkol křesťana*, 2016. Diplomová práce (Mgr.). České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta.

Nešpor, Zdeněk R. 2004. Ústřední vývojové trendy současné české religiozity. In: Nešpor, Zdeněk R., ed. 2004. *Jaká víra? současná česká religiozita/spiritualita v pohledu kvalitativní sociologie náboženství*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky. Sociologické studie.

Neupauer, František. 2012. *Správa Tlačovej kancelárie Konferencie biskupov Slovenska po smrti Jukla*, 5. máj. https://www.tkkbs.sk/view.php?cisloclanku=20120501008.
Neuwirth, Anton, a Rudolf Lesňák. 2021. *Liečiť zlo láskou*. Žilina: Artis Omnis.
Papežská rada pro novou evangelizaci. 2022. *Direktorium pro katechezi,* Praha: Karmelitánské nakladatelství.
Petráček, Tomáš. 2013. *Sekularizace a katolicismus v českých zemích: specifické rysy české cesty od lidové církve k nejateističtější zemi světa*. Ostrava: Moravapress.
Petrův nástupce: Papež není nad církví, nýbrž v jejím nitru. In *Františkovo slovo* č. 74 (online). http://www.peplum.cz/download/FS74_20151017-20151023.pdf.
Pius X. 1903. *Epistola encyclica E supremi apostolatus cathedra.* http://w2.vatican.va/content/pius-x/la/encyclicals/documents/hf_p-x_enc_04101903_e -supremi.html.
Pius XI. 1922. *Littera encyclica Ubi arcano Dei consilio.* http://w2.vatican.va/content/pius-xi/it/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19221223_ubi-arcano-dei-consilio.html.
Plaatjies-van Huffel, Mary-Anne. 2020. "Rethinking the reciprocity between lex credendi, lex orandi and lex vivendi: As we believe, so we worship. As we believe, so we live." *HTS Teologiese Studies / Theological Studies*, 76.1 (2020): 8 stran. https://hts.org.za/index.php/hts/article/view/5878/15595.
Plattig, Michael. 2002. *Doprovázeni Božím Duchem: duchovní doprovázení a rozlišování duchů*. Duchovní život. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.

Pospíšil, Ctirad Václav. 2010. *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*. 4. vyd. Praha – Kostelní Vydří: Krystal OP – Karmelitánské nakladatelství.

Pospíšil, Ctirad Václav. 2017. *Jako v nebi, tak i na zemi: náčrt trinitární teologie*. 3. vyd. Praha: Krystal OP – Karmelitánské nakladatelství.

Pospíšil, Ctirad Václav. 2023. „Po stopách Ducha svatého aneb jak vypovídat o Nevypověditelném (*Ineffabilis*).“ *Communio* 109 (4): 7–22.

Przeciszewski, M. 2013. *Czym jest nowa ewangelizacja?* 2013-09-20 https://www.niedziela.pl/artykul/6157/Czym-jest-nowa-ewangelizacja.

Rahner, Karl. 1966. *Všední věci*. Mnichov: Benziger.

Řeháková, Veronika. 2012. *Na křídlech Ducha svatého: ze spirituality Sester Dítěte Ježíše*. Brno: Kartuziánské nakladatelství.

Řeháková, Veronika. 2021. „Obraz Boha jako klíč ke zkušenosti křesťana.“ *Communio* 25 (4): 39–51.

Řeháková, Veronika. 2022. „Duchovní doprovázení jako činnost odehrávající se v božské Trojici: Teologie duchovního doprovázení.“ *Fermentum – Živá teologie* 1 (1): 62–66.

Řeháková, Veronika. 2022. „Obraz Krista a spiritualita.“ *Communio* 26 (2): 31–41.

Sedloň, Martin. 2010. *Doprovázení: krátké reflexe k duchovnímu vedení*. Vranov nad Dyjí: A.M.I.M.S.

Schaupp, Klemens. 1994. *Doprovázení na duchovní cestě*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.

Schneider, Jiří. 2005. Opatrné ano veřejné roli náboženství. In: Hanuš, Jiří; Vybíral, Jan. 2005. *Evropa a její duchovní tvář: eseje – komentáře – diskuse*. Brno: CDK.

Slovák, Peter. 2021. “Vladimír vedel, že hodnoty nájde v rodinách (rozhovor s Igorom a Máriou Mištinovcami, dlhoročnými priateľmi Ďurikovičovcov).” *Katolícke noviny*, 5. máj, 16–17.

Slovenská redakcia VR. 2021. *Emeritný pápež a nerealistickosť „úniku do čistej doktríny“*. Ze dne 28.7.2021. https://www.vaticannews.va/sk/vatikan/news/2021-07/emeritny-papez-a-nerealistickost-uniku-do-cistej-doktriny.html.

Spišiaková, Mária. 2022. “Why Death Should Be a Topic for Education”. *Theology and Philosophy of Education* 1 (2): 38–44. https://www.tape.academy/index.php/tape/article/view/18.

Splitter, L. J., Sharp, M. 1995. *Teaching For Better Thinking. The Classroom Community of Inquiry*. Melbourne: The Australian Council for Educational Research Ltd.

Stromček, Ladislav. 2017. “Silvo a Vlado – niekoľko postrehov zblízka.” *Pamäť národa* 13 (1): 82–84.

Stuška, Pavel. 2016. *Duchovní doprovázení mládeže na Arcibiskupském gymnáziu v Kroměříži*. Brno: Tribun EU.

Svobodová, Zuzana. 2019. Církev jako společenství nelhostejných. In: Zulehner, Paul M., and Tomáš Halík, eds. *Wir teilen diesen Traum: Theologinnen und Theologen aus aller Welt argumentieren "Pro Pope Francis"*. Patmos Verlag, 2019, s. 1882–1887.

Svobodová, Zuzana. 2019. The Church as a Community of those who do not Act and Live with Indifference. In: Zulehner, Paul M., and Tomáš Halík, eds. *Wir teilen diesen Traum: Theologinnen und Theologen aus aller Welt argumentieren "Pro Pope Francis"*. Patmos Verlag, 2019, s. 1888–1893.

Svobodová, Zuzana. 2025. *Příspěvky Josefa Zvěřiny a Oto Mádra k rozvoji teologie jako teologie výchovy*. Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky. Praha: Nadace Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových.

Synodální církev v misijním poslání. Souhrnná zpráva (online). Dostupné z: https://cbk.cirkev.cz/public/media/files/46/source/orig/45819_231028-zaverecna-zprava-syntezy-ze-synodalniho-zasedani-biskupu-rijen-2023-cz-kor.pdf.

Syntéza reflexe katolické církve v České republice nad Souhrnnou zprávou XIV. generálního shromáždění Synody. https://cbk.cirkev.cz/public/media/files/56/source/orig/55738_36984-narodni-synteza-2024.pdf.

Syrovátková, Štěpánka. 2015. „Současná praxe českého duchovního doprovázení v katolickém prostředí.“ *AUC Theologica* 5 (2): 235–254.

Szlaga, Bp. Jan Bernard. 2005. Nieznajomość Biblii nieznajomością Eucharystii. *Pastores* 29 (4) 2005. https://m.katolik.pl/nieznajomosc-biblii-nieznajomoscia-eucharystii,30508,416,cz.html.

Šimková, Svatava; Zajíc, Jiří. 2013. *Můj kamarád*. Praha: Tiskové a distribuční centrum Junáka.

Šimková, Svatava; Zajíc, Jiří. 2015. *Můj domov*. Praha: Tiskové a distribuční centrum Junáka.

Šimulčík, Ján. 1997. *Svetlo z podzemia,* Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška.

Šimulčík, Ján. 2021. *Generácia nádeje. Malé kresťanské spoločenstvá 1969–1989*. Bratislava: Ústav pamäti národa.

Šimulčík, Ján. 2022. “Náboženstvo a súčasnosť: samizdat, ktorý zmenil svet.” *Denník Postoj,* 23. jún 2022 [online].

https://svetkrestanstva.postoj.sk/108742/nabozenstvo-a-sucasnost-samizdat-ktory-zmenil-slovensko.
Šmídová, Lucie. 2024. Dobro a zlo v umění. Slovo na vysvětlenou. In Svobodová, Zuzana (ed.). 2024. *Josef Zvěřina a teologie agapé*. Praha: TAPE Academy Press, s. 192–194.
Thayer's Greek Lexicon, Electronic Database. Copyright © 2002, 2003, 2006, 2011 by Biblesoft, Inc. https://biblehub.com/greek/2722.htm.
Tillich, Paul. 2014. *Otřásání základů*. Překlad Tamara Vosecká. Praha: Kalich.
Tonelli, Riccardo. 2009. "Ripensando quarant'anni di servizio alla pastorale giovanile. Intervista a cura di Giancarlo De Nicolò." In *Note di Pastorale Giovanile*, Dossier 5/2009. Elledici.
Václavík, David. 2010. *Náboženství a moderní česká společnost*. Praha: Grada Publishing.
Valena, Tomáš. 2019. *Cestou za otcem. Rekonstrukce a reflexe životního příběhu Františka Valeny.* Praha: Academia.
Valenová, Danica. 2016. *Nic nedává, kdo nedá sám sebe. Deník 1945–1960.* Praha: Katolický týdeník a Ústav pro studium totalitních režimů.
Vaško, Václav. 1990. *Neumlčená: Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*. 1. díl. Praha: Zvon.
Vaško, Václav. 1993. *Profesor Kolakovič.* Bratislava: Charis.
Vaško, Václav. 2007. "Legendární profesor Kolakovič." *Teologické texty*, 18 (4), 210–214.
Wiener, Josef, and Helmut Erharter, eds. 1982. *Kinderpastoral: Österreichische Pastoraltagung, 28.–30. Dezember 1981*. Freiburg: Herder.

XVI Ordinary General Assembly of the Synod of Bishops, First Session (4–29 October 2023), Synthesis Report: A Synodal Church in Mission. https://www.synod.va/content/dam/synod/assembly/synthesis/english/2023.10.28-ENG-Synthesis-Report.pdf

Zajíc, Jiří. 2006. *Nikdy nekončící dobrodružství*. Praha: Tiskové s distribuční centrum Junáka.

Zajíc, Jiří. 2017. *Příběhy ke skautskému slibu a zákonu*. Praha: Tiskové a distribuční centrum Junáka.

Zajíc. Jiří a kol. 2008. *Kdo jsem*. Praha: Tiskové a distribuční centrum Junáka.

Zvěřina, Josef. 1994. *Teologie Agapé: dogmatika. Sv. 2*. Praha: Scriptum.

Zvěřina, Josef. 2024. Dobro a zlo v umění. In: Svobodová, Zuzana, ed. 2024. *Josef Zvěřina a teologie agapé*. Praha: TAPE Academy Press, s. 195–235.

Барт, К. 2000. *Очерк догматики* / пер. с нем. (Серия «Миф, религия, культура»). СПб.: Алетейя. [Bart 2000]

Бугель, В. 2008. *Антропология (для и не только) людей доброй воли*. В: Одесские богословские чтения. Выпуск 4: Открыть человека человеку. Христианская антропология на рубеже столетий. /Ред. А. Доброер, о. Ц. С. Напюрковский OFMConv. Одесса. [Bugel 2008]

Гейнц-Петер Катлевски. 2005. *Богословие после Освенцима*. 31.01.2005. https://www.dw.com/ru/богословие-после-освенцима/a-1481370. [Katlevski 2005]

Жадан, Сергій. Nevročeno (webová stránka z června 2024). *Владика Борис Ґудзяк: Ми ніколи не помиляємося, коли чинимо діла милосердя. А потреба на них колосальна*. https://radiokhartia.com/texty/vladyka-borys-gudziak-my-

nikoly-ne-pomyliaiemosia-koly-chynymo-dila-myloserdia-a-potreba-na-nykh-kolosalna/. [Žadan 2024]

Коцур, Тимотей Т. *Papež František 10. 11. 2020. Angelus*. https://www.vaticannews.va/uk/pope/news/2020-10/angel-gospodnij-11-zhovtnya-2020.html. [Kocur 2020]

Маринович, М. 2003. *Українська ідея і християнство або коли гарцюють кольорові коні апокаліпсису*. Київ: Дух і Літера. [Marinovič 2003]

Маринович, М. 2018. *Яке обличчя Третьої світової війни?* https://risu.ua/ru/yake-oblichchya-tretoji-svitovoji-viyni_n107961 20 травня 2018 [Marinovič 2018]

Мольтман, Ю. 2017. *Пришествие Бога. Христианская эсхатология*. Серия: Современное богословие. ББИ. [Moltman 2017].

Християнський місійний простір. *Росія і пророцтво у Фатімі. Коли чекати закінчення війни і навернення Росії?* https://crs-center.org/росія-і-пророцтво-у-фатімі-коли-чекати/.

Черенков, М. . 2022. Церковь на войне. Заокеанский фронт. *Богомыслие* 32, 2022, 203–215. [Čerenkov 2022]

Черенков, М. 2013. 31.12.2013, 13:26. *Церковь на Майдане?* http://risu.org.ua/ru/index/expert_thought/authors_columns/mcherenkov_column/54792/.

O autorech

Mons. Prof. PhDr. Tomáš Halík Th.D., dr.h.c. (*1948)
Profesor Filozofické fakulty UK, farář pražské Akademické farnosti a prezident České křesťanské akademie. Vystudoval filozofii a sociologii na FF UK, teologii v podzemních kursech v Praze a postgraduálně na Papežské Lateránské univerzitě v Římě. Za komunistického režimu působil v náboženském a kulturním disentu, byl tajně vysvěcen na kněze v Erfurtu (1978) a spolu s Josefem Zvěřinou a Otou Mádrem patřil k trojici nejbližších poradců kardinála Tomáška. S Josefem Zvěřinou též spoluzakládal Českou křesťanskou akademii a po jeho smrti se stal jeho nástupcem v jejím čele (1990–dosud). Po r. 1989 podnikl přednáškové a studijní cesty do všech šesti kontinentů, byl mj. hostujícím profesorem na univerzitách v Oxfordu, Cambridge a Harvardu. Je členem Evropské akademie věd a umění a viceprezidentem mezinárodní Rady pro výzkum hodnot a filozofie se sídlem ve Washingtonu. Papež Jan Pavel II. ho jmenoval poradcem Papežské rady pro dialog s nevěřícími (1990), Benedikt XVI. čestným papežským prelátem. Je nositelem řady prestižních mezinárodních ocenění, mj. Guardiniho Ceny a Templetonovy ceny a čestných doktorátů teologie univerzit v Erfurtu a Oxfordu. Jeho knihy vyšly v 19 jazycích včetně čínštiny.
https://orcid.org/0000-0002-0889-0058
tomas.halik@ff.cuni.cz

ThLic. Mgr. Oleksandr Dobroier
Teolog a sociolog náboženství, který se věnuje ekumenismu, náboženské migraci a proměnám náboženského prostředí ve střední a východní Evropě. V současnosti je doktorandem na Kolegiu filozofie a teologie Vysoké školy Mikuláše Koperníka v Polsku. Spolupracuje s akademickými a církevními institucemi v Polsku, Česku a na Ukrajině. Publikoval řadu studií o mezicírkevních vztazích, migraci ukrajinských věřících a vlivu války na náboženský diskurz.
https://orcid.org/0000-0001-8639-1521
a.dobroyer@gmail.com

Anna Dudová
Působí jako odborná asistentka na Katedře pedagogiky Teologické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Odborně se zaměřuje na práci s mládeží v neformálním prostředí – od volnočasových klubů až po muzea. Rozvíjí přístupy otevřené práce s mládeží a kulturní animace. V roce 2024 publikovala monografii *Mladí lidé v církvi: Teologická reflexe pastorace mládeže v české katolické církvi*.
https://orcid.org/0000-0003-0357-1020
dudova@tf.jcu.cz

Prof. PhDr. Ing. Blanka Kudláčová, PhD.
Působí jako profesorka v oboru pedagogika na Pedagogické fakultě Trnavské univerzity v Trnavě, Slovensko. V roce 1988 ukončila studium na Vysoké škole ekonomické v Bratislavě a dva roky pracovala jako ekonomka v podniku Tesla Bratislava. Během

studia a také po něm pracovala v malých křesťanských společenstvích vysokoškoláků a angažovala se v laickém apoštolátu. Po pádu komunistického režimu přešla pracovat do oblasti školství, působila jako vychovatelka na internátu (SOU polygrafické v Bratislavě), začala studovat vychovatelství a speciální vychovatelství na Pedagogické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě a následně katolickou teologii na Teologické fakultě. Na Trnavské univerzitě působí od r. 1995, vykonávala několik řídících funkcí (vedoucí katedry, proděkanka fakulty, prorektorka univerzity), aktuálně vede Katedru pedagogických studií. Její kvalifikační růst a vědecké zaměření se profilovalo v oboru pedagogika: v roce 2003 obhájila doktorát (Filozofická fakulta, UK Bratislava), v roce 2004 se habilitovala (totéž pracoviště) a v roce 2014 se inaugurovala (Pedagogická fakulta TU v Trnavě). Vědecky a publikačně se věnuje historické a filozoficko-antropologické analýze pedagogického myšlení se zaměřením na dějiny výchovy a vzdělávání. Její ostatní vědecké projekty jsou zaměřeny na výchovu a vzdělávání na Slovensku od vzniku Československa po pád komunistického režimu. Je autorkou a editorkou sedmi domácích monografií, třech zahraničních monografií a více než 100 domácích a zahraničních studií. Uvádíme ostatní knižní publikace, ve kterých je editorkou a spoluautorkou: *Pedagogické myslenie, školstvo a vzdelávanie na Slovensku v rokoch 1945–1989* (VEDA/TUT, 2019); *Education and „Pädagogik“. Philosophical and Historical Reflections (Central, Southern and South-Eastern Europe)* (Peter Lang, 2019, editorka společně s A. Rajským); *Two Sides of the Same Coin. Examples of Free and Unfree Education in Slovakia during the Period of Socialism* (Peter Lang, 2023). Je členkou několika

redakčních rad domácích a zahraničních časopisů, také členkou několika vědeckých rad a vědeckých společností.
https://orcid.org/0000-0003-4741-8570
blanka.kudlacova@truni.sk

ThLic. Mariusz Kuźniar, Th.D.
Římskokatolický kněz, absolvent Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Licenciát v pastorální teologii získal na univerzitě v Opoli (Polsko). V roce 2011 obhájil titul Th.D. v oboru pastorální teologie, specializace katechetika, na Papežské salesiánské univerzitě (Università Pontificia Salesiana, Řím, Itálie). Od téhož roku je ředitelem Katechetické sekce při České biskupské konferenci (ČBK) a sekretářem Komise pro katolickou výchovu při ČBK. Působí rovněž jako odborný asistent na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy, Katedře psychosociálních věd a etiky, a aktivně se věnuje pastoraci v Římskokatolické farnosti Ořech.
https://orcid.org/0000-0003-4104-298X
kuzniar@cirkev.cz

Ludmila Muchová
Vystudovala odbornou psychologii na Masarykově univerzitě v Brně, od r. 1990 do roku 2019 se věnovala akademické práci na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Jejím oborem je náboženská pedagogika, zaměřovala se zejména na témata náboženská zkušenost, symboly jako náboženská forma řeči, morální výchova, filosofické a teologické dialogy s dětmi, atd. Je vdaná a má tři dospělé děti.
rynesovalida@gmail.com

Mgr. Bc. Veronika Řeháková, Ph.D., SDJ (*1977)
Členka mezinárodní řeholní kongregace Sester Dítěte Ježíše od Mikuláše Barrého, vystudovala historii a religionistiku na FF MU v Brně, teologii na CMTF UP v Olomouci a velký doktorát z teologie získala na KTF UK v Praze. Působí na TF JU v Českých Budějovicích, kde se specializuje na systematickou teologii. Téměř 20 let vyučovala na Biskupském gymnáziu v Brně. Přednáší církevní dějiny v Teologickém kurzu pořádaném Brněnským biskupstvím, lektoruje kurz duchovního doprovázení při CMTF UP. Působí jako duchovní doprovázející, pořádá duchovní obnovy atd. Přednáší a publikuje. Je autorkou knihy: *Buditel, historik, apologeta Matěj Procházka (1811–1889)*, Brno: CDK, 2021, a spoluautorkou (s C. V. Pospíšilem a Janem Sušerem) monografie: *Zednáři, Masaryk, katolíci – trnitá cesta od nenávisti k dialogu*, Beroun: Machart 2023.
rehakova@tf.jcu.cz

Zuzana Svobodová
Působí jako docentka na pracovištích: Univerzita Karlova, 3. lékařská fakulta, Ústav etiky a humanitních studií; Husitská teologická fakulta, Katedra učitelství, Policejní akademie České republiky v Praze. Zabývá se filosofií výchovy, teologií výchovy, etikou a pracuje jako katechetka. Je zakladatelkou a redaktorkou časopisu *Theology and Philosophy of Education* a nakladatelství *TAPE Academy Press*.
https://orcid.org/0000-0001-5151-056X
svobodova@tape.academy

PhDr. Lucie Šmídová, Ph.D.
Je sociální historička zaměřující se na církevní dějiny. Ve středu jejího badatelského zájmu dosud byli manželé Alena a František Falerští a Josef Zvěřina. V současné době pracuje na monografii o Antonínu Madlovi. Ve své práci akcentuje zkoumání osobní spirituality a identity katolických laiků i příslušníků kléru.
https://orcid.org/0000-0002-8266-7161
historie.smidova@seznam.cz

Mgr. Jiří Zajíc (*1951)
Po absolvování MFF UK (obor numerická matematika) rok učil na katedře Aplikované matematiky a výpočetní techniky FSI ČVUT a pak do roku 1990 působil ve Výpočetním centru VŠE Praha jako matematik analytik. Zde se podílel na prvních systémech podpory výuky pomocí počítačů. Paralelně byl členem čtyř skupin tehdejší „skryté církve“ – Národní tým pro katechezi (vedoucí voršilka sr. Concilie Nováková), Sekulární františkánský řád (P. Alois Moc OFM), obec kolem Jana Konzala a tým pro průběh Desetiletí duchovní obnovy (P. Petr Piťha). V lednu 1990 byl požádán, aby založil Redakci náboženského života v Československém rozhlasu, v níž pak působil do roku 2001. Paralelně v té době učil na Jaboku (VOŠ sociálně – teologické) a na Vyšší odborné škole publicistiky. Též v letech 1992 až 2000 byl členem Rady České televize (po většinu doby jejím místopředsedou). Následně vykonával funkci ředitele kanceláře České rady dětí a mládeže (do roku 2005), funkci ředitele analytického oddělení Rady pro rozhlasové a televizní vysílání (do roku 2008). Od roku 2008 působí v odborných organizacích MŠMT (Národní institut dětí

a mládeže, Národní institut pro další vzdělávání, Národní pedagogický institut).
V září 1968 se stal vedoucím mladších chlapců (vlčat) ve skautském oddílu a v té činnosti pokračoval pod krytím TJ Sokol Praha Krč i po zrušení Junáka. Zde postupně vybudoval největší odbor turistiky v tehdejším Československu. Ten se posléze stal základem největšího českého skautského střediska Blaník. Po roce 1990 působil ve vrcholných pozicích obnoveného Junáka a patří ke spolutvůrcům moderního výchovného sytému v Junáku – českém skautu.
Publikační činnost (bez samizdatů a odborných článků z doby před rokem 1990): Rozhovory s kardinálem Miloslavem Vlkem (1997), Erazim Kohák – Poutník po hvězdách (2001), Myšlenkové základy skautingu (2001), Nikdy nekončící dobrodružství (2003), Mládež České republiky (2008), Kdo jsem (2008), Mami, tati, znáš má práva? (2008), Hranice bezpečí – metodický průvodce prevencí sexuálního zneužívání dětí a mladistvých (2009), Cena věrnosti (2012), Bůh Blízký – rozhovory s kardinálem Miloslavem Vlkem (2012), Můj kamarád (2013), Bez růžových brýlí – naše mládež očima výzkumů a náš svět a život v něm očima naší mládeže (2014), Můj domov (2015), Společně tvoříme svět (2016), Příběhy ke skautskému slibu a zákonu (2017), Pojďme ještě kousek – hovory o víře, společnosti a výchově (2021).
https://orcid.org/0009-0005-7988-5124
edy@skaut.cz

Jmenný rejstřík

Aristotelés 159

Baden-Powell, Robert 68, 70, 71
von Balthasar, Hans Urs 147
Bauman, Zygmunt 130
Benedikt XVI. 145
Beňo, Ján Augustín 39
Berďajev, Nikolaj 36
Blondel, Maurice 36
Bouše, Bonaventura 4, 64
Bubák, Milan 52
Bubnič, Michal 22
Bugel, Walerian 143

Cardijn, Joseph Leo 28, 154
Congar, Yves 47, 54

Čerenkov, Michael 147

Dieška, Ján 28, 29
Dravecký, Jozef 44
Dubovský, Peter 40

Ďurikovič, Vladimír 40, 44, 53
Ďurikovičová, Mária 40

Eusebius z Cesareje 140

Ferenčík, Ján 23
Fiby, Rudolf 44
Filkorn, Eugen 23, 25
František I. 4, 6, 7, 16, 17, 94, 95, 100, 101, 107, 108, 139, 141, 142, 165, 166

Gudziak, Boris 143

Habáň, Metoděj 154
Hanus, Ladislav 52
Heidler, Alexandr 71
Hlaváč, Ľudovít 38
Hnilica, Pavol 39
Hradilková, Anna 61, 62, 64, 65

de Chardin, Teilard 63

Izaiáš prorok 11

Jan Pavel II. 12, 140
Jukl, Vladimír 20, 26, 28, 29, 31, 33, 38–42, 44, 45, 49, 166

Kaľata, Dominik 40
Klement, Method 71
Klobučník, Miroslav 30, 48
Kopečná, Priska 39
Korec, Ján Chryzostom 31, 33, 34, 39, 40
Körper, Karol 23
Krčméry, Silvestr 20, 26, 28–34, 38–45, 49, 166
Küng, Hans 63

Letz, Róbert 23–25, 29, 33, 39, 44, 45
Lev XIII. 21
Lobkowicz, František Václav 75

Mádr, Oto 4, 71, 187
Mach, Alexander 25
Mandl, Antonín 4, 60–62, 64–66, 71, 166
Maréchal, Josef 36
Marek evangelista 97
Marinovič, Miroslav 139, 145
Maritain, Jacques 36
Matěna, Jaromír 16
Matouš evangelista 97
Metz, Johann Baptist 144
Moltmann, Jürgen 146
Mounier, Emmanuel 36
Mucha, Přemysl 62
Murdza, Peter 45

Němec, Jiří 64
Nešpor, Zdeněk 127
Neuwirth, Anton 25, 38, 52

Opasek, Anastáz 71

Patočka, Jan 15
Pavel apoštol 96, 101, 120
Petr apoštol 16
Pius X. 21
Pius XI. 20, 22
Poglajen (Kolakovič), Tomislav 20, 26–30, 34–39, 47, 49, 54, 166

Rahner, Karl 63, 72, 73
Rajský, Andrej 39, 51
Reinsberg, Jiří 62, 64, 71
Remišer-Lon, Jan 72
Robinson, John A. T. 73

Solovjov, Vladimir 36
Srna, Ján 50
Stromček, Ladislav 39
Svojsík, Antonín B. 70, 71

Šesták, Rudolf 28, 29

Šimulčík, Ján 40, 41, 43–45

Tillich, Paul 73
Tiso, Jozef 25
Tomášek, František 126
Tonelli, Ricchardo 95

Vacková, Růžena 154
Valena, František 62
Valena, Tomáš 62, 63
Valenová Danica, mladší 62, 63
Valenová, Danica starší 62

Valovič, Eugen 41, 53
Vaško, Václav 26, 28, 30, 34–37, 64, 154

Wilson, John Skinner 71

Zvěřina, Josef 4, 71, 150–159, 168

Rejstřík pojmů

aggiornamento 33
apoštolát 20–22, 26, 27, 33–39, 48, 60, 61, 64, 65, 164, 178

církev; c. jako polní nemocnice; tajná, skrytá, podzemní c. 4, 6, 7, 10, 12–14, 61, 67, 75, 93–96, 98–108, 111–113, 119, 122, 126, 127, 129, 130–132, 135, 136, 139–142, 146, 147, 162, 167

děti, křesťanská práce s dětmi, společenství dětí, katecheze pro děti 7, 9, 14, 62–64, 67, 78, 94–99, 102, 103, 121, 143, 165, 167

dialog 4, 6–10, 13–15, 17, 18, 99, 100, 105–108, 127–129, 132, 133, 165, 166

druhý vatikánský koncil 4, 6–10, 13–15, 17, 99, 100, 105–108, 127, 129, 132, 133, 165, 166, 176

duchovní cvičení 135

duchovní doprovázení 111–123, 135, 160, 167

evangelizace 7, 10–12, 15, 15, 126, 129–134, 136, 139, 144, 146, 164, 167, 168

Filosofie pro děti (Philosophy for Children, P4C) 9, 14, 165

hnutí Rodina 20, 25, 27–30, 33–37, 40, 45, 48, 50, 51, 54, 166

katecheze 7, 67, 95, 133, 150, 160

Katolická akce 21–23, 25, 31, 54, 60, 166

Laické apoštolské hnutí 20–23, 25, 30, 32–34, 36, 38–41, 43–45, 48, 50, 51, 53–55, 60, 62, 166

manželství, manželé, společenství manželská 40, 53

rodina, společenství rodin, rodinná společenství 40, 41, 43, 52, 53, 64

samizdat 32, 39, 43, 45, 48, 73

synoda 4, 6–8, 94, 100, 101, 107, 108
    synodalita 4, 6–8, 16, 100, 107

svatost (nový typ s.) 158, 159

svěcení; tajné svěcení 31, 32, 39, 40, 44

teologie 4, 7, 63, 114–116, 122, 143, 150, 159
    klinická t. 4, 165

Zuzana Svobodová (ed.)

Proměny evangelizace

Katalogizace v Národní knihovně ČR
Záznamy v bázi NKC:
[003696232] (online; pdf);
[003696233] (online; ePub)
Záznam v bázi NAK: [000035007]

Název publikace: Proměny evangelizace / Zuzana Svobodová (ed.)
Pořadí vydání: 1
Místo vydání: Praha
Vydavatel: TAPE Academy Press, https://press.tape.academy
Měsíc a rok vydání: září 2025
Jazyková korektura: Zuzana Vaňková
Obálka: Michal Filip
Počet stran: 198

Licence:
Proměny evangelizace © Zuzana Svobodová (ed.), 2025 je licencováno dle
Creative Commons Attribution-NoDerivatives 4.0 International
CC BY-ND 4.0

ISBN 978-80-11-07129-5 (pdf)
ISBN 978-80-11-07130-1 (ePub)